Këndime

per

Shkollë të para

të Shqypnís.

Libri i dytë.

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

Këndime

per

Shkollë të para

të Shqypnís.

Libri i dytë.

BKSH

BKSH

Kreu i parë.

Mësime e kallxime.

1. Të madhit Zot.

Kahdo qi sŷt t' i sielli,
Zot i amëshueshem, të shof;
Mbë shka kan e toka e qielli,
Mbë vetvédi, o Zot, û të njof.

Per tŷ flet toka e dédi,
Flasin per tŷ hyj plot:
Ti jé në gjith né, e në védi
Né të gjith n'a mban, o Zot.

2. Nádja.

Të zbardhmen drita, búlku del me punue token.

Zanatlija çilë dugajen e fillon me punue atë zanát qi ká.

Delet dalin prei vathet e shkojnë me kullotë ne fusbë; dhít çilen në shpat e marrin malin.

Qiét vêhen nen zgjedhë, e káli del në punë të vet.

Bleta shkon tui fluturue lule mbë lule, e thithë prei tyne e e çon në zgjue njatë lâng qi bâhet mjaltë. Zgjoni âsht shpija e bletve.

Thënegla del me kerkue ushqimin e vet, e e mbledh nder bira të tokës me e ruejtë per prêndvérë.

Zogjt nisin me këndue e dalin edhè atà me kerkue me se me ju dhânë me hângrë zogjve qi kan në çérdhe. Të gjith zgjohen; ndjez e shtâzë, të gjith bâjnë punen e vet.

Zoti e ká dhânë naten me pushue prei mũndit të ditës, e me marrë fórc' e fuqí per me punue ne e nesre me cenë.

Gjith i cilli, t' u çuemen në nadje, çon mênden te Zoti e i porositet, mandej hĩn në punë të vet; pse pá ndimë të Zotit nuk mundena me bã kurgjã sênd.

Puna e fëmijve të shkollës âsht: me lutë Zotin, me ndigiue e me xânë.

T' a lusim prá të madhin Zot, të ndigiojm e të xãm; e njishtũ kena me e shkue mirë diten.

3. Lêci.

Lêci u çote nádje heret; e, si e kishte mësue nâna, ju falte ndérës Tenzot per ndérë qi i kishte bã me e ruejtë shëndosh at natë; mbasandej láte sỹt e faqet me ujë shum, edhe me kênë në pikë të dîmnit; u krehte, ju bite petkave në brushë e shĩte kundrat. Qishtũ pá i dhânë bezdí kerkúi delte prei shpijet i lám e i krehun per faqe të bardhë, sá gjithkush lakmote me ju avitë e me e dashtë mirë.

4. Agimi.

Baba. Çou, djalë! âsht terr edhè, por due me të kallxue nji bukurí, qi nuk e ká shoqen, kúr zbardhë drita. Të nisena perpara se m' u bã ditë. Oh ç nat' e qetë! Sá kthíllt âsht! nji rẽ nuk shifet kerkund. Sá fort t' a kënaqë zêmren ky paq i rruzullimit mbarë. Nata të çon nji máll qi s tá shperblen goja. A kena na në shpí nji mbëlojë kaq të thjerme e kaq të bukurë? Sá i kãndshem âsht njiky fresk,

qi ndihet gjithkahë! Por qe ja mbërrijme kodres; të njitena kadal kadál; prei andej kena me pá gjithshka pá na pritë gjã, edhè pse jena prei së lergut.

Djali. Kqyr, babë, si fillon m' u zbardhë qiella mb' at anë.

Baba. Njaj, o bír, âsht të zbardhunit e dritës, e tesh fillon nádja. Vên oroe si merr m' u njye qiella mbë të vérdh e mbë të kuq; hýjt mbë nji zhduken; nuk shifen mã; dita nuk na lên me pá hýjt.

Djali. Njiket punë nuk e marr vesht.

Baba. Me ndezë nji shkrepcë në diell, nuk bân dritë, e gádi nuk ja shef flaken, pse drita e diellit, qi âsht mã e fórtë, s e lên m' u pá; njishtũ âsht edhè puna e hýjve: të zbardhmen drita zhduken, por nuk fiken; aq sá edhè në pikë të mjesditës me nji turbí të mirë kishe me mujtë me i pá hýjt shesh.

Djali. A s të duket se ká marrë zjerm qielli m' at anë?

Baba. Njajò dritë mã e madhe qi shifet atjè âsht agimi; agimi difton se âsht tui lé dielli. Kqyr si çohet me të shpéjt e me madhní! Qyqarët atà qi pritojnë m' u çue heret e me pà ket farë bukurijet. Tesh toka mbarë zgjohet e zbukurohet; luleve ju ndihet éra kând e kând; gjetht e pêmve, mbëlue me voesë, qi ká rá naten, shëndrisin si me pasë sypri fije sermit; zanatlija e búlku dalin në punë të vet; zogjt, tui këndue aq permàllshem, i falen ditës qi fillon. Sá i madh e i dashtun âsht Zot' ynë qi na falë diten! Gjith natyra të thuesh i falet ndérës per ket të mirë; të ja dijm per ndérë prá edhè na, e t' i kushtojm mênd e zêmrë.

U kuq qielli prei agimit
Prei këtij prîsit qi çoj dita;
E kadál tu' u rritun drita
Fush' e male po lulzon.

Frỹn prei bjeshket ér' e létë,
Rruzullimit i ndërron ftyra:
E prei shêndit gjith natyra
Në duk' e në petka po gazmon.

Áti i ynë, qi rri në qiell,
Permbâ gjith shka ké krijue,
Êmnin t' ând tui e békue
T' a permêndin qiella e dheu.

5. Nata e Këshndellave.

Ishin tui ardhë Këshndellat, e nji ditë Silja rrite tui luejtë e tui folë me nji shoqe të vet, qi i thoshin Kushë. Prindt e Siles ishin të pasunë, kishin nji shpí të bukurë e gjã sá uji; e prindt e Kushës ishin të vorfenë e rrishin në nji këwhile.

Silja i tha Kushës: „A e di, moj Kushë, se janë tui ardhë Këshndellat; oh sá sênde të bukura kan me më prûe mue atë herë. E tý shka kan me të falë?“ „Mue të shkretës kurgjã sênd,“ i pergjegi, si tui kjá, Kusha; baben e nânen i kam të pápasunë, e madjë mirë me na falë Zoti nji kashatë buk.“ Siles ju dhimt Kusha e ç atë herë mendoj se si me ja ngushëllue zêmren.

Erdh nata e Këshndellave, e baba e nâna i falne Siles dhuntí shum, e u bã në shênd sá s ká mã. Por mb' at ças i rá në mênd per shoqe të vet, qi ndoshta ishte me duer thátë e nuk e ndiete shêndin e asáj natë. Silja, tui marrë ngryk nânen, i tha: Ti, moj nânë, më ké falë gjith këto tésha, e më ké bã në shênd, e falemi ndérës prei tejet fort e fort. Por diçka kam mângut në zêmrë e due me t' a lypë. Kusha e vocrrë, qi rri këtû afer, më ká thânë nji ditë se e ká baben të vorfen e s mûndet me i falë kurgjã per Këshndella; une kam plot; a më lên prá t' i çoj ndo 'j sênd të shkretës, t' a ndiejn edhè ajò shêndin e kësáj natë?“

Nânës i pelqyene fort fjalët e Siles, pse dáte zêmrë bardhë; prandej e muer ngryk e i tha: „Zgidh shka të duesh e çoja Kushës s' ate, se mue më kënaqet zêmra.“

Silja muer nji petk të bukur, e shtîni në nji shpórtë me do molla, arra e ambelcina, e ngau me vrep te Kusha. Oh si ju bã asáj vajzës të shkretë kúr pau këto dhuntína! Silja kthej në shpí; nuk kishte provue kurr në zêmrë të vet gjith at shênd qi ndieu at natë, pse bâni at farë mëshiret me nji vajzë të shkretë.

6. Të mirat.

„A ké prei tjeter kúi kaq të mira sá prei mejet?“ i tha nji ditë bleta nierit.

„Po si?“ i tha nieri.

„E prei kúi?“

„Prei deljet; delja më nep leshin qi âsht aq i nevojshem per mue; e ti më nep veç mjalten qi, pós shijimit, dobí tjetrë nuk ká.“

„Por a do me e dijtë edhè mã mirë pse e mbáj delen mã bãmirë se tý? Pse delja ma nep leshin pá kurr farë të vshtíret; e ti kúr më nep mjalten, do të ruhem mos të m' a njitish kûnd at thimthin t' ând.“

7. Të nëltit e qiellës.

A do me e dijtë sá nêlt â qiella?

Po t' a tham me 'j herë. Me pasë krahët e nji zogut e me fluturue me 'ta në havá si fluturon nji zog, në mujsh me mbërrî te nji hýll e me pvetë nji êjëll atjè: „Sà nêlt â qiella?“ — kishte me të pergjegjë: „Lum djali, as une nuk e dij. Por hyp mã nêlt te njaj hýll njatjè; ndoshta aj e di: nuk ké udhë shum me bã, s janë veç njiqind mijë mija rrugë.“

Por edhè me mujtë m' u shtye ti déri te aj hýll, qashtû se qashtû kishin me të pergjegjë; e me fluturue prep mã nêlt prei nji hýllit mbë tjetrin, prei këtij qiellit mb' at qiell, kurgjã mã teper s kishe me dijtë, pse veç Zoti e di sá nêlt âsht qiella.

8. Dy e nji.

Dy veshë na kena, e veç nji goj' të vetme;
Se shum sênde me ndie i duhet t' urtit,
Por fjalët me i kputë per s' shkurtit.

Dy sỹ prep kena e veç nji goj' të vetme;
Se shum sênde me kqyrun â nevoja,
E pak me folun goja.

Dý duer na kena e veç nji goj' të vetme;
Se dý vegla në se të cillin lyp' punimi,.
E veç nji të vetme ushqimi.

9. Harapi.

Në shpí kena nji harap, qi mûndesh me e pá nat' e ditë, e ká do punë të veta per t' u bindë. Ká trí kâmbë, e, o s ká krahë, o ká veç nji, e mã të shumen e herës të giatë fort.

Dîmnit, kúr gjith tjerët merdhasin, aj ká të xét; vérës kúr âsht zhegu mã i fórt, e gjẽn ftoftë si akulli. Disá herë e merr ũja sá s thohet; por nuk ha as mish, as buk, as barishta; veç rruen drũ e qymbyr. Ndo 'j herë i shkon mêndja si me pí duhan; por kaq të keq e ká duhanin, sá na duhet me çilë me të shpéjt dritoret (pexheret) me dalë tymi jashtë.

10. Mã e para lule.

Jena në prêndvèrë: bóra â shkrĩ. Neper livadhe mungullon bari e fillon me çue krye; bulat e pêmve janë ájë e po shperthejn.

Bleta zgjohet prei gjumit e çon shoqet tjera, e ju thotë se tesh mã erdh stina e bukurë. Me gëzim e me hiti dalin prei zgjonit, dëlírin krahët e fluturojn.

Pikë së parit fluturojn mbĩ mollë e pvesin: A të qillon gjã me na dhânë se u fikme ûnit? Keni ardhë teper shpejt, ju thotë molla, nuk po më qillon kurgjã; lulet e mija nuk kan çilë edhè; shkoni te qershija!

Lum pêma, i thonë qershís, a ké lule per né, na ka marrë ũja. Sot nuk kam, por eni neser; në kaq kan me çilë lulet, e at herë keni me gjetë me se m' u ushqye, e mirë se ju prûftë Zoti.

Shofin per së lergut nji tulipë; lëshohen mbë tê; por nuk i gjëjn as érë as ambelcinë; prandej donë me dredhë në shpí; kúr ju shkon sŷni mbë nji lule të kalthertë nen nji kaçubë.

Ishte vjollca e bukurë mshehë nen atò ferra, e kishte hapë kupzen e vet plot me érë qi shperdáte andej e këndej. Vjollca ju dha bletve ambelcinen e vet; e thithne e çuene në zgjue mjalten e parë.

11. Delja e dallëndysha.

Nji dallëndyshë shkoj e ndêj permbî nji dele me i ndukë nji fice lesh me goditë çérdhen per zogj të vet. Delja u idhnue e këcete andej e këndej. Ç â këjò punë, i tha dallëndysha; pse veç me mue e rrudhë doren kaq fort? Barín e lên me t' a qethë leshin krejt, e me mue idhnohe se të mora nji fije të shkretë.

Por ti, i tha delja, nuk di me m' a marrë leshin me at ndjerzí si m' a merr barija.

12. Kallxit.

Nji búlk shkoj nji ditë me djalë të vet Markun me pá a ishte bã gruni. Si mbërrîne n' arë, páne se do kállxë ishin perkulë déri në tokë, do tjerë rrishin ndréjt. Djali, qi nuk ja dijte mirë punës, i tha t' et: kqyr, babë, njikëto kállxë sá nêlt kan shkue e sá ndréjt rrijn; dâm se mã e shuma janë ulë per tokë. I jati muer dy kállxë në dorë, e i tha të birit: po kqyr nji herë këtû: njiky kállx, qi ishte vjerrë e perkulë per tokë si në pervûjtní, âsht plot me grunë; por ky tjetri, qi ishte ngrehë, nuk ká kurgjã mbrêndë.

Nieri i lét
Mba kryet perpjetë.

* * *

„Po pse kaq krrut e prŭjtun
Po të shof, lum vllau, un tý?
Qyr si rrij ndréjt, pá më mujtun
Gjã në bukurí në ket fushë“
I tha nji kállx pá krye
Kállxit me kokrra mbushë.
Ja priti ky pá e fye:
„Bânu edhé tine i plotë,
Ké m' u perkulë at botë.

13. Mîni i shkathtë.

Nji mĭ duel prei biret e pau nji kurthë: „E dij, e dij, tha me védi, qe shka kan ngrehë me më xânë. Sá mirë! Ngrehinë nji rrasë të rândë, e pshtesin mbĭ trí spilca, njênës i vẽn nji grimë lardh, qi e dijn se na kânde né mĭve, e kurtha âsht gádi. Po, me kênë se na mĭ jena aq të mãrrë. Na e dijm se me shkue me prekë lardhin, patapumf! zhgrehet kurtha, bje rrasa e shtrydhë mînin nen tê. Por i bâftë mirë atij se mue nuk më rrẽn.“

„Por me i marrë érë,“ tha mîni me védi, „ská per të luejtë rrasa; e mue éren e lardhit m' a kãnde fort.“ U avit prá mîni, ngrehi turinin, e, tui marrë érë, ndeshi nji grimë në lardh. Kurtha ishte ngrehë mirë, e të hasmen, patapumf! — rá mîni mbrêndë — Kush e lypë e gjẽn.

Teper po i sielle fluturim kandilit,
Moj fluturë zeza, e po digje në tê;
Njishtû tui ndjekun driten
Shum e shum tjerë lafiten.

Deh largoju
E në mênd mësoju
Prei ça s rrên,
Se „kush e lyp' e gjẽn“.

14. Trumcaku e zogu i pulës.

I.

Trumcaku edhè aj lypë me hângrë. Nádje kúr del sherbtorja e qet krũnde nd' oborr, ngasin pulat të tâna, nget gjeli i madh, e me bã m' u avitë trumcaku me marrë nji dromcë, gjeli i jet në qafë e e bân me ikë.

Nji ditë trumcaku ishte fikë ûnit, s kishte shtĩ në gojë érë sêndit. „O morè gjel," i thotë „të paça, më lên t' i marr trí kokrra, e jo mã: tý të jesin prep mã shum se nji qind."

„Jo" i thotë gjeli „ti jé nji shpênd qi nuk vien kurgjã, largou." E i këcete me e hângrë; e të shkretit trumcak ju desht me ikë.

„Edhè une prá do të rrnoj gjáll!" thotë trumcaku i shkretë. „Lyp ku të duesh, në mujsh me gjetë gjã" i pergjegjte gjeli me idhnim „e m' u hiq sỹsh!"

Nji zog pulet e kishte ndie tui folë; mblodh trí kokrra, e tinës tjerve, muer e ja çoj trumcakut të ngrît. Trumcaku nuk ja harroj kurr ket ndérë zogut të pulës, e mbájti miqsí gjithmonë me tê.

II.

Corka e voglë rá e ligë. Qêni i pánafakë i kishte kapë në dhâmbë nji krah.

E shkreta â strukë mbas nji turrë drũsh, e â shtrĩ per tokë e nuk mund të losë vêndit. Kerkush s e kqyrë, e e mjera ká me cofë ûnit.

Trumcaku fluturon nd' oborr. Kû âsht corka? E kerkon andej e këndej, déri sá e gjẽn n' at skutuliq; falet me tê e e merr me të mirë.

Tetë dit rresht trumcaku i bje me hângrë corkës kokrra, kû ishin mã të mirat, e gjeth sallatet; hĩn tinës nd' odë të zjermit, merr buk e ja bje corkës; fluturon nd' arë e mbledh grunë per tê.

Corka, si u shëndosh, nuk ja harroj kurr ket ndérë trumcakut, e mbájti gjithmonë miqsí me tê.

15. Puna.

Tushi e Mërika, të bijt e nji búlkut të passhem, u merzitshin próre, pse rrishin pá punë. Nji ditë tui u siellë andej e këndej neper arë pá punë e pá kujdes, ndiene per së lergut nji fëmijë tui këndue me gjith zêmrë. At herë Tushi i tha së motrës: „Njikŷ do të jét nji fëmijë shkollet, qi sot âsht lír.“ „Njashtû do të jét“ i pergjegji e motra. E shkuene me ndeshë mbë tê. Por a e di kush ishte? Ishte nji katundár i vocerr, qi rrite tui bã shpórta, e kaq e kishte mênden në punë, sá nuk u kujtue aspak kúr ju avitne . . . „Puna e mbarë“ i thonë „sá fort kênke në shênd.“ Katundari suell kryet me buzë në gaz e i këqyri. Kúr kam punë, jam gjithmonë në shênd, ju tha. Po a s merzite tui punue! Po qeshni, kishe m' u merzitë me ndêjë pá punë. A bâheni prá në shênd ndo 'j herë? Jo kurr. Anì prá merrni ndo 'j punë per doret e keni me pasë edhè ju shênd e gazmênd. Këto fëmijë të pasun hoqne do mũnd s' parit me ju mësue punës; por s' ngiatne shum e e prekne me dorë ça ju pat thânë aj katundari, se mëndyra mã e mirë me e pasë gjithmonë zêmren në shênd âsht mos me ndêjë pá punë.

Merzija âsht nji lêngatë, e bari i sajë âsht puna.

Lisi me nji të ráme s këputet.

Fillesa âsht e vshtírë: por mbas mũndit âsht i âmbël pushimi.

16. Káli e mëzati.

Mâje nji kálit sert shkote tui ngâ mbë të katertat nji djal' i rí. Atëherë nji mëzat i eger i tha kálit: Márre per tŷ: une s' kishe me lânë me më këcye në shpinë nji fëmijë,

e me më sundue këso doret. — Une prá e lã, i pergjegji káli; punë e madhe me i thye qafenë nji fëmijës së vocerr!

17. Vllaznija.

Zefi ishte nji fëmijë qi ja vête gazin gjith kúi.

E njitne në shkollë, e sá hîni pau nji fëmijë të shkjeptë qi vîte me furkëza nën sjetullë. Ta pámen, filloj m' u shperthye në gaz nden sŷ t' atíj të shkretit: por fëmija tjerë i duelne perpara këtíj të gjymtuemit, e njêni i muer fesin, tjetri i hoq malloten, do tjerë i ndimuene me hypë në bankë. Ky i shkreti ju fal ndérës të gjithve, e puthi mã të voglin nder ata fëmijë zêmer bardhë.

Zefit kaq fort ja preku zêmren urtija e këtyne fëmijve e këjo vllazní e bukur, sá ç' aty e mbrapa nuk qeshi mã kurr per gjymtime të hueja.

18. Pushimi.

Me paq n' zêmer' si do Zoti,
Me buz' n' gaz per bukurí,
Kúr vjen nata, i dashtni fëmijë
I lyp' gjûmit pak pushim.

Her' me këndime e her' me lojna
I shkoj dita tui ndigiue,
E prep neser me punue
Gjûmi i natës i nep forcim.

Por pá e mârrun edhè gjûmi,
T' naltit Zot qi i ruejti t' dëlír
Mênd e zêmer' me dishír
Fëmija i dashtun ja kushton.

E, t' ja mbyllmen gjûmi sŷtë,
Perêndija vet' prei qiellit
Nji nder Êjë s 'j rreze diellit.
Afer njomes ja vêndon.

19. Drandofillja e bóra.

Ishte moji i Marcit; dielli kishte fillue me xé nji grimë mã fort, e nji drandofille ishte mbëlue alá me bóre.

Prandej u ankote, e nji ditë i tha bórës: „Psè më ké mbëlue këso doret? shporru mejet e më lên ti çili lulet e mija.“

Bóra u hoq e shkoj.

Mbas pak ditësh rá nji brîmë e dogj e e perzhiti krejt drandofillen.

Mos i kini rândë, o fëmijë, prinden, e të parët qi ju rrijnë sypri me ju ruejtë e me ju mësue.

20. Krénarja.

Kusha kishte dalë nji ditë me shetitë me t' âmen, e kishte vûe në parzem nji drandofille të bukur. Tui shkue rrugës hasi mbë nji zotní; e zotnija tui këqyrë tha: „Sá e bukur!“ Kusha filloj m' u krenue; por aj zotnija, qi u kuitue, ja priti; „s po tham per tý, moj vajzë, por per njatë drandofille qi paske në parzem.“ Atëherë Kusha u kuq prei márrjet, e e âma i tha: A e shef, moj bijë, se shum herë gjindja nuk na levdon né, por petkat qi veshim, e téshat qi bárim.

21. I shë Mertini.

Ishte nji ditë e ftoftë dîmnit: kishte çue murlã i fórt e hidhte gjithkah érë e pjalm. Kúr ja mbërrîjnë tre kálorë me do kual qi fluturoshin. Ishin pshtjellë në mallota të trasha e nuk e ndieshin të ftoftit, e shkoshin rrugës pá kurrfarë kuidesit.

Si mbërrîne te dera e gjytetit hasne mbë nji plak veshë me zhele qi s ja mbëlojshin shtatin krejt; ky plaku shtrîni doren tui dridhë e ju lypi nji lëmozhë. I pari nder atò kálorë kaloj pá sjellë kryet aspak kah plaku i shkretë. Njashtû kaloj edhè i dyti.

I treti ndali kálin, këqyri të shkretin plak, qi íshte tui u dridhë prei së ftoftit, e i tha: Mue pare s po më qillojnë, por shka kam po ta nap me gjith zêmrë. — Hoq malloten, e dau per gjysë me shpatë, qi kishte njeshë per brî, e gjysen ja dha plakut e gjysen ja lëshoj védit mbî krahë e hîni në gjytet kondend.

Njaj nieri ishte nji ushtár rromak, lé në Ungerí, e mã vonë u bâ i kështênë. Ishte i shë Mertini.

22. Nji kash' e 'j lashë.

Qyri prei s nëltit e nuk shof kurgjã;
Edhè pse vjerrun, jam në kâng' e shênd;
Pá duer tui kênun, bí m' çakiç pá prã;
Pá prã tui ecun e pá ndëruemun vênd.

23. Vilet e rrushit.

Disá dit para shëna Prêndjet Silja kishte dalë nji herë me shetitë; sá erdh në shpí, gjet nji shpórtë rrush.

„Kush e ká prûe ket rrush kaq të mirë?" pveti Silja. Ta ká çue nji shoqe e jote, Liza, i pergjegji e âma; âsht mã i pari rrush qi â shêjë, e ta ká çue me e bâ me shëndet.

Falemi ndérës prei sajë, kjoftë faqe bardhë, qi më ká kujtue kaq mirë; s kam me ja harrue kurr ket ndérë; e njitesh due me i shkrue nji gisht letrë.

Po më vjen mirë, i tha e âma, se po ja di ndéren kaq mirë Lizës: por a s kena pasë pêmë të réja per gjith muej në kopshtë t' onë? E prá kurr s të kam pá se jé falë ndérës Tenzot sá po i fale njitesh Lizës. E prá gjith bimët e gjith pêmët na vînë prei dorës të madhit Zot. Xên, o bijë, me ja dijtë per ndérë mã parë atij të Lumit; se prei si mã parë se prei ndjerzve na vjen, ç' farë do të miret.

24. Prindja.

Të lumtë njata fëmijë qi kan prei Tenzot fatin e bardhë me pasë ndimen e babës e të nânës. Kerkush nuk na do mã fort e mã me zêmrë se prindja. Xêni heret, o fëmijë, me i ndérue, me i dashtë e me i urue ór' e ças.

I madhi Zot na thotë: „Mos mbani uzdajë mb' atê qi nuk do prindt' e vet. Kush nuk ká kujdes per ta e per gjind të shpiës, i bje mohit fés, e â mã i zí se i páfeu. Nji fëmijë, qi i bân zêmra me këqyrë prinden me sỹ të rrebtë, lypë me ja xjerrë shqypja atà sỹ.

Në ligjë të hershme pat urdhënue Zot' ynë me i mbytë, si bisha t' egra, njatà qi i thonë ndo 'j fjalë të rândë prindve.

Ndigion'ju gjithmonë prindve mbë gjithshka urdhënon i madhi Zot, se njishtû e lypë rruga; ndéroni baben e nânen në daçi me e shkue mirë e me jetue shum mbĩ tokë.

25. Të ndéruemit e prindve.

Genovesi ishte nji nieri i dijshem fort. Nji ditë tui mësue gjith atà fëmijë të mëdhaj e burra qi shkoshin në shkollë të tíj, ja behi i jati. Atëherë ky u çue në kâmbë; e me krye zbëluet e njashtû në kâmbë si ishte, mbaroj mësimin' e vet. Ju lutne tjertë m' u ulë e me ndêjë, por Genovesi ju priti:

Nuk më ká hije me u ulë une e me ndêjë nder sỹ t' êm et.

26. Dashtënija ndej Prinden.

Me sỹ çilun afer djepit,
Me kujdes e me dashtní,
Per váj t' êm tui hjekun zí,
Tui shêndue kúr m' shifshi n' shênd,

Bab' e nân', sá keni derdhë
Mbĩ shteg t' êm e hire e dritë!
Ah! sá mirë m' keni gatitë
Per ç' do koh' e per ç' do vênd.

Prei jush Êmnin s' parit ndjeva
T' atij Zot, qi rri në qiell:
E verteta, porsì diell,
Nder sỹ t' mí prei jush m' veton.

Ju m' a ndezt' nji flak' në zêmrë'
Per pun' t' nẽlta e per lumní:
Per jú prá, o Prindt' e mí,
Mênd e zêmrë' më lakmon.

27. Stuhija.

Nji mbasdite në vérë, do rẽ, zí si çulli, u mblidhshin e mbëloshin qiellen; éra edhè ajò çote nji rẽ pluhun neper arë e neper rruga, e vetima e bumbullima shpertheshin mbë kater anët e qillës. Zina këqyrte qiellen prei balkonit, e per gjith vetim' e bumbullimë u dridhte.

„Babë," ju suell e i tha t' et „sot kena me pasë nji stuhí të madhe!" „Kuitoj se po," i tha i ati.

Zina u zbé, e s ja mbshehi t' et se drote fort kúr veton e bumbullon moti, pse kishte frigë se e vret rrëféja. Baba i shkreti i nepte zêmrë së bijës.

„Mos druei, i thote. „Nder nji mĩ herë qi shkrepë moti, s dij a bje a s bje nji rrëfé permbĩ shpija; ma me ju ruejtë mirë, nuk bje aspak. Na e kena mbĩ kulm të shpiës rrëféprojsin; e prandej nuk do të kena kurr farë friget."

„E xã besë," thote Zina, si tui marrë frỹmë; „por gjithnji zêmra m' a do mos me ndodhë kurr stuhijat."

I jati s bãni zã; e rrite tui këqyrë kah vetote qiella. Ishte nji bukurí me e pá. Kúr nji dritë e madhe ju merr sỹtë; gjimon moti per çudë, e nji shí i rrebtë shperthen prei së náltit. „Ah qyqja" bertiti Zina, e u mbsheh mbë njih skutuliq.

S ngiati shum e stuhija mbaroj. Duel në qiell voji e ufulla e nji rë nuk dukej per bind. Baba e muer atëherë të bijnë per doret, e u ulne bashkë në kopshtë. Zinës i kishte dalë friga, e me shênd në zêmrë thote: „Oh', ç érë të mirë ká marrë kopshti! Si ká marrë bojë bari, e janë zbukurue lulet! Këqyr, këqyr, babë; gjithshka dán mã e hieshem tesh. Sot nádje lulet ishin veshkë e mbëlue me pluhun. Tesh â tjeter.“

„Po ça i pertrini mbë ketë mëndyrë?“ e pveti i jati. „Njaj shí qi rá e njajò stuhí,“ i pergjegji Zina.

„Anì prá,“ i tha baba, „edhè stuhija mundet me i vjeftë kopshtit, nonsè duket aq e rrebtë. Mos i gjikò prá kaq léhtas punët e Zotit! Njajò stuhí, qi ta shtîni frigen aq fort, i dha forcë e fuqí bîmës e e lulzoj qishtû. Do t' ja dijmë per ndérë të madhit Zot, se nuk rá breshen.

Zina u turpnue per frigë qi pat pasë, e xûni mos me drashtë mã stuhien.

28. Sŷni i Zotit.

Dhûnen t' ânde o 'j mênde të keqe
Faqe tjerve mbshet' e mba,
Por si mbshehen njatij t' Lumit
Qi vezhgon e shef gjithshka.

29. Ndéroni pleqníën.

Elizeu profeta hasi nji ditë mbë do fëmijë qi ishin mbledhë grumull; e këto fëmijë tui pá at plak të ndérshem pá flokë në krye, i vûene gazin e i shkoshin mbrapa tui e qestisë e tui i britë: tullac! Zoti çoj atëherë prei nji pŷllet, qi ishte afer, dý harusha qi hângerne e perpîne katerdhetë e dy sish.

Duhet me ndérue pleqtë, me i dashtë e me ju bâ ndimë. Njaj qi perbuzë o qestisë plakun o âsht i pámênd, o i keq fort.

Në dashtë Zoti, keni m' u plakë edhè ju; e atë herë a kishte me ju pasë ânde me ju perbuzë e me ju qeshë gjindja? Pleqtë kan mjeft të zezat e veta; ta kénë prá ndo 'j farë gëzimit prei ndéret e kujdesit qi kan per ta të rítë. Janë shtegtarë tui dalë me shkue; të jau hieshojmë njatë grimë mot qi po rrínë me né. Ká me ardhë dita e kena me shkue mbas tyne.

Vésh' me t' árta, o zhele t' shkreta
Ndéren plaku e meriton;
Dhun' e kóre, po, i shkoft' jeta
Faqeziut qi s e ndéron.

30. Zot' ynë shef gjithshka.

Gjoni e Çiluku kishin mbetë nji ditë vetun në shpí. Gjoni i tha Çilukut: „Eja e kerkojmë a mund të gjêjmë ndo 'j kashatë të mirë, e ta hamë bashkë."

„Po mirë," i pergjegji e motra, në mujshim me shkue kû mos të na shofin kush, kúr të mãrrim ndo 'j sênd, qi ká mbëlue nâna." — „Po sá të duesh" i tha Gjoni, „po shkojmë te çarraniku: ká tâmbël e mãzë m' u ngîë."

„Jo," i tha e motra, „aj puntori qi âsht tui çaë drũ në rrugë tesh na shef e na paditë. — „Mirë prá, ja pret i vllai, po shkojmë nd' odë të zjermit; në raft ká vûe nâna mjalten, e kena me hângrë sá të duemë." U nisne të dy bashkë kah oda e zjermit, kúr Çiluku mêndon e thotë: „A s e di se ajó grueja qi rri këtû afer, â tui tjerrë në pexhere e na shef ça po bâjmë mbrêndë?" — „Hajd prá të shkojmë në burg, kû janë mollat; atjè â terr e nuk na shef kerkush," tha Gjoni. Por Çiluku ja kthej: „A s e di, morè Gjon, se sỹni i Tenzot shpon murin e shef edhè neper tê?" Gjoni u pré mbas këtyne fjalve e u kuq; mendoj nji grimë me védi e i tha së motres:

„Mirë po thue; Zot' ynë âsht neper gjith vênd, e na s' mund ti pshtojmë kerkund. Tesh s' kishe me dashtë me bâ mã shka deshta perpara. Çilukut i erdh mirë se edhè të vllát ju mbush mêndja, e me e bâ në shênd i fali nji fugure kû ishte shkrue Sỹni i Tenzot rrethue me rreze, e nën tê kishte njikëtó fjalë: O i madhi Zot, sỹni i yt, qi shef gjithkund, të më presin mos me bã kurr ndo 'j punë të keqe.

Ta mbajmë mênd pá dá ket të vertetë: Zoti më shef; e kena m' u forcue me shkue mbarë e mos me punue mbrapshtë; e atëherë të lumtë na në ket jetë, e të lumtë mb' at tjetren.

31. Të perkúrmit.

Galeni, nji mjek nder mã të mëdhaj, qi kan kênë motit, rrnoj nji qind e katerdhet vjet. E me se e prujti deken kaq mot? Ndien'je e mban'je mênd! Kaq fort e ruejti védin në hae, sá kurr nuk u çue prei buket ngieshem krejt. Prei dreket ruejte nji grimë ũ per darkë; e mbas darket, kúr shkote me rá, kishte ndalë do ũ prep per ne e nesre. Qishtû, pá u shkatërrue kurrsesi, mbaroj prei pleqnijet, si 'j kandil qi i mungon voji.

32. Mësime.

Mã e shuma e lëngatve, qi kena në trup t' onë, na vĩnë pse teprojmë në hae e në pije.

I perkúrmi âsht i shëndoshtë, në shênd gjithmonë, i ndéruem prei gjithkúi, e rrnon shum. Ngopsi e sarahoshi ankon gjithmonë ndo 'j sênd në trup të vet; rráll se e shef në shênd, i ndyhet gjithkúi, e shkurton jeten e vet.

Kush do me rrnue shum, do të hán ká pak; haeja qi lên mbas të ngiemit, të bân mã mirë se haeja qi ké hângrë perpara.

33. Mêtë havá.

Tukja âsht nji djalë i habitun, si mos me i pasë dalë gjumi mirë; gjith ça të bâjnë e bân pá mêndue.

Vên kësulen në vênd të ndŷtë. Naten harron pexheret o deren e oborrit çilë, kúr shkon në shkollë ká harruë në shpí librat e shkollës; e kúr vjen në shpí i bje në mênd se ká lânë në shkollë mostren e shkrimit, njiqind herë harron faculeten e hûndve.

I patne falë do farë lulesh me nám; nuk i rá në mênd se duhej me i mjellë në Príll, e mbet pá lule.

Vûni me thá do pêmë, pá këqyrë se atŷ afer kishin biren thneglat, qi mbëluene pêmët e i hângerne krejt.

I dhanë me çue nji letrë, qi lypej fort; u hutue rrugës e harroj letren; kúr i rá në mênd, aj nieri qi do t' i epej, kishte shkue.

Nji herë kje ndye duersh: shkoj m' u lá në legên, kû pá híri kishin pasë qitë mbrêndë ujë valë; nuk e këqyri e u dogj e briti ahi! ahi!

Shkoj në burg të pijes me xjerrë vênë, nuk mbylli kanjelen mirë, e u derdh vênë shum.

Lên çilë deren e kjorit; e qêni e mica hîjnë e perlájnë gjithshka.

Nji natë e muer gjûmi pá fikë qirin; u mbarue qíri e pós se kulloj e ndyu gjith tryesen, kje edhè në rrezik me marrë zjerm.

Në livadh qiroj me brisk nji dardhë, e harroj aty briskun çilë; duel atŷ pari nji katundár me kâmbë dathë e u pré.

Treti do lëkura pêmësh e do berthamë pjepnash e sherqîjsh, e dikush tui dalë andej, rrshqiti e u rrxue.

Prej mâjes të malit rrokulloj poshtë nji gúr, qi vojt e i rá nji katundarit të shkretë, qi ishte tui punue në fushë.

Desht me rrshqitë n' akull të nji kënetës, e nuk ja vûe mênden se akulli kishte plasë; humboj akulli e aj u zhyt mbrêndë. Desht Zoti e qilloj dikush ngiat se ishte mbytë krejt.

34. Pshtjellimi.

Mërika vjen gjithmonë vonë në shkollë; kurr nuk i del ngae, e kurr nuk bân gjâ sênd.

A e dini pse? E kam pá në shpí: nuk â punë me e bâ me mbájtë téshat e veta në rresht. Nádje kúr do të veshet, njênen këpucë e ká në nji skâj, tjetren në tjetrin; nji çarap mbë tavolinë, tjetrin mbî shtrat, petkun në karrigë, grykcen kush e di kû.

Njishtû, tui kerkue téshat, ngiatë m' u veshë; e kúr lypë ndo 'j sênd, s'â punë me e gjetë me të shpéjtë.

Prandej bíer mot shum m' u bâ gádi, e nuk mbërrën kurr me kohë; nuk mund të mbahet paster si duhet e gjithmonë i mungon ndo 'j sênd.

Kúr do Zoti e mbaron së veshunit, i del punë me mbledhë librat e shkollës, qi i ká hallakatë neper odë, o per tokë, perzí me kukëlla e me lojna.

Siellu andej, siellu këndej, mas nji vjetet bâhet gádi; shkon në shkollë gjysë sahatit mas shoqeve, e prep diçka ká harrue.

Letrat me shkrue i ká bâ zhubel qi s' durojnë me shkrue gjâ mbë ta; librat i ká ndye per çudë.

Ká nji vllá qi i gián krejt; edhè aj punon njishtû per së mbrapshtit, qi të bân me dalë mêç. Të mjerët fëmijë! Ju ká dekë nâna e nuk ká kush i mëson me ndêjë paster e me punue si duhet.

Kush do me i dalë gjith punës me kohë, m' u mbájtë paster e mos me bjerrë mot, të mbájnë gjith teshat e veta në rresht, e ta mbájnë mênd njikèt mësim: nji vênd per se të cillin sênd, e gjith sêndin në vênd të vet.

35. Víen me kênë i ndérshem.

Në nji katûnd t' Italies ishin dy katundarë, burrë e grue, e kishin nji djalë, qi i thoshin êmnit Bardh.

Kŷ djali ishte i hollë fort në mênd, por prei të pápasunit e prei nevojet, ju desht m' u njitë në rrogë e me shkue me ruejtë thít. Prindja e doshin fort, e qortoshin, e shum herë i thoshin me kênë i ndérshem me gjithkênd, e mos me pritue me i vjeftë kúi. — E duhet me e dijtë se fëmija e katûndit e qestisëshin të shkretin çobanin e thiëve, e ishinë gádi të tânë të trashë e të pá dhêndun.

Nji ditë Bardhi kishte hî me kullotë thiët mbë nji pyllë, kúr ja mbërrini nji frat, e lypi me e percjellë pak neper atë pyllë, déri sá të bite në drom.

Ishte moti i keq e fëmija tjerë, të pándérshem qi ishin, bishtnuene të tânë, une nuk vî, une nuk vî.

Atëherë u avit Bardhi, i muer doren fratit, e me ndjerzí i tha: eja se po t' a kallxoj une rrugen.

Rrugës frati, tui e prekë me fjalë at fëmijë, e pau se ishte i mêçem fort, e u vûe me e ndimue sá kû mujte. E muer në kuvênd; e aty djali filloj me xânë mirë punët e meshtaris, e mandej, me vullëndet të prindve hîni frat.

Bardhi xête pá prâ me cénë të madhe; e edhè pse mã vonë duel nji nder mã të dijshmit nder freten, nuk u ngreh në madhshtí, por gjithmonë met i pervũjt, i âmbël e i dashtun me gjithkênd.

Me këto punë të mira të veta ja bleu zêmren gjithkúi, e prei këndimesh, qi kishte, ju hap zâni gjithkah.

Prandej punë mbas punet e bãne Ipeshkev, e mandej Kardináll. Ne e mbram kúr diq Shêiti Atë Papë Gega i trembëdheti, kardinajt, të tânë me nji gojë zgodhne Bardhin per Papë me 24 të Príllit të vjetës 1585, e ja njiti védit Sixti i pêstë.

36. Kush e bân e gjẽn.

Nji katûnd ishte rrethue mbë gjith anët me pêmë, qi në prêndvérë çilshin per bukurí, e hapshin kând e kând nji

érë me ta kënaqë zêmren. Neper gêma të pêmve e neper gardhiqe vëloshin gjithfarë zogjsh, tui këndue e tui çilë çérdhet e veta. Në vjeshtë pêmët ishin plot me molla, dardha e kûmbulla. — Do fëmijve të këqí ju këcej me shkue me rmue çérdhet, me mãrrë voet' e zogjt' e vocerr, e me i lânë me cofë të tânë. Shpêndt' e shkretë, qi ju kishin marrë zogjt, këndoshin nji kâng të mallënjyeshme, si në váj; e ká pak ká pak u hoqne prei asó vêndit e nuk kthyene mã.

Nuk u ndiete mã nádje e mbrámje ajò bukurí kânget, e nuk ngiati shum e ató vênde mbetne shurdhë. Krŷmbat, brumujt e vêmet, qi perpara i kishin pas dëlír zogjt, u pertrîne, u shumuene e bâne nãmin mbë gjeth e mbë lule të pêmve, aq sá u sterkeqne të tâna e u repne si me kênë në dîmen. Në vjeshtë nji kokrrë mollë o dardhë nuk u shifte me sŷ.

Vêndi u bâ krejt shkretí; e atò fëmijë të këqí, qi perpara kishin pêmë me hângrë sá uji, mbetne me gojë thátë. Kah erdh këjó e zezë? Kush e perftoj?

37. Këpurdhat.

E âma çoj nji ditë Katen n' ograjë me kerkue këpurdha, pse ja kishte ãnde fort t' et. Shkoj vajza pá pritue, e nuk ngiati shum e pruni në shpí nji shpórtë plot.

„Nânë, tha Kata, ket herë kam gjetë do këpurdha të bukura, qe shifi.“ Kan nji bojë të kuqe e dájnë si me kênë të qendisuna anave. Ishin edhè do të murrme e të sykuna, asish qi ké pasë mbledhë ti pardje, por m' u dukne të këqija, e i laçë. „Budallicë,“ i tha e âma „njikëtó këpurdha të bukura, qi ta mbushin sŷnin kaq fort, pse të duken të hieshme, janë helm, e me bâ me i hângrë, të mbysin me 'j herë. Por atà tjerat, qi tý t' u dukne të këqija, e prandej i lae, atà janë haëse e mã të mira.

Njishtû, moj bijë, ndodhë shum herë në ket shekull. Ká shum të mira qi mbahen mbshehë, e kerkush nuk ja vên mênden; e ká do punë të mbrapshta, por se kan nãmin,

e i mãrri shkon mbas tyne. Edhè mkati mundohet me na mârrë mêç e me na rrẽjtë; por punës të keqe, hiqju, sá do e âmblë me t' ardhë: ambelcina e sájë me 'j herë bâhet zeher.

38. Gjâma e malit.

Lipi ishte nji fëmij' i vogel, e nuk dite edhè shka âsht gjâma. Nji ditë mbë nji livadh muer me britë: „Oh! oh!" e prej pýllet, qi ishte rârnxë malit, ndjeu nji zã tui bâ: „Oh! oh!" Lipi u bind prei kësajë mrekullijet e pveti: „Kush jé ti?" E aj zã i mrekullueshem pergjegji: „Kush jé ti?" Lipi ja priti: „Do të jéshë nji fëmij' i keq." „Fëmij' i keq" ju duk se pergjegji zâni. Atëherë Lipi u idhnue e filloj me shá; e gjâma ja këthete ata të shâme njênen mbas tjeterës. Lipi u idhnue edhè mã fort e hìni në pýllë me ju vûe mbrapa atij fëmijës qi kujtote se e shau ashtû; por nuk mund të hasi mbë tê kerkûnd.

Kúr shkoj në shpí, Lipi i kallxoj nânës ket punë per fill e per pẽ, e i tha se kishte bertitë afer malit, e nji fëmij' i keq mbshehë në pýllë, e kishte shá. E âma e muer vesht ujë punen e i tha: „Jo, moj loce, ti nuk ké ndie veç zânin t' ând. A s' të ká qillue kurr me shkue afer ujit e me pá mbë tê fëtyren t' ânde? Njishtû âsht edhè këjo punë; prei pýllet ká kthye zâni i yt. Me pasë folë fjalë të mbara, të kishin kthye fjalë të mbara.

Njishtû mã të shumen e herës âsht kah të shkuemit t' onë me tjerë; si të ju bâjmë, na bâjnë. Në kjoshim të ndérëshem e fjal' âmbel me ta, edhè atá kan me kênë të ndérëshem me né. Por në kjoshim t' idhtë e fjalë rândë me ta, kena me i gjetë edhè atà në mostrë t' onë.

39. Kroni.

Dielli ishte çue nêlt, e digjte me atà rreze të veta. Nushi, nji fëmij' i vogel ishte në katûnd, e s mûnd t' a durote gjith at të xétë, ishte djersë fund e maje, e pelsitte edit. Por kû me gjetë nji hije të freskë e nji pikë ujë me hjekë edin? Shikjoj andej e këndej e i vojt sỹni mbë nji shkâm veshë gjithkah me dushk. Shkoj andej e pau se nên nji lis të madh delte prei plasave të shkâmit nji krue, me ujë të ftoftë si akulli, e të kulluet si xhami. Nushi, njashtû djersun si ishte, u shtrî mb' at bár, rrẽhet prei ujit të kronit, e piu në krue sá ku mujti. Por me 'j herë, ju rândue shtati e i rá të fiktë. Mbas nji copet herë, erdh në védi, por me zi mujti me shkue në shpí kadal kadál. Kishte rá i lig, e e kishin xânë do ethe të fórta. „Ah! i mjeri un, thote ka 'j herë me védi, tui lëngue në të shtrueme, kush e kishte kujtue se nji krue aq i freskë, ká ket farë helmit mbrêndë. I jati i pergjegji: „Nuk e ká fajin kroni, morė bír, por mêndja e mãrrë e jotja.“

40. Arra.

Shaqja e Liza ishin tui luejtë në kopshtë. Pá hiri páne të dyja nji kokrrë arrë qi kishte rá prei pêmet, e u xûene shoqe me shoqe. „E kam pá une mã parë,“ thote Shaqja, „âsht e êmja.“ „Jo“ ja pritte Liza, „âsht e êmja, se une e kam pá perpara.“ Mbassi s' ishte punë m' u vûe per fjalë, Cini, i vllaj, me i dá, ju tha: „Shkoni të dýja në fund të kopshtit: e mbassi të tham une: nji, dy, tre, lëshon' ju vrap, e kush të mbërrîjnë mã e para, ká me fitue arren. Por mos ngani pá mênd: nuk mbërrîn perpara kush nget mã fort, por kush nget mã mirë.“

Motrat i ndigiuene Cinit, e shkuene të dýja në fund të kopshtit.

Cini njehi: nji, dy, tre, e të motrat u lëshúne vrep me marrë arren. Shaqja e mbájti mênd fjalen e Cinit e shikjote

kû vête kâmben, mos me hasë mbë ndo 'j gúr o mbë ndo 'j bũcë. Liza ngitte qorras e s' shikjote as andej as këndej, por sỹtë i kishte n' arrë.

Liza ngitte mã fort se Shaqja: por, pá pritë e pá kujtue, hasi në nji gêm lisit, qi ishte per tokë, e u rrxue në kokrrë të shpinës. Perpara se m' u çue Liza, Shaqja kaloj e shkoj e muer arren e u bâ në shênd.

Lizës i erdh márre e filloj me kjá; por i vllaj i tha: „A s të kam thânë une perpara? pse s' ké ngâ me mênd? Resa del keq gjithmonë.

41. Kash' e lashë.

1. N' fund t' pusit ulena
N' shênd e tui këndue;
Mandej kúr njitena
Shkojmë tui vajtue.

2. Zhytet e mbytet, del mbî breg e kotet,

3. Nuk kam goj' e prá pergjegji;
E kaq mir' mbshehem nder shpija,
Neper mal e n' shpélla t' tija,
Qi s' â kush, qi më dikton.

4. Une nder t' gjith e para jam e vueme,
E Mbret e Pash' e Búlk pá mue s mund t' rrijnë;
Por nensë doren mue gjithkush m' a shtrînë.
Un jam e zbrûeme.

Per nierin nd' uj' e n' zjerm m' u fut' s' kam drojë
As se thika m' copton nuk bâj ankim
Déri sá t' gjith t' mbarojnë me nji kapshim
Ket' t' zezen lojë.

42. Kuleçi.

Nji vjetë qi ishte zí buket, nji bujár mblidhte në shpí të vet fëmijt' e gjytetit qi ishin pá buk. „A shifni" ju tha aj zotnija, „njitû keni nji shpórtë plot me kuleça, ká nji per

shoq; e qishtû keni me i pasë per gjith ditë, déri sá t' i pelqejnë të madhit Zot me na sjellë punët mbarë.

Fëmija u lëshuene hallagrep mbî shpórtë pá urtí me mârrë se i cilli kuleçin mã të madh. Ne e mbrûm u nisne pá i thânë falemi ndérës bâmirësit të vet.

Çilja, nji vajzë e voglë, me petk t' arnuem, por të dëlírt, kishte ndêjë mbrapa, e muer kuleçin mã të vogel, qi mbet në shpórtë; mbassandej i puthi doren zotniës e shkoj në shpí.

Ne e nesre fëmija tjerë, nuk kjenë mã të mêçem e mã t' urtë se perpara, e të shkretës Çile i tokoj nji kuleç qi ishte sá gjysa e tjerve. Por kúr shkoj në shpí, e âma, qi ishte e ligë, muer me thye kuleçin, gjet mbrêndë shum pare të rgjânta, të gjitha të réja.

E âma u çudit e i tha së bijës: „Mërri këta pare e çoja të zott, se gabim kan mbetë këtu mbrêndë.“

Çilja ndigioj e ja çoj të zott. Por aj zotnija i tha: „Jo, moj bijë, nuk i kam shtî gabim këto pare në kulaç mã të vogel, por postafat, me ta miratue urtiën t' ânde se nuk ké shkue mbas lakmís. Rritu gjitmonë e urtë, e ndigjueshme e ndalunë nder punë të tua, e i madhi Zot ká me të prî mbarë.

43. E verteta.

Motit nji mbret idhulltár, qi mundote fén e Krishtit, çoj njizet ushtar me xânë Antimin Ipeshkvin e të Kështênve, e me e mbŷtë, porsi shtyllë féjet qi ishte.

Ushtarët tui e kerkue i hîne në shpí pá e njoftë, e i lypne buk me hângrë. Antimi me gjith zêmrë ju kthej buk e ju ndêj vetë në kâmbë e me kaq dashtëní sá u bindne ushtarët. Tui hângrë buk, nder bisedë tjera, ushtarët si kot, e pvetne mikun a thue njifte nji farë Antimit, Ipeshkvin e të kështênve, pse mbreti e lypte me e mbytë e i kishte çue me e kerkue. Atë-herë

Ipeshkvi bâni me dorë e tha: „Antimi jam û.“ U préne ushtarët e u çuditne tui pá sá trim e i drejtë ishte aj plak, e ju erdh vshtír me e xânë; prandej ndreqne me shoqi shojnë me shkue e me i thânë mbretit se s' kena mujt me e gjet kund. Por Ipeshkvi, si tui ju bertitë tha: „Jo, mos kjoftë thânë ! Na të kështên nuk mûndena as me rrẽjtë, as me ja këshillue rrênen kúi. Eni e të shkojmë te mbreti, se une due mã parë me pá védin dekë, se jú në rrênë. — E shkoj me ta perpara mbretit, e gjet njatë dekë qi desht vetë aq trimnisht, per mos me i rá mohit të vertetës.

44. Rrêna.

Gjã mã e ndyet' e mã e mënieshme se rrêna nuk âsht. Rrêna dhunon të madhin Zot, mashtron nierin, e nuk â gjã e keqe qi lên pá bã. Inglizët kan nji fjalë qi thotë: „Më kalxò nji rrêncak e kam me të kallxue nji hajn,“ e do me thânë se aj qi nuk i vjen të vshtír me rrêjtë, asht i zoti me bã gjith të zezat.

45. Rrêna.

Fëmija. Rrêna, moj nân' si â bâë?
A shifet? A perkitet?
A thue prei gojet qitet?
A i gián asaj' ndo 'j gjâë?

Nâna. A e di se ç' âsht? Â kore
Âsht nji gjã sênd i ndỹet;
Nuk mund t' a shofin' sỹt,
Nuk mund t' a preksh me dorë.

Por kúr trathton t' verteten,
Sá do qi lyp' tinzimin,
Ja ndien gjithmon' qelbsimin;
S' mundet me e mbëlue kurr t' veten.

46. Gomari e luani.

Gomari tui dalë me gjue nji ditë me luanin, e i vijte me lëshue zã, ndeshi mbë nji gomár tjeter qi e kishte të njoftun, e aj ja pret këtíj: „nadja e mirë, o vllau i êm.“ — Më mârrsh të keqen! i thotë tjetri — Po pse? e pvetë i pari. A kujton pse jé bã me luanin, se jé diçka permbî mue? mã se nji gomár?

47. Gurt' e paçmueshem.

Nji zoj' e madhe porositi te nji kujxhí nji kolanë me gur të paçmueshem (ixhí, xhevahira) e i dha sá gur duheshin per at punë.

Shkardhi (shegerti) i kujxhís, qi i thoshin Vasë, s' i dáte sŷt kurr prei atyne gurve, aq të bukur ju dukëshin. Kúr tui punue, mjeshtrit i mungojnë dy asó gursh. I vojt mêndja me 'j herë te shkardhi, e shkoj me rmue nd' odë të tij, palë a i kishte marrë aj; e njimênd i gjet ato dy gurt mbë nji birë murit permbî nji arkë të vjetrë. Vasa bâte bé se nuk i kam mârrë vetë; por nuk i eci, e mjeshtri i briti nji herë mir' e mirë e mandej e perxûni prei dugâjet.

Ne e nesre i mungon prep nji gúr tjeter, e kujxhija e gjet per së rí mb' at birë se mb' at birë. Atë herë u vûe me prigiue kah i vîte këjo lojë.

Nji grizhel qi mbate Vasa me luejtë, erdh mbî stol të mjeshtrit, muer nji asó gursh, e vojt e e mbshehi mb' at birë.

Kujxhija e pau atëherë se ja kishte bâ keq Vasës, e e kishte shndjerzue tui e xjerrë prei dugâjet, e u bâ me plasë prei idhnîmit. Çoj e e thîri prep, e muer me të mirë e ja prûni ndéren në vênd. Mos të gjikojmë kênd me hámêndje, e mos t' i flasim kúi, as mos t' i bâjmë gjã sênd pá pasë në dorë per njimênd provët e fajit.

48. Nji shetí.

Nji zotní duel nji ditë me shetitë me djalë të vet Pjetrin; e tui shkue rrugës hasne mbë nji pêmë të hollë, e t' ultë qi e kishte perkulë éra e xëte udhen.

I jati i tha Pjetrit: „Merr e ndrejtoje njat pêmë!“ I biri e kapi e pá kurr farë mũndit e çoj në kâmbë. Pak mã andej hasne mbë nji pêmë të moçme, të trashë, qi kishte shkue shtrêmtë, sá gádi perkitte token me gẽmba. I jati i thotë prep të birit: „Merr e ndrejtoje njat pêmë!“

U çudit djali prei t' et se ça po i thotë ashtû, e me të mirë i pergjegji: „Këjó pêmë âsht teper e moçme.“ „Mirë“ ja priti i jati, „mbaje mênd prá se n' i ndreqëshim vèset t' ona sá jena të rí, mundena me ecë ndréjtë, m' u bâ të mirë e të vjefshem; por n' e laçim rrugen në të riët, n' i dhâçim lirim tesh veseve të këqija, kúr të plakena s' kena me kênë të zott me i hjekë, e kena me i bájtë me védi në vorr.

49. Cirikoka.

Nji gjuetár mbate në shpí nji cirikokë, e e kishte mësue aq mirë, sá dite me kthye do fjalë. Kúr gjuetari, po e xãmë, i thote: „Cirikokë kû jé?“ cirikoka pergjegjte: „Tek jam.“

Cinit, djalit të nji kojshís, ja kãndte fort ket zog, e shkote me e pá shpesh.

Nji ditë gjet cirikoken vetun, se i zoti dikû kishte shkue.

Cini me zi ç' priti me qillue vetun, muer zogun e e shtîni në gjî.

Tui u mundue Cini me dalë tinës, ja behi gjuetari; e ky i shkreti kujtoj se po i bân ndérë djalit me ndie tui folë cirikoken, prandej briti, si kishte zakon: „Cirikokë, kû jé?“ E zogu, në gjî t' atij fëmijës pergjegji me sá zã pat: „Tek jam.“

Gjãja e vjedhun, sá do t' a mbshehish, nuk rri pá dalë.

50. Thnegla e pëllûmbi.

U ndal thnegla n' buz' t' nji kronit
Fikun edit per me pí
Uji u tund jashta zakonit
E tui dalun permbĩ ví
Xûni thneglen, e e ngrata kot
Me kap' bregun u lshue not.

Si nji vidë pau rrezikun
Zhguli shpejt nji fice sânë,
E kadál, me pshtuemun mikun,
Thnegel zezës ja vûni mb' anë.
Tu' u njit' barit thnegla e ngrîtë
Shëndosh te bregu mûjt me mbrrĩët.

51. E dréjta.

Gjoni e Kusha do të shkoshin nji ditë me baben me pá nji kopshtë lulesh. Gjonit i erdh mirë, e tui kcye prei shêndit ndeshi mbë nji qyp bilurit e e rrxoj prei lpĩzet e ne tokë, e qypi u bã cop' e grímë. Kusha e shkreta u mjerue e u vûe me mbledhë koçat; kúr ja mbërrini i jati, e tui e pá me koça në dorë i bertiti: „Faqezezë, më ké thye nji qyp qi kushtote aq fort: sot prá ké me ndêjë në shpí e s të marr me védi.“ „Jo, babë,“ ja priti atëherë Gjoni, „qypin e kam thye une, e mue më perket me ndêjë në shpí.“ Baba, tui ndie këto fjalë, u zbut, i muer ngrykë fëmijët, e ju tha me dashtëní: „Keni me ardhë të dy me mue, se të dy jeni të mirë! Ti, moj Kushë, di me durue e mos me bã zã; e ti, Gjon, di me kallxue fajin t' ând. Due me ju dashtë mirë, e edhè ju dueni tjerët, se të gjith janë vllaznit t' uej.

52. Krŷmbat.

Silja duel nji ditë mbrâme n' ograjë me nânen e vet. Tui shetitë pau do hĩtha, kû ishin mbledhë shum krŷmba. Këqyr sá të këqija janë kta tésha, i tha Silja s' âmës. Nuk janë të bukura, i pergjegji e âma; por nuk jesin gjithmonë njishtû. Mërre me védi ndo nji në shpí, nepi me hângrë e ké me pá si kan m' u ndërrue. Silja shtrîni doren nder hĩtha; por mandej e xuer me të shpéjt tui bertitë. Nuk ja kishte vûe mênden se hĩthat djegin. Prandej bâni mbrapa ça i ishte dashtë me bâ perpara; xuer faculeten, pshtuell doren mbë tê e kputi kadal kadál nji gẽmb. Mandej e çoj në shpí, e me gjith hĩtha e shtĩni mbë nji gotë, e mbëloj me nji letrë bira bira, qi të merrshin frŷmë. Per pês dit ju erdh rreth me hĩtha të njomë, e shifte se krŷmbat i láshin e i perpĩshin të tânë. Të gjashten ditë, tui hjekë letren me ju dhânë me hângrë, pau se disá ishin njitë mbë tê, Silja u habit, e tui këqyrë mirë, pau se disá kishin vûe shikë: lueshin e u sjellshin mbrêndë. Mbas disá javësh Silja shkoj prep me këqyrë goten, por ça me pá? Gota ishte mbushë me gjith farë fluturash të bukura. Njêna s kishte dalë endè mirë prei shiket. Krahtë i kishte pshtjellë si nji letrë, e tui u njitë neper gotë u kap per mbëlojë të sajë. Ká pak ká pak ju shtiellne krahtë, e sá ndóra u bã edhè ajò fluturë si tjerat. Kúr u pertrĩn të tâna mb' at mëndyrë, Silja muer goten e e çoj në kopshtë, mandej hoq letren, qi kishte persypri, e i lëshoj. Mbrapa, gjith sá herë shifte nji fluturë, thote me védi: Ti do të jésh nji asó fluturash, qi kan dalë prei gotës s' ême.

53. Dardha e madhe.

Gjoni plak rrite nji ditë nd' oborr nen hije të nji dardhës të madhe, e nipat kishin hypë në pêmë e hashin pá prã asò dardhash. Atëherë gjyshi ju tha: Due me ju kallxue si â rritë kjò dardhë.

Gjegjni (ndigioni). Tesh pêsdhet vjet une ishe kû â sot kjo pêmë. Atbotë trolli ishte i pá punuem, djerr. Une i ankoshe të pápasunit t' êm nji bujarit, qi rrite afer. S' kishe me dashte tjetrë gjã, thoshe û atëherë, veç me mûjt me pshtjellë njizet napoliona.

Aj zotnija, nieri i mêçem, m' a priti: E prá, me dashtë, i bân; edhè pá mũnd shum. Po shikjò, mbë njiket truell janë mbshehë qinda napoljonash. Mundou me i gjetë.

Une ishe i rí, e nuk dishe shka âsht shekulli. Mêndova: i xûna besë atij zotnís, e pá pritë, at natë çila nji gropë të madhe, por nuk gjeçë as nji dysh.

Zotnija kúr pau nádje at gropë u shperthye gazit e më tha: Sa i mãrrë jé: û s e pata mênden per kështû. Po t' ap nji pêmë, qi me e vûe në ket gropë ká me të qitë napoljona mjeft.

Edhè une e vûna nji dardhë të vogel, qi u rrit e u bâ sá po e shifni sot. Me dardha të pá shoqe qi ká bâ sot e sá vjet kam fitue mã shum se njizet napoljona pá u çartë aspak kryet e gjãs.

54. Mîni.

Ishte n' katûnd nji mĩ,
Qi me shum paq jetote;
Me mârrë nji tjetrë shpí
Kurr neper mênd s i shkote.

Nji shoq po i thot' nji ditë:
„Bashk' do t' kalojm n' gjytet;
Katûndi fort t' merzitë
E shpesh me hângrë s qet."

„Hajd, se po shkojm'" tha mîni;
E u nisme bashk' tui ngâë;
Por mb' nji sá i shkreti mbërrîni
Nder thoj t' nji dacit raë.

At rrugë, kû mir' jeton,
N' e ndrosh pá arrsye, gabon.

55. Dardhat.

Nji nieri i urtë kishte nji djalë të vetun, e e dote si driten e sỹve. Mbassì kish dashtë Zoti e edhè djali ishte i urtë e i pá të keq, i ati u mundote pá prã me ja mbájtë sỹnin mos t' i njitej ndo 'j ves i keq, e mos të shmângte kûnd. E shum herë bite në bisedë me tê, e i thote m' u ruejtë prei shokve të këqí; e i thote se njaj e njaj bâjnë keq, e i kallxote edhè pse bâjnë keq. Djali i vête vesh fjalve të t' et, por nji herë guxoj e i tha: „Pse me drashtë kaq fort? Veset e këqija të tjerve mue nuk më njiten; por mbáj uzdajë se une kam me kthye tjertë prei védit; tui më pá mue të mirë, kan m' u bã të mirë edhè atà.“

Babë shkreta tui pá se fjalët nuk bâshin dobí aq fort me djalë të vet, sendergjoj nji tjetrë punë; zgodh do dardha kû ishin mã të mirat, e mbushi nji shpórtë me ja falë të birit. Nder ta gjet disá qi ishin mbretë ká pak e s' mund të ngiatshin pá u çartë; edhè ata i perziu me tjera.

Djali u bâ në shênd per dardha qi i fali baba, e, si bâjnë fëmija, xuer me i njehë sá kokrra ishin; tui i njehë e tui i kqyrë, i siellet t' et e i thotë: „Babë, ça ké bâ kështû? Pse ké perzie njitò, qi janë mbretë, me të mirat?“ „Nuk ká gjã, morè bír,“ i thotë i jati „këto dardha kan nji të mirë, qi të shëndoshtat shëndoshin të çartunat.“ „Ké me pá,“ ja pret djali, „se edhè pak dit ká me kênë ndryshej.“ P' aj po, p' aj jo; fûndi i punës, i jati ju lut të birit me i lânë edhè atò me tjerat per provë. Djali, si per dhũni, i la mbrêndë.

Ndryene shpórten në nji arkë, e baba muer çilcin. Ka 'j herë ka 'j herë djali i vîte rreth t' et me

çilë arken e me xjerrë shpórten, por i jati shtyete ditë mbë ditë.

Nji ditë i thotë: „Sot âsht dita me çilë arken, qe çilcat. Fëmijës ju ngiat sá silej çilci në drŷ. Sá çili arken, i rá barku per tokë; dardhat kishin mbarue, të tâna ishin kalbë e i kishte mbëlue myku. „A s' të pata thânë vetë, bertiti djali, se kishte me dalë puna njishtû? A s' duel fjala e ême? Ti vetë, o babë, e ké lypë.“

„Mos u idhnò kaq fort, biró“ i pergjegji i jati, tui puthë djalin me dashtní. „Ti po ankohe se nuk të kam xânë besë per dardha. E pse s' më xêshe besë mue kúr të thoshe se shokët e këqí çarsin të mirët? A s' mundem me t' i shperblye une aq dardha sá të kan shkue dâm tý? Por mue kush ma shperblen të zezen me shkue dâm ti prei shokve të këqí?“

56. Thûmbi i patkonit.

Nji katundár bâni gádi kálin nji ditë me shkue në gjytet. Sá i hypi e pau se káli ishte lirue kâmbësh e i lote nji patkue: „Nuk kam ngaë,“ tha me védi, „me ja shterngue tesh. Nji thûmb mã pak o nji thûmb mã shum nuk prishë punë; tesh e mbathi në pazár.“ I grahi kálit e tŷm në gjytet.

Hajd, hajd; kálit i rá patkoni. „Me pasë afer nallbanin“ shkote tui thânë katundari, „kishe me e mbathë kálin, por kû e marr? Por edhè me trí kâmb do t' ecin.“

Hajd, hajd: kálit ju thér kâmba e fillon me shkjepue. Hajd, hajd: mbërrîn në mjedis të nji pyllës. Dalin cubat prei pritet, t' armatisun déri në fyt; katundari i grahë kálit, i bje në thupurë, e káli ecë sá ecë trok, mandej ndalet e shkon kadál. Atëherë cubat i dalin para, kapin kálin per frênit, ulin katundarin e i thonë në qestí: udha e mbarë të kjoftë! e mârrin me védi kál e frê e shalë e dŷqi.

Katundarit ju desht me kthye kâmbë në shpí; e tui shkue rrugës thote me védi: „Hej! morè hej! per nji thûmb me më shkue kál e frê e shalë e dýqi: mo Zo' mã keq.“

57. Vjollca.

Bukur mirëfilli
Shndritë drandofilli
Kúr rrotull fushave
Prêndvéra kthen.

Por n' férra t' gardhit,
Kû i mbshehet mardhit,
Mã e bukra e t' gjithave
Mue vjollca m' vjen.

Mjedis t' livadit
Tý frŷma e flladit
T' paren e luleve,
O vjollcë, t' pershkon.

Mã e kãndshmja érë
Tý t' perfton ndérë;
Se ndêjun mbshehtazi
Prunjîn giason.

Nder nji mij' lule
Kúi s i perkule;
Kurrnji n' mã t' bukurat
S t' avitet nget.

Me dritë t' urtiës
E t' dashteniës
Vasha n' rreth t' shekullit
Veç tý t' pergiet.

58. Ndjerzija.

Maria Antonietta, e bija e të lumnueshmes Perêndore Mërí Terezja, ishte e shoqja e Luizit të XVI, krajlit të Francës. Nji ditë krajl e krajlicë shetitshin mbë do kopshtije të bukura, jo fort lerg prei Parigjit, kúr del atŷ pari nji vajz' e vocrrë me nji vekshë e dý lugë. „Ça ké mb' at vekshë, moj bijë?“ e pvetë krajlica. — Do pshesh per baben e nânen qi janë tui punue njatjè te ara. — E me se i keni bâ atã pshesh? — Me buk, me ujë e barishta. — Pá lâng mishit? — Oh! zojë: falemi ndérës Zotit qi na ká falë nji kashatë buk, e ti po thue per lâng mishit! — Të shkretët! ja bâni krajlica . . . . . merri njiktò pare e bâni nji cile mã të mirë. Ajò vajza i puthi doren krajlicës, pá e njoftë, e shkoj te ara me ju çue buken prindës. Krajli e Krajlica ju vuene mbrapa per së lergut me pá padeh ç' po ndodhë. Si mbërrine në fûnd të kopshtit shofin dy katundarë, burr' e grue, tui punue

nd' arë, e kúr e bija ju kallxoj paret qi i kishte falë ajò zojë zêmrë bardha, u ulne në giûj të dy, çuene duert kahë qiella e lutne Zotin per tê.

Ju kënaq zêmra krajlit e krajlicës tui pá shêndin e atyne të vorfneve, e u gëzuene per atë punë të mirë qi bâne.

59. Truesa e madhe.

Nâna kishte shtrue buken e ju dáte haenat të bijve; e kta i shishin të tâna, pse fëmîja e ká gádi ũnë gjithmonë, por edhè nji tjetrë arsye, pse i jati ju kishte thânë: „O djelmoça, mbas buket due me ju kallxue nji truesë (sofer) të madhe sá s ju merr mêndja, shtrue me gjith farë haenash qi mbastojn per nji morië gjînd.

Mbas buket u çue baba me djelm, e muerne me ju njitë nji malit qi nuk ishte fort lerg. Si mbërîn mbë nji shêj vêndit, gjetne bletë tui shkue lule mbë lule, e tui thithë prei tyne mjalten; zogjt e kishin mbëlue nji pêmë e hashin qershijat kû ishin mã të mirat; në nji kopshtë lepri t' i ishte vûe nji lakenës e ta rumbullakte krejt: nder livadhe lopë e qié e dele.

Në prozhem mã nêlt, gjetne neper bár dretha sá uji, të kuqe e me nji shijim qi me të marr mãlli. Por kúr mbërrîne në maje të malit, bukurí me pá! u hapte sŷni kând e kând: nji fushë, qi s' mbarote kurr, shifei nên tê me grunë, kallamoq, elb, tershanë, me vëneshta, ullîshta e me gjith ça ká falë Zoti.

Atëherë i jati ju tha djelmve: „Qe truesa qi ká shtrue i madhi Zot; qe sá kujdes ká i lumi per latë të vet, e si mundohet pá prã me i ushqye e me i gëzue."

60. Mos e bân gjýgjin vetë.

Vasa i kishte vjedhë Nushit Salterin. Si u kujtue Nushi, ju lypi Vasës me potér Salterin e vet. Vasa bâte kin se s po ndiej. Atëherë Nushi i xuer Vasës

prei duersh rizen e i tha: „kúr të m' apsh Salterin t' êm kam me ta dhânë une rizen t' ânde.“

Vasa, fëmijë i keq e mësue rrugave, prei idhnîmit qi i këcej, hoq e i rá grusht; Nushi, mb' at të veten, s dijti me u pritë e ja kthej uhán, e tŷm djalë e në shkollë.

Kúr i vojt në vesh mjeshtrit këjo punë, thiri Nushin' e e ndëshkoj si duhet.

Djali kjáte pse e mundoj mjeshtri, e ju dukte se ja kishte bã pá rrugë; e shkote tui thânë me védi: „Vasa më ká vjedhë mã parë e më ká rá grusht!“

E mjeshtri ja priti: Vasa ká me e marrë edhè aj të veten; e ti nuk kishe me kênë njishtû mos me pasë dashtë me e marrë vetë uhán. Njishtû ndoshta pá u kujtue e ké bâ védin fajtúr. Mbáje mênd se nuk e nep rruga me e bã na gjýgjin vetë: të mjerët na me mûjtë me e bâ gjith i cilli gjýgjin prei védit. Kishin m' u grî e m' u coptue gjîndja pá prã. Kúr të vodh Vasa Salterin të ma kishe thânë mue, të ja kishe thânë prîndve, e na ja kishim xjerrë per hûndësh; ja kishim dermue brît qi s' kishte guxue mã kurr me bâ këso punësh. Mbassì s ké punue me urtí, do ta ndëshkoj Vasen pse të ká prekë në gjã e në trup; e do të ndëshkoj edhè tý pse e ké prekë edhè ti në gjã e në trup. S' mûndem me të pague tý ndryshej veç se me ta xjerrë gjãn t' ânde; por edhè ti do të ja kthejsh rizen atij.“

Fjalët e mjeshtrit ja mbushne mênden Nushit e e pá se prei idhnîmit kishte kalue, e me rrugë e mûndote mjeshtri. Ç' at ditë e mbrapa u perbetue mos me e bã kurr gjýgjin vetë, e mos me ja shpague kúi, me duer të veta, të keqen, qi t' i bâte kush.

Të Shkruemit Shêjt thotë: Fjala e butë thên idhnîmin, e fjala e egrë ndezë furín.

Harrò të keqen, qi të ká bâ kush, e mos ja kthe. Me mûjt, shko mirë me gjith kênd! Mos bân gjýgj vetë, pse â shkrue: Mue më perket gjýgji, e une ja bâj me rrugë gjithkúi, thotë Zoti. Ne e pásh prá anmikun t' ând se e ká marrë ũja, nepi me hângrë; se ká ed, nepi me pí; tui punue këso doret ké me mbledhë prush të ndezun mbî krye të tij. Mos lên me të mûjtë e keqja, por mũjë të keqen me të mirë.

61. Hyp ky zdryp aj.

Nder do të vorfen' katundarë
Nji barí fat lum po léte.
E pse fati po i vjen mbarë
Mbî shkâm krajlit e vêndon.

Ngiat seliës e me lumní
Nji djalë rregjit lén fat-zí;
E pse fati ju suell mbrapshtë,
Me ruejt' berret i tokon.

62. Shoku i mirë.

Gjushi kishte dalë gjithmonë mã i parë në shkollë, prandej nâna e la me shkue per festë në katûnd. Gjushi dote m' u bã me Nushin, pse dijte me vûe gjînden në gaz; por e âma i tha: „Jo, morè bír, nuk m' a do zêmra me të pá me at djalë; â nji fëmijë i keq, e xêhet me gjith kênd. Mã mirë shko me Kelin; edhè mjeshtri me ká thânë se âsht i mirë e i urtë.“ Gjushi i ndigioj s' âmës, e mirë per tê, per shka ndodhi mandej.

Gjushi e Keli u nisne per katûnd tui këcye prei shêndit, e mëzi ç' pritshin me pá festen e asajë ditë. Nji rẽ nuk ishte në qiell, rruga bite ndermjet të do kodrave të veshuna per bukurí; e fëmija u kënaqshin tui pá gjith at lulzim. Por vapa e madhe, se ishte zheg edhè, e pluhuni qi çoshin rrugës karrocat, tui bájtë gjînd per festë, ju shtîni ed, e doshin me

pí ujë. Këqyrshin andej e këndej hendiqeve a mûnd të hasëshin kûnd mbë nji pikë ujë të paster; por s' ishte gjã; veç do brraka qi s të bâte zêmra me i avitë buzët.

Të mjerët ishin thá edit, e gádi ishin pêndue se muerne at rrugë: kúr qe mbërrîjn në nji kopstë të bukur fort, e dera ishte çilë. Hĩne mbrêndë e tui shetitë páne do kûmbulla qi ishin mbushë me kokrra sá i ishte dashtë të Zott me ju vûe ka 'j shtyllë nẽn tê, mos m' u thye gêmbat.

Gjushi, si pau gjith at pêmë, tha: „Mirë se ardhshi: në mos tjetrë, njikëto kûmbulla tesh na hjekin edin me at lâng t' âmbël si mjalta. Këtû s' kênka kerkush me na pá. Po kpusim nji gêmb me kûmbulla, e po ikim."

„Mos e fol," ja priti Keli: „nuk mund të perkasim mbë këto pêmë, pse nuk janë t' onat." — „Po anì ça?" tha Gjushi: „nji qind kokrra me hângrë, nuk kishte m' u kujtue kurr i zoti. A shef sá janë! Kush mund t' i njehin?" — „Gjith nji, nuk â mirë me prekë gjân' e huej" ja bân Keli „sá do pak me kênë. A të bje në mênd shka na thote mjeshtri? — Djelmoça mos u rrêni kurr mbas gjâjes të huej; mos prekni nji pêmë, o nji lule në të huejen; nieri fillon me pak e sosë me shum," e kështû ja shtîte në mênd të shtatin urdhnîm të Tenzot.

Gjushi u pĩ nji herë e mêndoj, mbasandej muer e i tha Kelit: Mirë jé tui thânë, eja e të shkojmë. Me pasë mârrë edhè nji kokrrë të vetun, me arrsye na kishin thânë braca."

Gjushi kishte kênë në zgriq me bã nji punë të keqe prei se s dote me durue zín e edit, e rreshken per pêmë të hueja. Sá fort i vijti nji shoq i mirë me nji fjalë gojet. Shka kishte kênë per të me pas shkue me Nushin?

63. I drejti.

Drita vjen me ár në gojë, thote nji mjeshter drûnit, qi, neper agim të dritës, kishte dalë në punë e ishte tui marrë zdrukthin në dorë. Tui punue, çote mênden te Zoti e ju lutte me i dhânë hírin shêjt, shëndet e punë; mbasandej zdrukthit e kângës, kû jé morë djalë.

Shi mb' at paradite i prûene me arnue nji tavolinë. I hjek goxhdat me të shpéjt, shkepë dërrasat, e mbrapa nji sỹezet të pá gjã, shef nji sênd të mbsheht. E shperthen e çilë e shef do letra. I merr, i këqyrë këndon. Ishin njimbëdhet mijë fjorinta mbë letra. Rmon prep e gjën nji lãsh pshtjellë në letrë. Ça me kênë! shprazen njiqind napoljona të kuq . . . . . Rri e këqyrë habitshem gjith at morí paresh, qi per gjáll të vet s' kishte prekë aq. Ne e mbram pshtiell pare e letra e shkon e ja kallxon të shoqes. Shka ké atỹ, i thotë plaka . . . Oh sá pare! A janë të tuat? — Nuk â t' emt veç shka fitoj vetë, ja bân ky; këto pare nuk i kam fitue û. E i kallxoj si i kishte gjetë.

— Prá nuk janë t' onat këto pare! . . . . po a s kishim me mûjtë me i mbájtë e me i shtĩ në punë, déri sá t' ju dalë i zoti?

— Mos e thashtë Zoti! Û s' due gjân e huej; nuk âsht gjâja e ême. Û s jam hajn û!

— Mã ti s e ké vjedhë.

— Mirë se nuk e kam vjedhë; por, a e gjeta? prá dikúi do t' i két tretë: gjâja e tij âsht.

— Mirë po thue. Gjâja e huej thërret të zonë; të bâhet zjerm; nuk çon por rrxon.

— Kush e di? Ndoshta këto pare janë të ndokúi qi âsht mã në nevojë se une. Un prei Zotit krahët i kam e jam shëndosh si ujku: me Zotin, me zdrukth e me teskë (qesér) s lã me më ju avitë skami shpís s' ême. Çou e të ja çojm gjânë të zott!

Hjedh xhurdĩn krahve e del prei shpijet me ato pare në gjî. Puntori niset me shkue fill te shpija e atij qi kishte çue tavolinen. Rrugës shkon tui mêndue: E mos me kênë këto pare t' atij, qi më ká çue tavolinen? . . . . . Këtû duhet me i pasë mêtë fort. Tui rmue neper mênd këto punë, mbërrĩn te dera e shpís, ngrehë kumbonen. Kush â? — Çile, i thote, jam mjeshtri i lândës. U çil dera; hĩn. Ishin do anë per tokë, e dý grá mbrêndë; njêna ishte e ligë në të shtrueme; tjetra, mã e ré, rrite tui qepë e me zi u fal me

puntorin. Ky u ul e ndêj, e xûni me folë per tavolinë, qi i kishin çue, per të vshtíra qi na kan mbëlue . . . . . E mbë nji këqyrte andej e këndej; por ça me pá, nji shpí të vorfënish. Prep xête bisedë e thote: Si ká ardhë dita sot, â vshtír me fitue buken. Kush ká pare i mbshehë. E shkote tui prekë per së lergut a po del ndo 'j fjalë per ato letra e napoljona.

Mã e réja ja pret: Fjalë jé tui thânë, e shãn. A e shef? Êm' âmë âsht rát' e ligë; une punoj gjith diten, e s' na del me hângrë të dyja. Zoti e bâftë mirë, se nuk dij si kena me shkue. Kah flitte njishtû i ndërrote fëtyra.

Mjeshtri shkote tui vûe oroe gjith këto punë e gjith këto fjalë. — Me pasë kênë mësue madjè me punë qýsh ne kohë, disì vjen mã mbarë; por, oh Zot! na patme kujtue gjithmonë se kishim sá per nevojë t' ona. Êm atë e ká thânë nji qind herë se nuk kishte per të na mungue buka kurr . . . . Aj diq e né, me rrnue gjáll, na u desht me vûe pêng e me shitë . . . . Neser kena me shitë tavolinen.

Mjeshtri s' mujt m' u mbájtë mã, e i rá ne fjalë: Si mujt me thânë ashtû yt atë, mbassì pare nuk ju ká lânë?

Vajza i pergjegji; Êm atë kishte pare në letra e n' ár. Sá kje gjáll e kishim shpín me gjith të mira, si mali me bórë. Diq pá mênd e pá gojë, e kû kan shkue paret s' kena mujtë me e diktue kurr. E i pshtuene të shuemes dy lot prei sỹsh.

Landtarit i théri zêmra. S' mujt m' u pritë mã. Lum vajza, tha, mos u mjerò. Ato pare nuk kan hupë. Qe tek i ké. Ne e dish sá janë kênë njehi. Nji nuk e ké mângut.

Cuca u çudit; nuk i xête besë: e âma muer me çue kryet prei nenkrejcet (jestekut) e tha: Kjosh békue, more bír, qi mi ké gjetë njimbëdhet mijë fjorintat! e u duk si m' u nkâmbë disì.

Landtarit, tui pá shêndin e atyne gráve të shkreta, ju dukte si me kênë në darsem e i rrihte zêmra prei galdimit. Ju kallxoj si e tek i kishte gjetë ato pare, e ju tha: njikëjo âsht dita mã e mirë per mue. U tha lamtu mirë atyne gráve

e vojt në shpí gjith shênd, e si pá të shoqen, i tha: i gjeta të zott' e pareve, jau dhaçë e fitova urimet e do të shkretve qi hiqshin keq pá faj. Me pasë vanue me i kthye ato pare, ndoshta kishin dekë ûnit dý grá të shkreta, e fajin e kishim pasë na; e me na pasë rá në vesh mandej këjo pune, na vetë e kishim mbájtë védin per hajna e gjaksor. Kthej prep ne punë, e ne e nesre ju çoj tavolinen godit e mbarue si duhej.

64. Kujdesi i të madhit Zot.

Zog i vocerr, pá gjâë jé,
Ti nuk korr' as miëll mbî dhé;
E prá ti, pá váj pá idhnime
E shkon jeten plot me gëzime.
Zog i vocerr, kush t' ká mësue
Tý kaq paqshem me jetue?
„Nêlt në qiell, per nevojë t' mija,
Ká mêndue Perêndija.“

Lule e vocrrë në shullã,
Ti nuk tier as s' punon gjã;
E prá ti mã mir' jé veshë
Se mã e madhja Perêndeshë.
Kû e ké marr' ket mênde t' dijshme,
Morì lule, lule e híshme?
„Me bã vek', as me tjerr s' dij,
M' veshë i madhi Perêndí.“

65. Vincenci de' Paoli.

Vincenc de' Paoli, qi jetote në Frâncë mbë të gjashtëmbëdheten faqe të nierit, kje pasqyra e dashtënís per shoqi shojnë. Sá e sá nâna mb' ato dit zijet lêshin fëmijët e vet në rrugë, te dyert e kishve e të kuvêndeve pse s kishin me se me i mbájtë. Vinçenci, tui kjá, mblidhte ato fëmijë të

shkretë, ju epte do gráve t' urta me i mbájtë, déri sá bâni edhè nji shpí per ta.

Nji herë shndritë prei Zotit, ju çoj letrë gjith zojave të Parigjit m' u mbledhë mbë nji kishë. Mb' at ças qi kishte dá, ju kallxoj atyne zojave nji morië fëmijsh qi kishte mbledhë rrugave, e i kishte rreshtue nen qemér të kishës. Fjalët e këtij nierit të Zotit e ngushtimi i atyne fëmijve kaq fort ju preki zêmren atyne gráve, sá hoqne të tâna téshat e arit, qi kishin në fyt, e gurt' e paçmueshem e i vuene perpara Vincencit per mbáje t' atyne të shkretve. Vincenci, me lot per faqe, ju fal ndérës Tenzot e atyne Zojave të pershpírtëshme, e me at ndimë ju erdh rreth atyne fëmíjve me i mbájtë gjáll, me i rritë e me i mësue.

66. E dielja.

I madhi Zot mbassi krioj mbë gjasht dit qiell e tokë, të sthaten pushoj. Desht me ju mësue ndjerzve se mũndi i krahve e djersët e ballit do të kénë nji pushim. Populli i Israelit, mbas urdhnit të Tenzot, pat dá per ditë pushimit, e shugurue uratës e veprave tê shpirtit, të shtunden. Apostujt ne vênd të shtundes dáne të dielen, pse ne diele u njállë i lumi Jezu Krisht, e Shpírti Shêjt erdh mbĩ ta.

Kje lidhë per të kështênë mb' at ditë ç' farë do punë doret, pós punës qi duhet me ju vjitë të vorfneve, me ngushllue të trishtuemit, me mbarshtue rânget' e shpís, e ndo 'j zyre qi s duron vanesë, bje fjala, me pshtue prei shiut o prei ujnash frytin e tokës o me fikë nji zjerm.

Mbreti Kostantin, si u kthye prei fés së Krishtit e dau me të préme m' u mbájtë dita e diele neper gjith dhéna qi sundote aj vetë, mos m' u këqyrë punë súdit, e ushtarët me ulë armët e me lutë Zotin.

Ne e diele populli mblidhet në Kishë me pá Meshë, me ndie prei gojës të Meshtarit fjalen e Tenzot, me marrë Sakramendet, e me bashkue zânin e vet, qi kumbon hieshem neper Kishë e Êjët e Parrizit e çojnë para Seliës të madhit Zot.

Edhè jashta Kishet dán shêndi i kështênimit në ket ditë të bardhë. At ditë veshim petkat mã të mira; shtojmë ndo 'j hae mã teper, shkojmë me ndêjë nder miq a te ata qi i kena nget per gjak e gjîní.

67. Gjithkush me krygja.

Me kên' pun' se mûnd t' i këndohen
Gjithkúi t' vshtirat t' shkrueme n' báll,
Ah! per sá, qi na lakmohen,
Me ndie kishim t' madh trishtim.

Kish' me dal' se kthéll ju struket
N' zêmrë t' tyne anmiku i mbshetë,
Se s â tjeter, por se duket
Veç per jashta do lulzim.

68. Urata e fëmijës.

Më kan thânë se lavdin e të vocërrve t' a kânde mâ fort, o Zot; e të mbërrîn në vesh luta e tyne. O Zot, m' a ruej shpírtin mos t' a perlyej me mkat. Ma nep hírin e pervujtëniën me ju ndigiue prîndve e mjeshtrave. Ma rrit në zêmrë hitín me punue per se mbarit, e me mbájtë urdhnîmet e fés s' ate.

Bjema t' âmbël këndimin e mũndin e punës, të dáj të miren prei së keqes, e mos të rrij kurr kot e pá punë. Une po e shof vetë se i prîhet mbarë veç njatij, qi punon per se mbarit. Në kjosha edhè une i mirë ká me ju kënaqë zêmra nânës e babës, pse nâna e baba janë të mirë e të dréjtë, e më thonë gjithmonë: O bír, rueju prei së keqit! Bír bânu i urtë. — Ma nep prá hírin, o Zot, të punoj gjithmonë me rrugë, e mos t' a ndyej gojen t' ême me rrêna. Bân t' i pergiaj me urtí e me pastrí njasáj foshnjes qi në kishë ja shof ngryk Zojës Békueme, e me këqyrë si tui qeshë.

69. Zêmr' e pá ngîeme.

Në mal ishte nji lândë qi s mërrte vesht as per të thát as per të njomë, e fund e maje ishte véshë me férra. Férrat thérshin e lânda u ankote: Gjith shokët e mí janë véshë me gjeth të bukur, e une s kam veç njitò férra: kerkush s guxon me më prekë. Me mûjtë me lypë shka më do zêmra, kishe me dashtë gjeth arit.

Erdh nata, lânden e muer gjûmi e u zgjue nádje heret. Ishte veshë krejt me gjeth arit. Marshallà, marshallà! — U bã në shênd e thote: Tesh nuk m' a del kerkush; nuk ká lândë mbë të tânë malin qi â véshë me gjeth arit si une. Në per mbuz duel atŷ pari nji lypëc. Lypci kishte nji thes në krah, e tui pá atà gjeth arit, i mbledh, e ik' e shkon, e lên lânden picak.

Lânda na u idhnue, e tha: Qyqja û, ç' më gjet? bora gjetht e arit. e po me vjen márre me më pá shoqet. Atà i kan endè gjetht' e vet. Me e ndigiue kush luten t' ême, kishe me lypë gjeth xhamit.

Lânden e muer gjûmi per së rí, e nádje heret u zgjue: ishte mbëlue krejt me gjeth xhamit. Të kjosha falë! — Thotë lânda: tesh m' â ngî zêmra: nuk ká lândë qi shndritë si û. — Çon nji stuhí e madhe me breshen. Duhma del neper lândë tjera, e si mbërrini te këjo lândë, ja shkûndë gjetht krejt e ja qet per tokë mbî gur, e bâhen copë e grimë. Lânda ulë kryet e thotë: Xhamat e mí kan rá në baltë, e bîmët tjera kan mbájtë gjetht e vet të blérë.

E muer gjûmi prap. Si gdhîni ne nádje, ishte véshë me gjeth të gjânë e të blértë. Lânda tui qeshë thotë: tesh edhè une jam si tjerët, me gjeth të hieshem, e s kam pse turpënohem.

S ngiati shum e vjen nji dhí me gjith edha me kullotë. Si pau ato gjeth të bukur t' u lëshue mbë ta e i repi të tânë. Lânda mbet prep picak. Atë herë thotë me védí: S' po lypi mã gjeth as të blérë, as të vérdhë, as të kuq: kish të kémi férrat e mija, s kishe me dashtë tjetrë gjã.

E muer gjûmi të shkreten me birë ne zêmrë, e me birë në zêmrë u çue. Këqyret mbê dritë të diellit, e e shef védin me asó férrash qi kishte pasë së parit, e gëzon. Lândët tjera e qeshin, por ajŏ nuk ju vên vesh.

Pse â bâ në shênd lânda? — Pse e kan qestís shoqet? E dijti per ndérë me pasë prep férrat e veta.

Fëmijë, shko e shife vetë, por mos e prek! E pse? Pse të thér.

70. Trimnija.

Nji barkë ishte tui hupë në fund të détit. Gjîndja qi ishin në kâmbë, hîne në do lûndra e pshtuene. Por në barkë ishin edhè do të ligj: shokët veç me pshtue védin, s' kishin pasë kujdesin e tyne e i kishin lân' e shkue.

Lûndrat ishin mbushë gádi me gjînd, kúr kujtohen se mungon Prifti i asajë barkë. I vllai e i unju e thërrasiu me sá zã kishin në fyt. Veqili i Tenzot qet kryet jashtë e ju thotë: Lír e békue, o ju qi po perkujdesni per jetë t' ême! Une e kam perlim me u ndalë këtû. Kjoshi jetë giatë! Hîni prep mbrêndë, ju bâni atyne të ligjve veprat e dekës e e perpîni déti me gjith ta.

71. Unâza.

Nji zotní ju dau gjãn të tre djelmve të vet. I kishte mbetë nji unãz' e kushtueshme. „Njiket unãzë" tha ká me e pasë njaj qi të bâjnë nji burrní të madhe."

Djelmët u shperdáne, e erdhne prep mbas tre muejsh.

I pari tha: „Nji i perjashtëshem më la me i ruejtë nji kanavetë plot me pare të vérdha, pá më lypë dorë. Kishe mûjtë me ja hupë, por s e bâna; kúr erdh, ja ktheva kanaveten si ma pat dhânë, pá prekë kurgjã." I jati i tha: „Punë të mirë ké bâ, por kurgjã permbî se shka t' â dashtë me bã. Me i pasë hupë gjã, kishe

kênë faqeziu i të tânë shekullit. Gjithkush do të ja kthejnë të zott gjãn e vet.

Hĩn i dyti; thotë: „Shkova nji ditë bregut të nji ujit: pásh se rá mbrêndë nji fëmijë i vogel: mos me i pasë njitë doren une, ishte mbytë mbrêndë: u zhyta nd' ujë, e kapa e e pshtova.“ — „Edhè ti ké bâ nji punë të mirë,“ ja pret i jati, „por kurgjã permbĩ shka do ta bâjmë të tânë: gjith i cilli e ká perlim me i ndîmue shoqi shojt kúr â në rrezik.“

I treti tha: „Tui shetitë, pásh per së lergut nji nieri qi s dote me më pá gjáll; e kishte marrë gjûmi në zgrip të nji blérimit; pak gjã me pasë luejtë, kishte rá teposhtë pikë gjáll. E çova kadal kadál e e hoqa prei atij rrezikut.“ — „Të lumtë“ i tha i jati ti ké fitue unãzen!“ E e muer ngryk e e puthi.

72. Gruni e egjra.

Egjra, qi rritej
Grunit per brĩ,
Nji dit' i foli
Si me krénî:

„Pá kurr farë mũndit,
Pá nji kujdes,
Un káll e kokrra
Brĩ tejet qes.

Tý me djersë t' bállit
T' vĩn rreth puntortë,
E me m' mbërrĩ mue
I ngiatë kaq tortë.“

Ja priti gruni:
„Mos u krénò,
Se gjãja e keqe
Rritet si do.“

73. Guxò.

Lundertár qi s rrezigohet
Kúr â déti shkûm' e valë,
Vetë me védi mos t' ankohet
Se i shkoj dita pá fitim.

Tui u tall' e tui pritue
Kurgjã sênd nuk qitet n' dritë;
Ç farë do sêndit me fitue
Trimní lypet e guxim.

o o o

BKSH

Kreu i dytë.

Historija e natyrës.

74. Nieri.

Nieri ká kênë krijue prei Tenzot. Zot' ynë trajtoj korpin e nierit e i frŷni shpírtin.

Korpi ushqehet, rritet, shkrîhet e mbaron; shpírti nuk des kurr, e do me thânë âsht i pámort.

Shpírti â nji frŷmë e pálândëshme; prandej as s' shifet me sŷ, as s' preket me dorë, as s' ndêhet me trup.

Shpírti mêndon, kupton, arsŷjohet, âsht nkasëja e të ndiemit të nierit; harton sênde, permêndë gjã të shkueme, ká lirí me dashtë të miren e të keqen, e perbân korpin me krye ket punë o 'j tjeter; do me thânë se shpírti i nierit âsht ndiës, âsht mêndues: ká veshtrim, permêndje e vullëndesë.

75. Të mësuemit.

Shpírti ká këta fuqí, qi thamë. Korpi ká krahë, kâmbë, sŷ, veshë, etjer.; por nder fëmijë fuqít' e shpírtit e gatimet' e natyrës janë të pázhdervjellta; e korpi âsht i pá forcë si duhet, e i pá mjeshtrí. Tui u rritë, me té vueme të korpit e të shpírtit, gatimet' e fëmijës çilen e zhdrivillohen, e del nji nieri i kênun, i mârrun vesht, i hollë; i zoti me fitue buken e vet e me ju ndihmue tjerëve: i zoti me bâ shum punë të mira e burrní.

Atë botë e ká marrë mësimin; âsht i mësuem.

Prandej fëmija do të ju ndigiojnë prîndve e mjeshtrave qi i mësojnë i zhdrivillojnë, e mûndohen me i rritë të kênun

e të shëndoshët. Fëmija e mirë nuk do t' a harrojnë kurr ket fjalë: Lutu e punò: tui u lutë forcojnë shpírtin, tui punue forcojnë korpin.

76. Ndéra e fëmijve per mjeshtra.

Te ju, qi lodheni me né gjith diten,
Këjò mênde e vorfen', këjò zêmer' shkon;
E sá t' kém' shpírtin, sá t' shofim driten
Dashtënín e ndéren gjâë s' na pakon.

Nji bîm' e vocerr, lânun n' shkretí
E pá mirë rritet', pá fuqí t' vet;
Por me e lmue dora e bulkut t' rí
Sá lule t' bukura e shúmja qet.

Na jena t' vorfen' . . . . . si me e pague
Ket far' kujdesit, gjith ket trazim?
Por kena 'j zêmer; anì ket júe,
O mjeshtra t' dashtun', ja falim shqim.

Ju cén' nder këndîme, ju ndigies' doni,
Ket ndér' per t' mira lypni peshqesh.
E na mbas këndîmesh, mbas punësh, qi mësoni,
Do t' shkojm', si zêmra ju do prei nesh.

77. Korpi i nierit.

Korpi i nierit perbâhet prei do pjesve o gjymtyrve, qi janë rreshtue per bukurí. Pjesët e korpit të nierit disá janë të ngurta o të fórta, bje fjala eshtnat; disá të buta porsì mishi e dejt; disá të lângëshme o të shkrîta, porsì gjaku.

Lëkura mbëlon të tânë shtatin e nierit.

78. Shtati e të mirat e nierit.

Nieri ká nji shtat mb' at masë qi i lypet. Me kênë mã i vogel, s kishte mûjtë me shtrue kualt, mëzett e shtazët

tjera, as me i shtî në punë. S' kishte mbërrî me mbledhë pêmët. Me kênë mã e giatë s kishte mûjtë me mjellë grunë, drithë e perime, qi i duhen per ushqîm.

Neper sheste, lëshim, te sjellun e fuqí të gjymtyrve të veta, nieri mûndet me u ngrehë në kâmbë; mûndet me ecë, m' u ulë, m' u shtrî; mũndet me luejtë duert, me ngã, me këcye, m' u kacavjerrë; me bâ not, me rrshqítë. Nieri çon kryet e e ulë; e siell në të djathtë e në të rrmaktë; si të kénë nevojë i shtrîn o i mbledh krahët, gishtat, kâmbët, e germuqë të tânë shtatin.

Nieri mba kryet nêlt; sỹtë i ká të flakrueshem e pershkues, e mûndet me i çue kah Qiella, atdheu i vertetë i joni.

Nieri ká parzmin të gjânë, krahët të fuqíshem, duert të fòrta e t' epëta, t' ecunit të zhdervjelltë, herë në të shpéjtë, herë në madhní e të kadálshem.

Gjith këto të mira, me mrekullí të trajtimit të permbrêndëshem, e me mênd, qi i ká falë Zoti, ta bâjnë nierin mã të miren latë qi ká dalë prei dorës të Tenzot.

79. Zotit.

N' kjoftë se ditt qi jé tui m' falë
Kan me m' dá ndo 'j herë prei tejet
Prei këso jetet m' bân me dalë,
Veç mos t' fyej kurr tý, o Zot.

Ti ket zêmrë n' dashtní t' ânde
Shkrîjma krejt, o Perêndí,
N' droje shêjte gjith si t' kânde
E n' hír t' ând t' shkaj jet e mot.

80. Shiset.

Nieri shef me sỹ; ndien kumbîmin me veshë; ndien shijimin me gojë; ndien éren me hûndë; ndien të fórtit e të butt e sêndeve, tui prekë me trup të vet

e sidomos me gishta. Njikëto pêsë vegla, me se nieri shef o ndien sêndet janë shiset e nierit.

Pêsë prá janë shiset e nierit. — Cillat janë?

81. Të pámit.

Të pámit âsht neper anë të sŷve. Me ja mbushë mênden védit sá gjã e kushtueshme âsht të pámit, t' i mbyllim sŷtë sá ndóra, e t' a xãmë se jena të verbët. — Ç' terr! . . . nuk shof mã kurgjã . . . . nuk dij mã me punue érë sêndit; nuk dij shka kam afer védit; sá gjurmë bâj, nisem per ndo 'j rrezik . . . . Nuk më lleshken mã as njŷjet mã të hiëshme, as bukurija e mrekullët qi hieshojnë qiell e tokë e dét. Oh! sá i mjerë âsht i verbti!

82. I verbti prei të lémit.

Ndodhinë.

Nji fëmijë leu i verbët, e ashtû mbet per disá vjet. Vllaznit e shokët i kallxoshin ç' lulzim âsht me pá diellin, hvjtë, arët, ndjerzt, shtâzët, gjytetet. I thoshin se me shkrojla t' abetares diftohet fjala e gojës, e shpesh këndoshin vetë urat' e ndodhína. I shuemi gëzote fort tui ndie se këndoshin atò sênde; por mandej, kah mêndote se, pá prîës e pá e marrë kush per doret, nuk mûnd të lote vêndit, e se s' kishte me e pasë kurr at të mirë me pá hyjt' e qiellës tu xhixhillue, se nuk mûnd të këndote libra kurr, aq fort u mjerote sá i shkoshin lott rrkajë.

Zoti pat mëshiër per ket fëmijë të shkretë e çoj në shpí të tij nji mjék të fórt; ky e këqyri mirë të shuemin, e me vegla të veta ja çili driten e sŷve.

Fëmijës së parit i rá si habí; e perziu të pámit e njyjave e të sêndeve, qi perpara nuk i kishte dijtë as se sî. I bâhej si me pasë lé atbotë së parit:

Rrá në giûj e ju fal ndérës nji qind e nji mijë herë të madhit Zot; masandej ju fal ndérës edhè mjekut.

Por atëherë së parit, mbassì nuk ishte mësue, drita e diellit i merrte sỹtë; ju desht prá me ndêjë disá dit në terr, e me ju mësue dritës ká pak ká pak. Në kaq fëmija u grîte me xânë me këndue; e sá ju forcuene sỹtë me durue mirë driten e diellit, muer do libra e xûni mirë fort.

83. Vetullat e kapakët e sỹve.

Permbî sỹ ngrehen vetullat. Njajo bojë e murme o e zezë qi kan, vëjín me e pritë ká pak egercimin e dritës, qi shkelxen per së teprit. Prandej nieri kúr del prei territ në dritë të diellit, o kúr i bje nji drit' e madhe, ulë e i rrudhë vetullat. Vetullat presin djersen e bállit mos me hî nder sỹ e mos me i bã m' u krue.

Por roja mã e madhe e sỹve janë kapakët, o njajo lëkurë nêlt e poshtë, qi çilet e mbyllet. Kapakët e sỹve janë fort të hollë e pak të pershndritëshem; do me thânë, qi del ká pak drita neper ta. Prandej nádje, tek shifet drita nd' odë, nieri çohet prei gjûmit, këcen në kâmbë e shkon e del në punë.

Zyrja e kapakve âsht mos me e lânë m' u térë e m' u thá njat lâng qi bâjnë sỹt; me i mbëlue kúr të flêjmë; me ju pritë driten e fórtë, e me i dëlírë prei téshave t' îma, qi mund te hijnë në sỹ.

Kapakët kan gjith rrethit do qỹme të kthyeme perjashta, qi ju thonë qerpikë. Kapakët e qerpikët s' lãnë me hî në sỹ pluhuni e mîza të vocrra, qi fluturojnë neper havá. Këto tésha me bã me hî në sỹ e penërojnë, ndihen dhîmë të mëdhá, e shkon rrezik nieri me verbue.

84. Ujtimi i lotëshem.

Sỹni n' anë perpara rri gjithmonë lagët prei nji ujtimit, qi i thonë ujtimi i lotëshem.

Ky farë ujtimit del prei nji shpũzet të mishët qi gjindet në nji shpéllëzë të sỹnit.

Ujtimi i lotëshem shperdahet mbarë neper gjith kokrrë të sỹnit; vëjin me i luejtë kapakët mã shpejt, mos më mârrë zjermí sỹni kah ferkohen kapakët me kokrrë të sỹnit; e pret mos me e idhnue drita e mos m' u thá ajó anë, qi i bje éra; mbasandej i mba rîtë edhè hojet' e hûndës, qi kan të perpjekun bashkë.

Vètullat, kapakët, qerpikët e ujtimi i lotëshem kênkan prá roja e sỹve.

85. Sỹni.

Kokerrllokët e sỹve janë gádi krejt rrumbullakë. Sỹni ká dý pérde të zgurueme e kan mbrêndë trí fé lãnjesh të pershndritshem, dá njêni prei tjetrit.

Këmisha e kokerrës të sỹnit âsht e pershndritëshme, due me thânë, lên me dalë driten. Nji asò pérdesh, qi janë mbrêndë, ká nji birë rrumbullake, e i thonë drita e sỹnit. Drita hĩn neper at birë, pershkon lãnjet, e ndeshë në fûnd të sỹnit. Fûndi i sỹnit â veshë me mish të nji déllit qi i thonë rreze; mbë tê shkruhet ftyra e njatij sêndit qi nieri shikjon.

86. Sỹni i Zotit.

N' terr t' nji burgut e n' shkretí
Mjedis t' pýllës kû as éra s' rref,
Mos kujtò, o i ngrati fëmijë,
Se atỹ mbrênda kush nuk t' shef.

Nuk ká terr, nuk ká pshtjellime
Sỹni i Zotit, qi na vron;
Aj t' pámatunat kthellime
T' fûndit t' détit i pershkon.

Shef ça mbrêndë mb' at zêmrë mbshehet,
Per ça s' çile me kerkênd;
Shef sá her' tý mêndja t' kthehet
Mbĩ ç' do sênd e mbĩ ç' do vênd.

87. Të ndiemit.

E kãndshme âsht kânga e bylbylit; zâni i veglave të muzhikës ta kënaqë zêmren, ta pershkon anë mb' anë, të dyndë krejt; nji kângëtár i mirë të bân me këcye prei shêndit, e me kjá prei mállit. Nieri kënaqen e të ndiemit e ká prei veshve.

Une e ndĩj kúr më thërret kush. Veshi ndĩn kumbimin e fjalve, e na bân me mârrë vesht shka thotë kush. Fëmija, qi ja vên veshin qortimit të prîndve e mësimit të mjeshtrave, xên gjith shka i duhet me rrnue gjáll në ket shekull. Veshi edhè naten na pret prei disá rreziqeve.

Shurdhët nuk e kan të miren me ndie: pse ju â mbyllë vija e veshit, â çartë o perftue keq ndo 'j veglë e parë të veshit.

Atà qi léjnë shurdhë, mã të shumen janë edhè pá gojë, pse giuhen na e xãmë tui ndie tjerët me folë.

Pastrija e veshve, të qafës e të krés; me ndêjë në havá të çiltë e të shndoshtë; me i shtĩ në punë veshët pá prã, sidomos tui prigiue zhurmët mã të léta, ja rrisin e ja shtojnë nierit ket shise kaq të vjefëshme.

Kush rri o flën per të giatë mot mbë nji odë qi mba lagshtinë; o i bje shpesh me ndie krisme të fórta, i çarten veshët.

Na kena dy sỹ, dy veshë e nji gojë. Shka ká dashët me na mësue Zoti me ket punë?

88. Të mârrunit érë.

Me hûndë ndiejmë éren e drandofilleve, të jaseminit e të sá luleve tjera; ndiejmë edhè qelbësinen e nji stervinës. Hûnda prá âsht vegla e të mărrunit érë.

Hûnda â nji sogje vûe perkryeti e nget gojës. Me érë të keqe, o si do të veltë, qi kan haenat e prishuna, hûnda na vên në rojë mos me i shtî në gojë. Me bã mbasandej me i hângrë, kishte me na u çue të pshtjellët, e ndoshta kishim me rá të ligj. Por pêmët e pjekme e haenat e shëndoshta me érë të mirë, qi lëshojnë, na bâjnë perdhúni me ja avitë gojës.

Hûnda edhè heton vêndet e ligta, e na kallxon mos m' u shtŷe atjë kahë del qelbësina, pse atŷ, do mos do, kishte me na çartë shëndeden.

Me mbërrîtë sŷni i nierit ku s' mûnd të mbërrîjn, kishte me pá se ata érësina nuk janë tjeter veç si nji paskâj i îmtë qi dahet prei sêndeve qi lëshojnë érë.

Prei gjith sêndeve t' éreshme prá dahen do si pîzëla qi napin érë, edhè pse na nuk kujtohena fort se aj sênd shkon tui u pakue.

89. Shisja e të kerkuemit.

I âmbel âsht sheqeri, e tharbtë ufulla, e njelmë krypa, e idhtë berthâma e pjeshkave. Por me ndie âmbelcinen, tharbtimin, njelmësinen o idhtimin, sheqeri, ufulla, krypa e berthâmët do të perkasin giuhen, o sá do pak buzët mishin e dhâmbve, o qellzen; do të shkrîhen perpara e do të perzihen me pshtymë.

90. Nika.

Ndodhinë.

A e dini shka i ndodhi nji fëmijës qi i thoshin êmnit Nikë?

Ky faqeziu kishte marrë vesin me mûndue zogjt e ç' farë do shtâset i vîte neper dorë. Nji ditë shetitte neper nji pýllë, e në birë të nji lisit pau nji çerdhe mbëlue me gjeth. Nika u bã në shênd e thote: tesh po mârr nji zog e e lidhi per pênit në kâmbë t' arkës, e e lëshoj me fluturue kah dera, mbasandej e ngrehi. Hypi prá në pêmë e shtrìni doren në çérdhe. Por ça me kênë? Atŷ mbrêndë ishte strukë nji gjarpen. Sá e preku Nika gabim me dorë, gjarpni i xue gishtin. Do me thânë se gjarpni me atò dhâmbë si gjylpana i shpoj Nikës lëkuren e gishtit e neper at birë të lekurës, qi thâmë perpara, i qiti zehrin, qi ká në mish të dhâmbve. Helmi u derdh neper gjak mbarë, e Niken e kapi kaq ngushtim i madh, sá u bâ me dekë.

Por mirë per të se qilluene atŷ do dashamirë të mârrunë vesht, çuene me të shpéjtë te mjeku me blé barin, e e pshtuene.

91. Zot' ynë, bâmirsi i madh.

Me e këqyrë mirë korpin e nierit, sá mjeshtrí difton! . . . . . E prá kûndra fuqíve të shpírtit, korpi nuk âsht kurgjã.

O Zot, qi jé vetë Dija e pá mbarueme, Zot i pushtueshem, sá fort do ta dijmë per ndérë tý!

Zot' ynë ká krijue nierin, me e njoftë nieri, me e dashtë, me e adhërue, me i sherbye; e qishtû me fitue jeten e pásosme, e me kênë i lum per gjithmonë.

Prei të nêltes selí të madhniës së vet, ká sjellë sŷt e mëshírshem permbî tê, e e ká mbushë me gjith të mirat. Nierit i ká shtrue shtâzët e gjith sêndet e kësajë tokës; déri hyjt' e qiellit i ká vûe nën sherbim të tij; sêndet, qi janë jashta nesh, e shifen me sŷ i ká dhânë, per sherbim të korpit; korpin per sherbim të shpírtit, qi âsht mêndues i pásosshem, shembëltyra e hyjniës.

92. Zoti.

O hýll i ndritshem, kush t' ká krijue?
Kush t' a nep vapen, o Diell drit'-mbëlue?

O fúsh' lulzimin prei kúi e ké,
Qi krejt me vjollca, me bár vésh' jé?

O érë kaq âmbel tui fishkullue,
O prrue kullueshem tui rrjedh' e shkue,

Kah ju vjen júve kjo bukurí
Kush â Ndertuesi i ksaj' hieshí?

Dallëndysh' udhtare, qi s' lergut erdhe
N' ket' strehen t' ême si e ngrehe at' çerdhe?

Kush gjith ket dije, kush t' a ká mësue
Llomĩn e barin me perdorue?

Njishtune pvetshe. Gjith kasht e hiëshme
M' nepshin nji të gjegjun me fjal' t' njinjishme.

„Na krijoj Zoti" thon' hyjt' e qíllit,
Njashtû thon' vjollcat, lulet e Príllit.

E zogu e dielli e éra e prroni
Me 'j zã bertasin': „O mos kujtoni

Se na prei védit ket t' kênun' kena,
Me gjithshka kemi prei Zotit jena."

Ashtû: por Zotin nji tjeter zã
Mã fort me e ndie na bân pá prâ.

Zêmra, tui rrahun', thot' me goj' plot:
„Beso, rob nierit, se ká nji Zot!"

Shtâzët.

93. Lopa e kau.

Lopa âsht nder mã të vjefshmet baktí qi ká falë Zoti; shum herë, nji lopë âsht mbája e rrnesa e nji shpís.

Me tâmbel të lopës xãmë djathë, bâjmë njîzë e tëlyen.

Kán e ká falë Zoti me ngrehë qerrin e parmênden.

Fuqija e trupit të tij, të plojtët (kadalija në t' ecune e në të sjellun) kâmbët jo fort të giata, qetimi e durimi e bâjnë mã të vjefshmen shtâzë kah ana e bulqiës.

Kau nuk do të shtîhet në punë para se me mbushë trí vjet, as pertè shtatë vjetët; si të mbushin shtatë vjet âsht mã mirë me e hjekë prei punet, me e mãjë e me e shitë per mish; pse atëherë e ká mishin mã të mirë; e sá mã fort të shtyhet e mã i dobët del per kah mishi.

Këtyne shtâzve ju njihen vjetët në dhâmbë e në brîna.

Mishi i viçit âsht i shíshem e bluhet pá të vshtír; tâmbli i lopës â nji ushqim fort i mirë.

Edhè qŷmet e lopës e të kaut, briënat, kocîjt e vjami shtîhen në punë.

Lopa e kau pállin.

94. Káli.

Káli â nji shtâzë fort e kãndshme per nieri. Shtatin e ká të hollë e të hieshem. Kryet e të sjellunit e qafës

i napin madhní. Sá hije i kan flokët e giatë qi i derdhen mbî qafë! Nji kál i bukur ká kryet e vogel; sỹtë të zeze të shndritshem; veshët curr e të vogjel, hûnden e gjânë. Supin e ká të shtruem, vithet rrumbullake e të hapta, parzmin të gjânë, koshët të mbushuna, barkun të hollë, kerçikët të thát, kâmbët mbathë me thûndrë të pá çáme, e thûndren e ká rrumbullake, e të fórtë. Bishti me fie të giata e të perdredhuna i shton bukurí.

Kualët kan njyje (bojë) shum nduersh, qi na mã të shumen i thona me êmna qi kena marrë prei giuhës turqishte. Allç i thonë kálit qi ká njyjen si të kuqe; dorì i kuq por mã i mbỹllët; karat kúr âsht i zí; i thimët kúr ká qŷme të bardha perzie me të kuqe o te zeza; gjok me qŷme të bardha; balosh kúr ká nji vizë të bardhë në báll.

Káli shkon në t' ecun, trok, haravan, shkin e vrap. Káli hingllon.

Nierit ja kãnde kálin jo veç per bukurí qi ká e pse bán në shpinë, por edhe per nure të mira qi ká. Káli mësohet me të shpéjtë. Nieri ja njet karrocës e bân me tê rrugë të giata; ka 'j herë e vên edhè në parmêndë me punue token; e vên në qerre me bájtë tésha; i vên edhè barrë e káli i ndigion gjith se si. Nieri merr kálin në luftë; e të ndiemen zânin e trumpetës e zhurmen lodertîës merr zjerm e shtŷhet kû âsht lufta mã e fórtë. As të shndritëmit e armve as krisma e topit nuk e pret. Káli âsht i mësueshem, i butë e zêmrak.

Por kah ana e punës nuk janë gjith kualtë nji doret; duhet me e dijtë cillit kál i pelqen se e cilla punë.

Búlku per punë të rânda zgiedh nji kál qi ká kâmbët' e fórta, parzmin të gjânë fort, vithet e giata; e zgiedh me thundrë të nêltë e në kohë të fuqíës ma të madhe, due me thânë, prei gjashtë vjeç e déri në dymbëdhetë.

Kálori (binxhija) zgiedh kual të hieshem, të butë, me qyme të shndritshme, të létë e të shpejtë.

Ródi mã i mirë i kualve janë kualët e Arabiës e të hinglizve.

Mosha (vjetët) e kualve njifet në dhâmbë; por si të kalojnë dhetë vjet nuk njifet mã. Fêmenës të kálit i thonë pelë; e zogjve të tyne mâza.

Mâzat nuk lêhen me thithë mã se gjasht muej; mbasandej ju qitet krûnde e sânë të mirë, me i mësue me kohë mbë ket hae. Si të mbushin mâzi kater vjet i mbathen kâmbët' e para; mbas gjasht muejsh i mbathen edhè të mbrâmat. Atëherë shilohet e fillon nieri me e mësue, do me thânë, me qitë t' ecun, me i ndigiue frênit e mamuzave, mbë nji fjalë: me i vjeftë nierit.

Káli do sânë të tértë; e mã e mira per tê âsht sâna qi pritet në mãj. Kúr ká mũnd i qitet tagji: elb, tershânë, kollomoq, bathë të thatë. Sá haeja, i bân dobí kálit pastrija; prandej duhet me e kashagitë per gjith nádje; me hjekë shpesh plehin prei burgut, e me e ruejtë me ju lëshue arve.

Káli, edhè mbassi të cofin, i vëjin nierit. Nieri e repë, i regjë lëkuren' e e bân shuell; me qýme te kálit nieri mbushë nenkrejca (jestekë) e shtrojë (dyshekë) o bân nji farë zhgunit të fórt e të shndritshem; bân edhè tojë, brusha e sita. Edhè kerci i tij, kocîjtë e dejtë shtîhenë në punë, si thâmë edhè per qé.

95. Gomari.

Kush nuk e njef gomarin? . . . . Gomari â shembëltyra e të trashit e të pádiëshmit. Por edhè pse âsht i trashë e i plojtë, i ká edhè aj do të mira.

Gomari âsht mâ i pagjti i gjith shtâzve, edhè të buta. Luâni, harusha, ujku janë t' egjer; mica â trathtore e vjedh; mëzati âsht idhnak, káli â madhshtuer e kaq i rëmbyeshem kah vrapi qi ká nevojë per frẽ me i ndigiue nierit. Desht vriten; qêni â rojë e besnik, por kúr idhnohet të ha, e me bâ m' u terbue mjerë kush hasë mbë tê. Veç gomari âsht i pagjtë, i pervũjtë, i perkurmë, e puntuer i fórt. Me e ngarkue per së teprit, nuk e difton ndryshej ankimin e vet veç se ulë kryet e vier veshët. Ç' farë do haejet i shkon,

bár o krãnde, sânë o kashtë. Nuk lypë shtroje të butë me rá, bje kû do mbë fieri o mbë tokë.

Në të rí gomari âsht i shêndshem, i shpejtë, i kãndshem; por tui u shtye në vjet, o prei së keqet qi hjek, fillon e bâhet i pritueshem, e krye fórt. Por të zon' e vet e do se e do, sá do me e mûndue per se keq; e ndien prei së lergut, e njef nder gjith tjerë. Njef edhé vêndet kû ka ndêjë e rrugët qi ká bâ nji herë. Sŷ e hũnd' e veshë i punojnë per bukurí.

Gomari shëndeden e ká çelikut. Ecë pá frigë neper shtigje të ngushta, neper vênde të vshtíra, brĩ blerimeve të mënérshme. Káli â sherbtori i të pasunit, gomari â ndîma e të pá pasunit. Katundari me gomár miell, qet pleh nd' arë, mbledh kashtat, bán drithin, shkon në mullĩ, në pazár. Magarçi çon nder vênde të nẽlta ran' e gelqere, i bje miëllin simiçiës; vjen në gjytet ngarkue me qymbyr o me kosha plot me pêmë e me barishta. Shka lypni mã prei si? Me i pasë qillue nji zot i idhët e i mãrrë qi e reh pá dhîmë e pá nevojë, gomari nuk ha mbë dhâmbë, nuk qet shqelm, nuk mûndohet me ja kthye të keqen atij, qi i bân keq; heshtë, duron e punon.

Qýsh motit dihet se gomari i ká vijtë nierit. Të Shkruemit Shêjt kallxon se të bijt' e Jakobit mbë gomarë ngarkuene drithin qi blén në Misír; e se Abrami, Mojzehi, Abigaili, Saba e sá e sá tjerë, gjind të mëdhaj, nuk kishin márre me shkue e me ardhë mbë gomár.

Gomarët mã të mirë janë gomarët e Misirit. Të mirë gjînden edhé në do vênde t' Italies, bje fjala kah Ancona e në Siçilie; janë tek mã të nẽltë; kan parzmin e gjânë, vithet' e mbushta, bishtin e shkurtë e qŷmen e shëndritshme. Nder vênde t' ona janë në zã gomarët e Barbullushit.

Gomari rrnon 25 vjet e déri në 30; por mã të shumen e herës mũndi i madh e të hjekunit keq ja shkurton jeten. Lëkura e gomarit âsht e fortë, e prandej nuk ndien as thupren as mĩzat e mërrelat, si i ndiën káli.

Gomari edhè per të cofun i vijen nierit. Me lëkurë të tij bâhen shosha, opanga, e lodertija per ushtárë. Leshi i hĩn në punë me mbushë e per do punë të trasha.

Tâmbli i gomaricës bluhet me të shpejtë e pá të vshtírë, e ju bân dobí shum atyne qi kan lëngatë mushkniësh e janë nisë per kulifiskë. — Mbassì prá gomari i vëjin kaq fort nierit, a nuk â i pá shpírt njaj, qi e perbuzë e e mûndon per së keq?

96. Delja.

Delja â nji baktí nder mã të víshme qi mbahen në shpí; gjithska ká delja hĩn në punë. Me tâmbel të sájë bâhet tëlyeni e djathi; me lesh bâhen kësula, zhguna e cohë; mishin e ká t' ãndëshem; me vjamë të sajë bâhen qíra; me lëkura të saja bâhet nji farë letret qi i thonë pergamena; bâhen edhè këpucë e dorca. Bariët e malcorët me lëkura të pándukme deljet bâjnë gazhupa; zorrët vijnë per tejë lahutet e veglash tjera muzhiket; të kruemet e thûndrave të saja vijnë me shëndoshë tokët zállina.

Deletë janë berre të mãrra, të liga e tutësa. Nji këlysh me lehë, ikë e shperdahet me 'j herë gjith tufa e deleve, e â vshtír me i prûe në vênd; nji grigjë e madhe nuk âsht e zoja me ju dalë zot kijave të vet, kúr nji pulë ruen mos t' i perkasin kush zogjtë. Delet xãnë me të shpéjtë me e njofët të zonë e me ju vûe mbrapa. Kah do me shkue i zoti, delet nuk i dahen, e ndigiojn kúr i thërret, e i rrijn të tâna rreth e rreth. Kúr të ju prîjnë barija, kullosin nder arë, nder livadhe, e hánë njatë bár qi natyra ju mëson me zgiedhë. Ne e mbrâm lãnë me i çue me i pré. Por disá edhè cofin pse ju mërren mëtë o prei ndo 'j dergjet tjetrë. Por mo Zo' mã keq! me kênë nji djergjë qi njitet, se atëherë gjith grigja gradisë. Me tretë ndo nji e ha ujku.

Në muej të Májit i çojnë me i lá afer ndo 'j ujit të kulluet e i qethin. Kû â kullos' e mirë, e vênd kû s ju ndukë gjâ leshin, prei nji deles të rritshëme merren dý okë, o dý okë e gjysë lesh. Delja gjîndet nder gjith anë te rozullimit: nder vênde të xéta e të ftofta; por si ndërron vêndi, ndërron edhè leshi i sajë.

Leshi mã i mirë â leshi i do deleve të Spajës, qi ju thonë merinos; âsht i giatë, i butë i hollë si mëndashi, e del me bashka të perdredhta e kaçurrela. Me këso leshit bâhen shalla e bazma fort të bukura. Delja merinos dán edhè prei brínave të perdredhta qi ká. Deletë blegrojnë.

97. Dhija.

Dhija â shtâz' e vjefshëme fort pse qet tâmbel shum per gjith ditë, e ha shka do; e kúr âsht stîna e mirë shkon e e gjên vetë tui u kacavjerrë mbë do vênde kû s guxon m' u avitë nieri. Prandej per gjînd të pá pasun âsht pun' e madhe, e ka 'j herë â rrnesa e nij shpíës, se pós mishit e lëkurës di me i shtî në punë edhè brînat e leshin. Dhija ká brînat të sjelluna mbë giasë të drapnit e kthye per mbrapa; qafen e ká mbëlue me lesh të giatë e t' eger, e ká edhë mjekerë. N' Asi â nji farë dhijet, dhí Kashëmirit, qi ká leshin e giatë e të butë me bâ me të sênde fort të kushtueshme.

Dhija âsht edhè e kãndshëme e per gaz. Edhi, pá mbushë mirë dý javë, shkon tui luejtë gjith diten; hidhet e perdridhet e këcen qi thue se po then qafen. Shêndi i tij me këcye mbî turra druesh, mbî grumuj gursh, m' u njitë neper shkamij, e neper shkallë. Dhiës nuk i mërren mëtë, e prandej ecë pá frigë kû do, e lot edhè në zgrip të nji blerimit. Per mirakãnde syen shoqet e vritet me ta; por edhè pse xêhen shum herë nuk i gjën gjâ e keqe.

Nji ingliz pasanik, qi kishte shkue me vérue në malcí, duel nji ditë me ndêjë nen nji hije mbî nji trup e rrite tui

këndue nji liber. Nëkaq filloj me e rrẽjtë gjûmi, e tui u kotë perkûndte kryet. Kish qillue atŷ afer nji skjap, e ju avit si me pá; por sá pau at zotní tui luejtë kryet ashtû, kujtoj se do m' u vrá me tê. U largue prá nji grimë, u mat si duhej, e mandej i këcej sypri zotnís të shkretë me kaq hov sá t' a çoj me kâmbë perpjetë. Skjapi, si tui u çuditë se nuk i qiti mũnd lufta, hypi maje trupit e këqyrte si per çudë at qyqarin, qi u perplaste per tokë, tui nêmë sá skjep janë në shekull.

98. Edhi e ujku.

Prei çardakut nêlt e pá
Edhi ujkun tui u siellë,
E me gaz filloj me e shá:
„Qe ká dal' maloku n' diell."

Çoj sŷt ujku at bot' perpjetë,
Prei kah edhi lshote zãn,
E tui qesh' tha: „s' jé ti vetë,
A çardaku qi po m' shán."

N' kjosh veç trim kû s' ká rrezik,
Me ket edh jë shoq e mik.

99. Qêni.

Qêni â pasqyra e besës. Kah të shkojn i zoti, qêni i vêhet mbrapa; sá do i madh me kênë rreziku, nuk e lëshon. Mba mênd mã fort të miren se të rrahunat e brîmen e të zott; e me kênë tui e rrahë, rrudhet per tokë, e tui luejtë bishtin, tui perdredhë shtatin, tui u ankue me zã, të bâhet se të lypë të falun, e do me të pajtue.

Ká qêj, qi ju vjerrin zymylin në qafë, e shkojnë në dugâjë me mârrë mish e buk, e s perkasin tek mbë sênde, qi ju nep kush. E me guxue me ju avitë ndo 'j

qên tjeter me i marrë ça ká n' gojë o në zymyl! Atëherë e shef qênin sherbëtuer! Fillon me këqyrë rrebët, ngercëllon dhâmbët, hungron e rri gádi me ruejtë gjãn, qi ja â porositë.

Qêtë janë shum ródesh e per shum sherbime të nierit. Âsht qêni qi lidhet në strel e na ruen shpín mos me ju avitë kush pá e ndie; e me e lânë lëshuet, i këcen kúidò të huejit e e grîn; ká asish qi rrijn me ruejtë vathin mos t' avitet ujku. Zagari ndien éren fort, e shkon mbas gjurmet të shpêndit o të shtâzës, déri sá t' a gjẽjn e tẽ ja siellin gjuetarit. Langoni nuk e ndien éren aq fort, por shef lerg, ká kâmbët e giata, â i lét e i shpejtë e vijn me ndjekë lepura, dhelpëna, drêj e kaproj.

Qêt' e shë Bernardit pshtojnë prei bóret shtegtarët, qi janë rrxue e i ká mbëlue bóra. Qêt' e Dheut të Rí pshtojnë prei ujit gjînden, qi janë tui u mbytë. Nder do vênde të ftofta fort ká do qêj të mëdhaj qi ju njesin nji strem o nji karrocë të voglë, e bárin gjînd e tésha, e ngasin mã fort se kualtë. Prandej nji fëmijë, qi mundon ket farë shtâzet, dán se âsht faqezí.

Qêtë, qi s' ju bje mbrapa kush, ka 'j herë terbohen. Pikë s' parit këjo lëngat' e rrebt' e lodhë qênin e e bân me ndêjë squtë. Sỹtë î ká si me lot; kerkon kû me ndêjë vetun; nuk shtje n' gojë gjã, hungron e nuk lehë; viër veshët' e shkon me bisht nder kâmbë; kah ecë i mërren kânbët; pá pritë e pá kuitue ju këcen gjith atyne qi ndeshë.

Së parit â vshtír me e njoft qênin a âsht i terbuem; prandej â mã mirë mos me i nga qêtë kurr, por me i lânë të shkojnë në punë të vet. Por t' a prémen mêndja, edhè per së lergut, se nji qên âsht i terbuem, duhet me e ndrye mbë nji vênd të rojshem.

Qêni qi âsht terbue per njimênd, gerhet, qet giuhen jashtë, viëll jarg prei gojet e ikë prei ujit. Herë shkon tui u marrë kâmbësh si me kên fjetë; herë këcen e lên rrugen e ndrejtë. Sŷtë i ká turbull e me gloq, giuhen mbë të njyeme (bojë) plûmbit. Per gjith ditë thahet e mbarohet mã zí, e sá mã fort e kapë lëngata, mã shpejt cofë.

Me të hângrë qêni i terbuem â rrezik i madh, e duhet me i rá mbrapa sá mã parë. Pikë së parit duhet me e shtrydhë mir' e mirë varren kû të ká hângrë, me shî gjakun e jargun. Mbasandej duhet me e lá varren me fî o me sapun, o me ujë gelqerjet o me shëllinë; e mos paç kurr nji këso sêndesh, sá do pak me ujë. Mã mirë kishte me kênë me e djegë atŷ per atŷ varren me nji hekur të kuqun. Por mos vanò me shkue turr e vrep te mjeku (heqimi).

100. Mica.

Kah shtati, micat qi mbájmë nder shpija, nuk ndrròjnë njêna prei tjetrës aq fort sá ndrrojnë qêtë. Ndrrimi mã i madh nder ta âsht kah të njyemit e qŷmes. Nji farë micash të sykuna, qi ju thonë mica Qiprit, e kan qŷmen perzí me të bardhë, të vérdh' e te zí. Déri micat' e bardha nuk janë pá ndo 'j qŷme te zezë; e ndo 'j qŷme te bardhë e kan edhè micat e zeza.

Micës mbë shtat, mbë të sjelluna, mbë nure qi ká, i shifet me 'j herë se âsht ród kapllanit. Diten shtrîhet afer voterës o mbë nji skutuliq te shpís; kah mbrâmja këcen mbë kâmbë, bâhet e shpéjtë e del me gjue. Sŷt e sajë xhixhillojnë në terr si dý gaca. Neper mbuz të natës, kúr sŷni i jonë nuk dán mirë sêndet prei territ, mica shef per faqe të bardhë gjithshka; e por rrezet e fórta të diellit i mãrrin pak sŷtë. Né mbrâmje sŷnin e ká rumbullak; por sá mã fort shndritë dielli, e mã fort i rrudhet, déri sá m' u dukë si nji

plas' e ngushtë. E donë me thânë se në Çinë katundarët qi s kan sahat në shpí, me dijtë ç' kohë ditet âsht, këqyrin sŷt' e micës, e kúr i â rrudhë sŷni mã fort, atëbotë thonë se âsht mjesditë. Edhè veshët e micës, nuk i lãnë gjâ mângut sŷve të sajë. Pak gjã me rmue mîni ndokûnd, o me luejtë nji zog në gardh o neper gêmba të pêmve, mica e ndien me 'j herë. Por per punë të mãrrunit t' érës mica nuk âsht aq e vjefshme si qêni; kâmbët i ká të buta e gishtat mbarojnë mbë nji shplakë të fushktë. Ká t' ecun të létë, qi s' ndihet kúr i avitet birës të mînit e rri e e pret mb' at shêj vêndit kû e di se âsht në kúti me e xânë: pun' e vshtírë, per të drejtë, pse edhè mîni âsht i vjefshem fort me këcye e i shpejtë me ngã. Qýsh e vocrrë mica mësohet me gjue mĩ. Së parit fillon me luejtë me bisht të vet, mandej me gjith shka shef tui u lëkûndë, o 'j fije kashtë o nji tojë qi hidhet, o nji top; e ne mbrâm merr me gjue mĩza, flutura, mĩ e zogj.

E matë me sŷ, pá gabue, vêndin kû i duhet me marrë hov; nji herë shkon squtas, e, si të mbërrîjnë në cak, hidhet e i këcen sypri mînit me kthetra e me dhâmbë. Të parin mĩ qi xên, nuk e mbytë me të shpejtë, por e kapë n' gojë e e çon neper shpí, me e kallxue andej e këndej t' a shofin gjîndja trîmnín e sajë. Disá mica kënaqen me i lëshue mĩtë ka 'j grimë ka 'j grimë, e mandej me i kapë prep. Thojt' e micës janë të perkthyeshem e të harkuemun; me njat armë qindron mã fort; por, me u xânë ngusht, të kapë edhè mbë dhâmbë, e t' a njet bukur mirë. Puna qi të kënaqë mã fort në tê âsht pastrija e madhe qi ká; nji shndrizë nuk duron mbë shtat të vet; lëmohet e lpîhet pá prâ me giuh' e me kâmbë.

Ikë prei ujit e prei baltet. Kthetrat i ndimojnë m' u kacavjerrë mirë. Me 'j herë hypë mâje kulmit të shpís, njitet neper mure, këcen mbĩ pêmë pá ju mârrë mêtë aspak. Edhè m' u rrxue nuk frigohet, pse sá do prei së nêltit me rá, di m' u sjellë me mbërrĩ në tokë mbarë, mbë kâmbë të veta. Edhè micat kan giuhen e vet. Shêndin e diftojnë tui

kerrnjue; idhnimin tui frŷe. Gjithkush ju njef mjagullimin e tyne, kúr bertasin, sidomos naten, në dîmen. Mica mbërrîn déri mbë 15 vjet o aty pari, e, pá e mbytë kush, rráll se i gjîndet kûnd trupi mbassi të cofin; pse kúr e shef se âsht tui mbarue, ikë e shkon nder vênde, kû s e shef kush, e atŷ cofë.

Me i ferkue per së mbrapshtit në terr qŷmet e micës, qesin shkëndija.

101. Lepuri.

Kush ká pá gjînd tui gjue lepura do të jetë kënaqë, aq e kãndshme âsht gjoja e tyne; e prandej e prei shêndit e prei se kúr vritet nji lepur, fitohet nji cop' e madhe, gjîndja e katundarët nuk i lãnë me xânë vênd kerkûnd.

Kaq tutës âsht lepuri e aq i shpejtë qi ikë perpara se me ju avitë kush. Kaq i shkathët del kúr âsht puna me ikë e me pshtue védin, sa s t' a pret mêndja se mûndet me mbërrî nji gyqár shoqi i tij. Kúr del prei kaçubet, del tui u hjedhë herë mbë nji krah, herë mbë nji tjeter, me e mârrë mêç gjuetarin; e kúr shkon m' u strukë ndo kûnd, siëllet andej e këndej me hupë gjurmët e veta. Disá herë struket mbë do bár, o nder do gjeth qi i giasin në bojë të qŷmes së vet; aq sá gjuetar' e zagarë i shkojnë per brî e nuk e shofin aspak. Në vérë nuk gjuhen lepura pse nuk ju vínë gjâ lëkura e kishte me shkue dâm gjoja mã vonë, kúr vjen koha mã e mirë.

Kû dahet vêndi i gjojës, lêhen pá pré shkurre e kaçuba m' u mbshehë lepurat mã mirë e me pshtue prei shtâzve tjera, e prei motit të lig. Nder pýllna e nder male lepurat janë mã të mëdhaj se në fushë, por nuk janë aq shum; pse atŷ i farojnë dhelpnat, shqarri e tjera shtâzë qi shkojnë mbas mishit, e ndoshta edhè pse nder atò vênde nuk kan gjith at ushqim sá në fushë. Në fushë shum herë hánë bîmen e ré, e çarsin mânda të rí e pêmë tjera; e në dîmen, kúr s' gjêjnë tjetrë gjã, lëvorzojnë pêmët. Prandej búlku nuk i lên m' u shumue lepurat per së teprit.

Me lëkurë të tyne bâhen gëzofa, kësula të bukura e hijeshime per petka dîmnit.

Shum fjalë të moçme kan mbetë per lepur. Njishtû, bje fjala, kúr donë me thânë se nji nieri tutet, thonë i ká hîe lepuri në bark. Me thânë se nji nieri e bân punen e vet pá u ngutë, thonë: e xên lepurin me qerr.

102. Dhelpna.

Në mjedis të nji pýllës, rrethue me lândë e me pêmë ká ngrehë shpín e vet gjuetari. Bór' e mâdhe e ka mbëlue per gjith anësh. Robt' e asajë shpí, me hî e me dalë, kan çilë per mjedis të bórës mbë gjith anët do shtigje të ngushta, do rraja. Neper bórë shifen gjurmë gjith farë shtâzësh e shpêndsh, qi ũja i çon kah ajo shpí. Mbëlue me mallotë të kuqe të vet, avitet sqytas neper kaçuba, dhelpna e shkathtë, tui shikjue andej e këndej me atà sỹ qi shofin lerg sá s t' a pret mêndja. E di se nd' oborr t' asajë shpí ká pula, e pula të mâjme. Shkon tui shikjue, nji herë per së lergut, mbasandej ngiet, kû â furriku; avitet kadál, por fé shtegut nuk gjên me hî. Mã zí mbasandej me e diktue kûnd qêjtë, qi fillojn' e lehin sá me ushtue pýlla mbarë. Atëherë të shkretës i duhet me ikë vrep, e me kthye me gojë thátë kah ká ardhë.

Shtỹhet atëherë mbrẽndë në pýllë, kû e di se janë shum lepura të butë qi rrijnë nen dhé.

Me hollim dán gjurmen e ré e qi çon fíll te bira e tyne; mbshehet nẽn nji dullî e i vên priten lepurave të shkretë. Të mbërrîmen nji atỹ pari, këcen jashtë, i pret rrugen e shtỹn mbë ndo 'j vênd kû mos të mûndet m' u mbshehë e e ha tui u kënaqë.

103. Dhelpna e bretkoca.

Nji dit' bretkoca kishte dalun n' diell
E vikatte me zã déri në qiell:
„T' a diën' gjith kasht', sá jan' qi marrin frŷmë
Se jam e zoja vet' gjith lngatët me i shqŷmë.
Dhelpna prei strofllit t' vet qet jashtë turît
E i thoté bretkocës': „kúr të mujsh me mbërritë
Me shëndosh' vetvédin, qi si rrshan' t' shkon kâmba,
At' her' po barna ké me shét me shtamba."
Mb' atê vret pralla, qi s' ká mênd as die,
Mandej gjith kêndin do me vûe per fie.

104. Shqarthi.

Një tjeter shtâzë damtore e vjedhake, tek sá mã e voglë, por kurgjã mângut per të shkathët, â shparthi. Per shtat âsht sá nji micë, me qŷme të murme, por fytin e parzmin i ká të bardhë. Diten flën nder trupa të zguruem, o mbî kulma shpijash; naten, qi gjithska âsht paq, del me gjue. Kënaqa e tij me gjue pëllûmba e pula, e nuk âsht pun' e vshtír per tê pse dí m' u njitë kudo. T' i rámen nder thoj ndo 'j sênd e shkyen me furí per së gjáll e ngîhet per disá dit. Mbassi ká gjith at mjeshtrí m' u njitë mâje shpijave e mbî mure pá e ndie kush, i pshton edhè qêjve qi ruejn, e pak herë kujtohen per tê; pse të shkrettë mundohen mã fort me largue anmiqtë qi síllen per fûndit.

Shqarthit i giet shqarri, veç se e ká qŷmen' mã në të vérdhë, e ká nji llaçkë (dangë) të vérdhë në parzem. Shqarri ju bje sypri pá prítë e pá kujtue zogjve qi janë fjetë, o i lëshohet në shpînë kiterrës.

Shtâzë mizore si këta janë edhè nusëza me qŷme zeshkane e ne të vérdhë, e bukula, qi dîmnit âsht e bardhë.

Këta të gjitha sŷjnë shtâzë mâ të liga e ushqehen me mish të tyne.

Por edhé shoqe me shoqe shkojnë keq fort. Me bâ m' u ndeshë kûnd, kapen e grîhen, e mã të shumen e herës nuk prãjnë pá mbetë njêna o tjetra. E ajò qi mûjti shoqen ja ha edhé mishin.

105. Vjedulla.

Órtës të këtyne shtâzve, por mã e madhe e me dhâmbë të rrebtë per çudë, â vjedulla. Priton bukur mirë, e nuk i kânde fort me dalë me gjue neper bórë. Prandej në dîmen rrî në birë të vet e e shkon motin e ftoftë tui fjetë. Qŷmen e ká të fortë, me të njýme të sykun e të murme teposhtë, të bardhë e si në të vérdhë perpjetë. Pertė sŷt' e veshët ká dý víza të zeza. Kúr mblidhet, bâhet lâsh e flën, si mbë nji shtrojë të butë, gjith dîmnin tui marrë frŷmë kadal kadál. Në vjeshtë fryhet me mî, pêmë, bubërreca e mãjet per bukurí; e ky vjamë ja pret të ftoftit në dîmen e e mba të kerpitun. Por besa ne prêndvërë âsht mjeft e thátë. Me lëkurë të sajë bâjnë strajca gjuetarësh, e mbëlojn arkë, e tésha tjera; me qŷme të saja bâhen brusha per bojna. E gjuejn me zagarë.

106. Iriqi.

Â i giatë afer 26 qindametrit, me turî të giatë e me bisht të shkurtë.

Shtatin e ká krejt të mbëluem me férra, qi e ruejn prei sá e sá rreziqesh. Edhé me e hângrë gjarpni nuk i bân dâm, as s' ká ndo 'j të keq prei sá helmave tjerë.

Edhé iriqi e shkon dîmnin nder bira qi çilë në tokë; mblidhet edhé aj lâsh e flën pá prã, déri sá zhurma e anëzave e livrimi i hardhucave të ja xiërin gjûmin. Mësohet mirë në shpí e del gjuetár i fórt mîsh.

107. Urîthi.

Urîthi âsht nji stâz' e voglë, qi rri nen tokë, kû goditë per bukurí ndêjen e vet, me shtona gjith farësh

e dredhime per t' u bîndë. Ha krŷmba, rshajë, kaçamîj e brumuj gjith nduersh, por sidomos ju gjindet arrçave; e prandej i bân dobí të madhe bulqís. E prá urîth shkreta do të ruhet prei gjithkúi, pse të tânë i vêhen në shpinë prei mârriës se kujtojn se âsht damtuer.

E kah ju vjen këjò mênde e mãrrë? Pse shofin se urîthi tui çilë nen tokë shtonet e veta çon dhé perpjetë e ja prishë pak bukurín vullâjve të luleve, e livadheve. Por búlku i cênshem nuk merzitet per kaqe gjã, e me rrashqel shkon tui ndreqë ato vênde.

Por, per fat të zí, kû janë urîtha mã shum, gjejmë bré rrâjt' e bimve, qi prishen e thahen me 'j herë.

Por, a e ká per njimênd fajin urîthi? Jo aspak! Fajin e ká krŷmbi qi shkon tui bré bimen nen tokë; e njatyne krŷmbave, qi bâjnë gjith ket dâm nder arë t' ona, ju vêhet mbrapa urîthi me i qitë faret. A keni marrë vesht?

A doni me ju mbushë mêndja mã mirë, e si i thonë nji fjalës, me e prekë me dorë ket punë? Këqyrn' je ngiat nji urîth. Nuk ká dhâmbë të parë, e prandej, edhè me dashtë, nuk mûndet me bré. Këqyrn' ja zgrofin: nuk gjëni mbrêndë tjetrë gjã veç të pertypme krŷmbash e bubërrecash, qi rrijnë në dhé.

Në vênd prá se me e pasë merzí urîthin, do t' ja díjmë per ndérë punen qi bân. Búlku, qi mundohet me mbytë urîthin, vret védin. Po t' i qesin faret nji herë urîthat, ká me pá si kan me këcye krŷmbat e arrçat, tui mbëlue gjith arët pá lânë bimë dobijet mbë ta; me i shkue huq mũndi búlkut të shkretë e me e lânë pá buk në shpí.

Gjîndja thonë se urîthi nuk ká sŷ e nuk shef; por âsht rrênë. Sá e sá mârrí kan në trũ njata qi shkojn mbas thanash, e nuk i këqyrin punët me sŷ të vet.

Shpênd.

108. Pula e gjeli.

Gjeli âsht rojsi i pulave e nuk ju largohet kurr; ju prîn para, ju del zot, shkon tui ndjellë atà qi kan tretë, i mbledh, e duket se nuk ha me shijim pá i pasë rreth e rreth të tâna pulat tui bubërrue. Ka 'j herë duket se i thërret o ju bertet me zã të trashë, e tui luejtë kryet. Me i tretë pulat, difton idhnîmin e vet. Pulat na apin voe, ushqim i békuem per të pasun e të pá pasun.

Këlluka i do fort zogjt' e vet; e duket se s' ká tjeter kujdes veç me shkue tui lypë ushqim per ta; shpupëlohet, bubërron e rmon andej e këndej me xjerrë kokrra prei dheut, e nuk i ha vetë, por thërret zogjët e ju kallxon me skjep dromcen o kokrren e grunit, o ça ká mûjtë me gjetë. I perciëll neper kopshtîje e neper oborre, e ju del zot pá ju tutë kerkúi. M' u dukë shqypja ndokûnd, këlluka, qi prá duket se tutet per shka do, merr zêmrë e bâhet trîmneshë prei dashtënís të zogjve. Këcen me i pritë kthetrat atij shpêndit perpîs, bertet, qet kushtrimin, reh krahët sá kû mûndet, e shum herë e trêmbë shqypen e e bân me ikë.

109. Korbi.

Korbi nuk âsht nji shpênd shpijak. Mã të shumen rri nder pýllna e nder ograja, e nuk i lên atò vênde per pós me e shtŷe ũja o të ftoftit e madh. Korbi i kapë 30 vjet e pertè.

Pupulat i ká të zeza, skjepin të fórt, e kërrut në giasë të nji kosës, krahët të giatë e të fórt, e e ndien éren per çudë. Korbi â tutës fort, e me ju dukë edhè per së lergut se âsht tui e gjetë gjã, ju bân zã shokve me brîmë. Ha kokrra, brumuj, molushë, por sidomos shtrekë e stervina. Gjuen edhè fëllânxa, shkurta, lepura të njomë, mî e tjera shtâzë të vocrra. Korbit të rí i hahet mishi, por në pleqní

e ká mishin të fórt e të pá shiëshem. Âsht i vjefshem mbë ndo 'j farë mëndyret se na hjek do shtâzë damtore.

110. Cirikoka.

Âsht nji zog i shkathët e qi s' prãn kurr. Pupulat i ká të zeza, por neper dritë marrinë vênde vênde nji dukë vjollc' e të vérdhë, e ká do pika të bardha në fyt, në bark e nën bisht. Skjepin e ká të giatë, të ndréjtë e si shpatuk në mâje. Shum herë çilë çérdhen me shumicë nder trupa pêmësh të zgurueme o nder bira muresh. Ha mã fort mĩza e bubërreca, e ka 'j herë shkón e i mbledh ne shpînë të berreve, qi janë tui kullotë. Me e kapë e me e ndrye, xên me këndue mekãme e edhè me thânë do fjalë. Në vjeshtë cirikokat bâhen shumic' e madhe e nisen per dhéna mã të buta.

111. Trincka (dylmerja, çobani i deleve).

Ç' zog i shpejt' e i hiëshem âsht trincka! I pá krení, por i bukur e i dëlírt petku i sájë. Me xhybe të sykunëthjermë, me xhamadan të bardhë, me skundíll të giatë të zí me ive të bardha. Çerdhen e vet të pá mjeshtrí të madhe, të thuesh, por të paster e bân maje ndo 'j forumit. Prei andej kendon kângen e vet, të pá dredhime shum, por mã të fortẽ se do zogj tjerë.

Ka 'j herë lên shpín e vet e ulet me fluturue per tokë: Të hĩn nd' oborr e herë këcen, herë fluturon tui u sjellë per bukurí e tui gjue mbë nji mĩza. Pá prâ lot bishtin e kryet. Mandej si vetima lëshohet fluturim e i shkon mbrapa búlkut qi â tui thye token, e gjên krŷmba plot. Prei andej tretë në livadh, e në shpînë të berreve kapë moçka e bubërreca. Mã fort duket se kënaqet me u sjellë bregut të ndo 'j ujit. Këqyrë ká nji ká nji mâjet e krândeve a i del gjã me hângrë:

mbasandej hypë permbî ndo 'j gúr qi del prei ujit, e atŷ pì e lahet. Pá pritë pá kujtue çohet havá: ká pá per së lergut mushica sá uji qi i fluturoshin mbî krye. E njishtû i shkon dita ç se zbardhë e déri sá t' erret.

112. Ferrci.

Nder zogj mã të vogjel, qi njihen nder vênde t' ona, âsht ferrci, e i ká mbetë ky êmen pse rrî nder férra të gardhîjeve e nder kaçuba. Me krahë ulët, me bisht ngrehë perpjetë, shkon tui këcye andej e këndej e rmon gjithkûnd porsì nji mĩ, tui gjue mĩza e mushica. Ne pikë të dîmnit, tui ngrî së ftoftit, me pupula të shpupurishuna s prân tui këndue kângen e vet.

Hollim të madh e dredhí shum difton ky zog me mbshehë çerdhen e vet, qi â fort vshtír me ja diktue. Veç qyqja e mbrapshtë di me ja gjetë në kohë qi â tui çilë zogj; xiër jashta disá nder atà 6, o 8 voe qi lên ferrci, e vên voen e vet. I shkreti ferrc rrapatet gjith diten mbasandej me i prûe me hângrë qyqes të voglë, qi kujton se âsht zogu i vet, edhè pse âsht trí herë mã i madh se aj vetë.

113. Djali e balta.

„Kush jé ti?“ po pvette 'j djalë
Nji grusht dhé, qi perdorote.
„Oh ç' érë t' mirë po ndiej tui dalë,
A thue këjo âsht éra e jote?“

„Éra e jême,“ ja kthej balta
„Edhè se jam balt' e shkretë,
Por nder lule, kah del mjalta,
Déri sot gjithmonë jam gjetë.“

114. Kujdesi i shpêndve per zogj të vet.

Gádi se i cilli rôd shpêndsh ká mëndyren e vet kah ana e zogjve qi rrisin. Disá, per do dit, do të ju biën me

hângrë zogjve; do tjerë nuk mêndojnë per ket punë aspak. Shef dallëndyshat pá pupula, cupllak, me ngiatë në çérdhe pá luejtë kûnd; por shef edhè zogun e pulës, se pá çilë edhè mirë, me gjŷsë gervozhet me shpînë nget andej e këndej, e kyqe vetun lypë këlluken m' u xê nen krahë të sajë. Ushqimi mã i mirë per zogj të vocrrë janë mîzat e krŷmbat. Njimênd pëllûmbat ju apin me hângrë zogjve kokrra grunit o kollomoqit, por i pertypin perpara e zbrûmin në gushë të vet. Zogjt e çérdheve rrijnë neper ograja, neper pýlla e nder kaçuba; zogjt e shpêndve shpijakë kerkojnë neper arë e neper livadhe. Sá e bukur' e e kãndshme âsht nji çerdhe! Ç' pastrí e mjeshtrí gjẽn nder ta, me gjith shka lypet per nevojë të ndêjës. Sá do qi pikthi, e qokaçi, e çelêngrat godisin çerdhen e vet në fûnd të nji gólles të ndo 'j trupit, çérdhja rrì gjithmonë pastrë; pse e âma rrì tui shĩ gjith diten e tui largue handrakun. Pse shofim se çérdhja e pupcës âsht si e ndytë, nuk e ká fajin zogu i shkretë, por skjepi i tij teper i giat' e i hollë, qi nuk punon per ket sherbim. Por nder ató çérdhe qi nuk janë nder bira të kthéllta, por jashtë, si âsht, bje fjala, çérdhja e dallëndyshës, zogjt' e vocerr délírin ató vetë.

Zogjt' e çérdheve së parit jan mbëlue me nji farë pushit, qi ká pak ká pak rritet, trashet e bâhet pupula, e me ta, si të kénë shkue në masë qi duhet, zogjtë mbahen per havá e fluturojnë. Kúr mbushen me pupula, fillon mos me i xãnë çerdhja. Atëherë njêni nder ato zogj del në zgrip të çérdhes, qet jashtë kryet me skjep hapët, e t' ardhmen e ama i rri gádi e ju vjedh tjerve haen; at botë edhè tjerët, mos me ju bâ krâjë shoqi, trimnohen edhè atà e dalin në zgrip të çérdhes. Prei çérdhes e déri në mã të ngiatin gêmb nuk âsht nji rrugë teper e giatë; e zogu trîmnohet edhè atŷ e këcen mâje gêmbit; e qe filloj me fluturue pikë së parit. Kúr shofin se i mbajnë krahët, mârrin mbrapa shoqi shojnë. Atëherë shperdahen nder kaçuba qi gjêjnë aty pari, e, lamtu mirë çérdhe! e kan harrue per gjithmonë.

Zogjve, kúr mbarojnë me çilë, ju biën pupulat, e at botë ligen doth. Futen nder kaçuba të kthéllta, e rrijnë pá

zã déri sá të ju dalin pupëlat per së rí. Kúr avitet të ftoftit, e fillon me ju mungue haeja, mârrin e tresin njeti e kalojnë détin me ardhë prep nder vênde t' ona kúr del prêndvéra.

115. Të nisunit e zogjve.

Në prêndvérë e në vérë mal e fushë mbushen me zogj qi t' a kënaqin zêmren me kângë të bukura. Por kúr gjetht e pêmve fillojnë m' u kuqë, e njêni mbas tjetrit këputen e biën në tokë, kúr fillon me hî dîmni ato zogj tresin; të ngrîtit nuk mûnden me durue të ftoftit e madh. Janë veshë teper létë, e kishin me cofë prei mardhet. Kû me i gjetë nen bórë e nen akull kokrrat, krŷmbat e vêmet qi janë ushqimi i tyne?

Nádje heret donë me hângrë; në mjesditë e në mbrâmje prep se prep, e ka 'j herë madjè i merr ûja edhè diten; e kû me e mârrë gjith ket ushqim?

Kúr zgiatet nata, e érnat e ftofta shtŷjnë rëtë, at botë zogjt mârrin kah juga (mjesdita), kû â vêndi mã i xétë, e kû i madhi Zot ju ká bâ gádi ushqimin. Fluturim mbas fluturimit, kapercejnë male, kalojnë, kalojnë fusha, lugje, lumna, shéna, përroje, dalin détin; e ne e mbram mbërrîjnë nder vênde të lérga, kû â moti mã i butë.

Kerkush nuk ju kallxon udhen dallëndyshave: e gjêjnë vetë: por perpara se m' u nisë, siëllen fluturim andej e këndej, teposht' e perpjetë, pá xãnë vênd kerkûnd; të réja e të moçme mblidhen të tâna bashkë. Ne e mbram çohen edhè nji herë fluturim, siëllen mbî kopshtîje e mbî shpija, e tui këndue, si me dashtë me ju thânë „lamtu mirë" atyne vêndeve, nisen turr e vrep.

Dallëndysha, bylbyla, gardelina, gushakuqa, cirikoka të gjith nisen e shkojnë në dhéna të lérga.

Ndonjênin e gjën ndo 'j kob, e jet rrugës; do i xânë me rreta, do i vrasin me pushkë: por mã e shuma mbërrîjn shëndosh e mirë kû janë nisë.

Në prêndvérë, kúr fillon dielli me xé nji grîmë mã fort, zogjtë kthejnë prep në vênd kû kan lé:

T' ardhmen per së rí prêndvéra,
Prei së lérgut, kû pat tretë,
E zogjve vjen potéra
Çerdhen e vet me gjetë
Qi dîmnit iku e e la.

Kthen bylbyli mb' at kaçubë kû pat ndêjë vjet tui këndue aq permállshem si di aj: gjith i cilli zog gjën, çérdhen e vet, e ja fillon kângës. Çud' e madhe âsht këjo punë, e nuk â burrë, qi mûndet me ja gjetë fíllin.

Peshqit.

116. Viset e peshqve, të rrnuemit gjáll e dobít e tyne.

Ket tokë, qi punon nieri e jeton mbë tê, jo veç e lagin' e e pershkojnë gjith farë ujnash, por edhé e rrethon mbë kater anët déti. Kaq shum âsht uji, sá mbëlon mã teper se trí pjesë tokë, e veç e katerta, o pak gjã mã teper, rri zbëlue per gjillesë të nierit.

Anì prá, a thue gjith këjo hapsinë e pá megjë âsht porsì nji shkretí pá kurgjã të gjáll mbrêndë? Jo kurr! Ujnat kan edhé atá gjallorët e vet, janë plot me jetë e me mrekullí. Miljuj frŷmë rrijnë nder ata ujna, jetojnë mbrêndë, siëllen, livrojnë, e na çudisin me vise e permasë të vet. Do janë të vogjel e të bukur per bind; do janë të mëdhaj aq sá, do herë, nji nder ta mbërrîn me peshue sá 200 qié bashkë.

Qe nji provë tjetrë qi na difton sá i pushtueshem e i mirë âsht i madhi Zot, qi nuk i mbastoj me e kënaqë nierin me bukurí të tokës per fûndi e të qiëllës persypri, me gjith atò bîmë qi mungullojnë në fushë e në mal, por desht edhè me i mbushë ujnat me gjã të gjalla, sa s thohet, qi t' i zotnote nieri, të hate mbë ta, e të xiërte prei tyne dobína shum.

Qe se edhè atà, qi jetojnë në mjedis të ujnave, e në fûnd të détit, sá do qi janë pá gojë, i flasin nierit dashtëní nej të madhin Zot. Pun' e kãndëshme prá e e dobiëshme do të jétë per gjith kênd me e vezhgue pak afer ket gjã qi ká falë Zoti.

I.

Peshqve ju ká dhânë Zoti me jetue e me livrue nd' ujë, prandej ju ká goditë edhè shtatin per tê. Mâ e shuma e peshqve kan nji trajtë të zgiatun e si shpatuke brîsh; kryet e kan si në të prehun; por të gjith kan gjak të kuq e të ftofët.

Gjymtyrët e trupit të tyne nuk janë dá aq shesh, sá nder shtâzë e frymore tjera. Nuk kan qafë, e kryet shkon me trup; as bisht pernjimênd nuk kan, e njaj, qi i thonë bisht peshkut, âsht shtati vetë qi shkon tui u hollue ká pak ká pak per mbrapa.

Po si mûnden peshqit me luejtë andej e këndej, pá kâmbë, pá duer?

Ae mbâni mênd si i ká krahët lakuriqi? Nji zhallog' e hollë, qi mba njitas gishtat e giatë të tyne, o pelhura, qi mba krándet; e me këto krahë fluturojnë. Edhè peshqit kan do vegla gádi mb' at fé: do eshtna të hollë qi dalin prei trupit të tyne si spilca rrotet, e nji lëvore i permbledh bashkë. Njikëto janë krahët e peshkut, e me ta livron peshku nd' ujë.

Mã të shumen peshqit kan ká dy këso krahësh brî parzmit. Me ndîmë të tyne peshqit jo veç livrojnë kah të duen me shpejtim të madh por edhè mbahen mos me i mârrë

rrjedha. Trupi i peshqve prá âsht si nji lundrë, e rrêmat janë krahët qi kan. Pós krahve qi kan per brî, mã e shuma ká do krahë edhè per sypri në shpînë; do i kan nên tê në bark, e do kah bishti.

Por vegla mã e vjefshëme me livrue per peshq âsht bishti, e do me thânë, trupi vetë qi shkon tui u hollue permbrapa e sosë mbë do krahë me dy thepa. Tui luejtë bishtin per fórcë peshqit shtyhen para, e me do mjeshtrí mbájnë në sheste livrimin e vet, qashtû si ndrejton timoni barken.

Por ká peshq qi kan nji veglë livrore posáçe.

Me frŷe nji mshikë mir' e mirë, e me e qitë nd' ujë, keni me pá se mshika nuk mbytet por rri mbî ujë; zgidhn'ja gryken mbasandej, shfrŷn'je e qitn'je prep nd' ujë e keni me pá se hupë mbrênd' e bje në fûnd.

Anì prá edhè peshqit kan nji mshikë të frŷtë permbrênda, shi nên korrîz. Kúr peshku do me rá në fûnd shtrydhë mshiken e vet, rrudhë shtatin, e prandej bâhet mã i rândë, e ulet teposhtë; kúr do me dalë mbî ujë, liron mshiken, e zgjânë, e me tê zgjânë shtatin mbarë; prandej bâhet mã i létë e çohet perpjetë. Mshika prá i viën peshkut m' u ul' e m' u çue; do me thânë, i viën me bâ not, prandej i thonë shikë notare. Neper ket shikë shtati i peshkut merr trajten e nji lunderës. Kúr bâhet nji lundrë, ja vënë mênden me e bâ mã të rândë per fûndi se per sypri; mu disá herë i vênë në fûnd gur o tésha të rânda, me mbájtë barken ne sheste mos të kaperdîhet.

Njishtû edhè trupi i peshkut â mã i rândë per fûndi prei shkafësh (zorrësh) qi ká mbrêndë, e mã i létë per sypri neper at mshikë qi thâme.

Lëkuren peshku e ká të lëmûtë, e prandej mûndet m' u hjedhë neper ujë fort létas; ká edhè do leskëra rreshtue mbar' e mbarë, qi ja presin shpînen' e brîtë. Këto leskëra, në disá janë të holla e të îma, qi me mzi shifen; në disá të mëdhája e qi dájnë shesh. Janë rreshtue gjith nduersh: herë njêna mbî tjetren, porsi tjegullat' e kulmit, herë njêna afer tjeterës, e herë dá prei shoqe shoqes.

Këtyne leskrave populli ju thotë pare e i vîjnë peshkut per rojë, por edhè per bukurí, se kaq hijeshem shndrisin ka 'j herë, sá me të çue mállin' e gurve mã të bukur' e të bojnave të hieshme t' ylberit.

II.

Po si munden me jetue peshqit nd' ujë pá ajr, mbassì pá mârrë frŷmë gjã e gjállë nuk mund të jetojnë?

Kadál, bác! Edhè nd' ujë ká ajr o frŷmë. A keni provue me lânë ndo 'j ditë nji gotë me do ujë mbrêndë? Atë herë keni pá se mbrêndë, rreth e rreth gotës, ishin çue do shika. Njato shika janë ajri vetë qi ká pasë uji mbrêndë, e mandej ká shkue tui dalë ká pak ká pak. Qe prá se edhè nd' ujë ká ajr; pak, nuk ká shum; por sá me i dalë mjeft peshkut me mârrë frŷmë e m' u mbájtë gjáll.

Po si mûndet me mârrë frŷmë peshku, mbassì s ká mushkëní të bardha? Peshku e ká edhè aj veglen e të mârrunit frŷmë; nuk e ká aq të zhdrivillueme si tjerët, por prandej edhè nuk ká nevojë per ajr shum. Me mârrë në dorë nji peshk shofim se ká, mbë dý anët e krésë, dy si kapakë qi çilen e mbyllen. Me çilë nji këso kapakësh, shifet permbrênda nji gropë me do eshtna o hala të harkueme e mbëlue me do petë kercore, e rreshtue si dhâmbët e krahnit.

Mã të shumen ká kater këso harqsh o halash të kthyeme, njêna mbî tjetren. Nder atò petë, qi ju thonë verza shperdahen ênët e gjakut; verzat vetë janë mushkënít e bardha të peshkut.

Keni pá se edhè nd' ujë ká do ajr. Anì prá peshkut, kah çilë gojen i hĩn uji mbrêndë, por nuk e pi; e shtje neper ato dý gropa, qi ká nen kapakë, i ep neper verza e e qet jashtë. Verzat ja ndalin ujit at ajr qi ká në védi, e mbassì uji hĩn e del pá prâ, ju çon verzave kaq ajr, sá i duhet peshkut me mârrë frŷmë.

Ça âsht nji punë prá, qi peshku edhè aj paska nevojë per ajr, e kúr del në të thát cofë, edhè pse ajr ká mjeft?

Qe si âsht puna. Sá âsht peshku nd' ujë, verzat rrijnë njomë e punojnë; por, kúr del jashtë, verzat téren, thahen, forcojnë e nuk janë mã per punë, aq sá as ajr as gjak nuk mund të dalin neper ta. Atë herë peshku s mund të mârrin frŷmë e cofë, si des nieri qi i janë prishë mushkëniët.

Peshqit cofin edhè nder ujna kû ká teper pak ajr. Prandej peshku nuk rrì fort nd' uje àmull, por kerkon ujin qi ecë, pse atŷ gjẽn mã shum ajr të freskë e merr frŷmë mã mirë.

III.

Kah puna e dhâmbve, peshqit janë shum nduersh. Disá kan déri mbë dy o tre rreshta dhâmbë; dhâmbë grêmça e dhâmbë lojsë qi çohen e biën kúr mbyllë gojen peshku. Disá janë pá dhâmbë krejt, e disá e kan gojen mbushë me rreshta dhâmbësh.

Do të jénë haës fort prá këto peshq qi kan gjith këto dhâmbë. E me se ushqehen?

Sot njifen dymbëdhet mĩ farë peshqish, e do janë të mëdhaj per bind, sá ka 'j herë i kapin dhetë metra giatë. Peshqit lëshojnë nji mori voesh, e thohet se rrahin. Ndo 'j ród peshkut i lëshon voet me mija e me miluj. Gjith ajò shumicë peshkut qi del prei asò voesh, nuk gjên nd' ujë veç se pak krŷmba e kândrra e do bîmë ujca: kurgjã, të thuesh, me mbájtë gjith at popull; prandej ju duhet me hângrë shoqi shojnë.

Peshku i madh ha të voglin tui i grĩ, me atò dhâmbë si gerhanë, eshtna e hala e pulla fatziut qi i rá ngojë. Dit' e natë, pá prã e pá pushue, gjuejn shoqi shojnë, aq sá në mbretní t' ujnave ká luftë pá dá. — Por nuk â luftë kote me qitë faret ânasit; â luftë me rrnue gjáll, e pá tê peshqit s' kishin me pasë ushqim e kishin me dalë faret.

IV.

Me mêndue se gjith atò miljuj frŷmë qi siellen neper ujë i ká kriue i madhi Zot per nevojë të nierit! Oh dashtëní

e pá masë e të madhit Zot, qi i dhà nierit me zotnue jo veç token, por edhè gjith shka ká toka në védi, prei zogjve qi tui këndue permallshem, fluturojnë per havá, e deri te peshqit të pá gojë, qi livrojnë në fûnd të dédit! Peshqit janë fort të vjefshem per né pse na apin nji ushqim të mirë e të pá merzí me mish të vet gjith nduersh. Gjînd sá uji, bregut të détit e nder ishuj, ushqehen veç me peshk. Por xjerrin edhè tjera dobí prei peshkut.

Me pare o leskëra të disáve bâhet nji farë zadefit; tjerve ju mërret shika notare e bâhet me tê nji farë njitset (qerishit); prei do tjerve xiëren bárna e voj; e âsht në zã sidomos voji i merlucit.

V.

Prei dobiës të madhe të peshkut, nieri â mundue gjithmonë me gjetë si me i xânë mã mirë. Mã e shuma xêhen më rret, me kofëna e me grep.

Bregut të détit, e, ka 'j herë, edhè bregut të lumnave, bâjnë si nji vathë të madh me gardh (dejl ane), i qesin mbrêndë peshqit e i xãnë me kosha, me terfurq hekurit, me shtiza, i vrasin me pushkë, e déri sá i kapin me dorë. Në disá vênde peshku i madh qi xêhet âsht fitimi mã i parë i vêndit. Olanda të mirët e të pasunit e vet do të ja dijn saragave qi xên e shet. Norvegia fiton prei peshkut permbî tre miljuj fjorinta në vjetë. Ká vênde n' Amerikë qi me peshk fitojnë tridhet miljuj.

Gjyteti i Londonit në védi ha per gjith vjetë shum miljuj peshq gjith nduersh, e udha e hekurit e Inglizit shkarkon krye vjetet pak gjã mângut se nji qind miljuj kili peshk.

VI.

Po a s' dronë se, tui i gjue e tui i hângrë kaq fort, s ká me mbetë mã peshk në dét o nder ujna tjera? Ket rrezik e pruen nji faret peshku vetë, qi shumohet pá prâ tui lëshue, si thamë, miljuj voesh.

Mbë tjetrë anë edhè nieri mundohet me ja gje ndyren mos të pakohen peshqit, sidomos në liqêj e n. lumna. Roj' e mirë per peshq, mos me i qitë faret, âsht mos me turbullue ujin, mos me e çartë me sênde të vrâshme, si me thânë: farë lpushet o ballkot; m' u ruejtë prei atyne vêndeve kû vîjnë peshqit me lëshue voet, mos me gjue në kohë qi rrahin, mos me gjue me rreta teper të shpeshët se qiten faret edhè peshqit' e vocerr. Vênde vênde bâjnë do vija e bunare ka 'j herë edhè të mëdhâj fort, me lëshue peshqit voet e m' u rritë mã mirë. Ká vija peshkut edhè per dîmen, mos të hjekin keq prei të ftoftit.

Të dobíshem fort janë bunarët të nkastshem, do me thânë do pusa qi vêhen rresht shkallë mbë shkallë, njêni nen tjetrin, me shkue uji tui ecë prei pusit t' eper déri në fûnd.

Nder këta pusa qitet fara e peshkut goditë postafat, e lêhet déri sá të çilin bercakët. Së parit mbahen mb' atò pusa kû kan çilë, e mandej lëshohen në pusa mã të mëdhaj e mã të kthéllë, m' u rritë mirë e me shkue mbarë. Dobí të madhe ká nieri prei këtij kujdesit me shtue peshqit me farë të gaçueme; pse shtîhen në punë gjith atà miljuj voesh qi, me i lânë shkret. kishte me i mârrë rrjedha e me i tretë.

VII.

Kúr vjen koha me lëshue voet, peshqit lânë fûndin e ujit e kerkojnë vênde të ceka, afer brigjeve kû të ju duket vêndi mã i mirë per ta. Do peshq per ket arrsye dalin prei détit o prei liqêjve e mârrin lumnat; e ka 'j herë nuk pritojnë me bã rrugë shum. Por ká edhè asish qi prei lumnash dalin në dét, o hîjnë nder liqêj.

Kúr nisen per ket rrugë, shkojnë me shumicë të madhe e rreshtohen si pýkë; dahen dý çetash mashkuj e fêmna, e herë prîjnë mashkujt, herë fêmnat. E me kaq turr shkojnë qi gjã s' i pret.

VIII.

Peshqit edhè pse nuk janë të shkathët, nuk janë as krejt të pá mârrun vesht. Njofin anmiqt e vet; kujtohen per prita qi ju vên kush; dijnë me zgiedhë vêndet mã të rojëshme e kû ju del me hângrë; i vënë shêj kohës kúr ju qitet haeja; mârrin vesht déri kumbonen o fishkullin, qi i thërret me hângrë; vënë edhè atà pritat e veta e gjuejnë mjeshtrisht. Dijnë me i dalë të vshtirës e me i ikë rrezikut; jetojnë bashkarisht; i ndimojnë shoqi shojt e i dalin zot njêni tjetrit. Por ká nji peshk aq kopil, qi kúr shef ndo 'j mîzë o ndo 'j kândrrë qi siellet pá frigë neper bîmë ujca, qet kryet jashët, e i lëshon ujë prei gojet qi t' a bân qúll; mîzë zeza, me krahë lagtë s' mûndet me fluturue e bje nd' ujë. Atëherë peshku i rri gádi e merr e e ha.

117. Krapi.

Edhè pse gjîndja ja mârrin êmnin per të keq, krapi nuk âsht nji peshk m' u shae. Eni, prá, e vezhgon'je mirë. Qitni në fushë dijen t' uej, ça keni xânë permbî peshq. Shênjoni per fíll e per pë gjith gjymtyrët e tija. Sá krahë ká? a janë të tânë të mëdhaj sá njêni tjetri? Si ju thonë per kah vêndi kû janë? Këqyrni leskërat o paret e tija. Si i ká? Kû janë verzat? Kú â kapaku i tyne? Kû e ká shiken notare?

E atò fije, qi ká rrânxë gojës andej e këndej, a i shifni? ju thonë mustakë.

A ja shifni bojen? Persypri âsht në bojë t' ullînit, e nên tê si i vérdh; krahët i ká perlye si me bojë drandofille.

Krap shum del nder ujna t' ona; ka 'j herë dalin krep të mëdhaj fort; mûndet me e kapë 1 *m* giatë, e me ardhë rândë 15 okë. Mishin e ká të kândëshem e nuk i shahet. Por i mjeri krap ká anmiq shum: i gjin-

den lûnderzat, pãcat, mîtë, lejlekët, patat, e déri atò qyqet, bretkocat. Nder peshq i vêhet në shpînë sidomos mblyshi.

I k'ãnde me ndêjë nder këneta, o në liqêj të cekë, baltikë, qi ju bje dielli mirë, e qi kan bár shum mbrêndë, o nder lumna qi ecin kadál.

Ushqehet me bîmë ujca, me lym të zí, rrshajë, krŷmba, gângëra bretkocash. Kúr e mbájnë nder bunarë, i qesin edhè kertolla të ziëme, buk e pleh delesh, pse ká mbrêndë krŷmba shum. A e shifni doren e Zotit, me kaqe gjã ushqim mbahet ky farë peshkut, qi i viën nierit kaq fort. — Krept gjuhen me rret o kariq, me kofëna e me grepa, qi ju vënë krŷmba, grimca mishit, bizi të ziëm e pêmë të thâta.

Kúr mbahen krept nder bunarë, atà, qi ja giajnë mã mirë, shtrojnë do trina dy perçikë nd' ujë, pse njitet mã mirë fara e peshkut e nuk shkon dâm. Krapi mbë nji vjetë mûndet me bâ gjashtë qind mî voe.

118. Trofta.

Trofta â nji peshk me nám; i giet ká pak krapit; por ja kalon fort me mish. Ká do llacka rrumbullake të kuqe e të murme, e shkon kater pëllâmbë giatë; por disá herë gjinden trofta edhè mã të mëdhá. Ká nji vrap me të çuditë; me aq shpejtim shkon neper ujë, sá pá pritë e pá kujtue këcen maje shkâmbit kah bje uji.

Shum trofta qet liqêni i Shkoderës; por të mira me nám janë troftat' e Malciës, bje fjala, troftat e Kirit e të Lumit të Shalës. Kaq i lakmuem âsht mishi i sajë, sá, vênde vênde perjashta, i bân 2 fjorinta e pertè oka.

119. Mblyshi.

Trupin e ká shulak e të zgiatun; e ka 'j herë gjinden mblysha 2 *m* giatë e qi vînë ká 20 okë. Ká nji bojë të sykun, e persypri âsht i blért mbyllun e nên tê zbardhuk.

Mblyshi â mnéra e peshqve t' ujit t' âmbel; ká dhâmbë të rrebtë e âsht perpîs fort.

Grîn sá shtâzë gjën nd' ujë; ha gjarpîj e mî, e ka 'j herë kapë e ngrehë nd' ujë zogj pulash, rika e pata; e kaq i rrebtë e haes âsht sá nuk kursen as nierin e baktiën, qi të dalin neper ujë kû qillon aj. Kallxojnë se nji mushk rá me pí ujë mbë nji liqê, kúr t' i këcej nji mblysh e t' a kapi në turrî në buzë të poshterme. Mushku u trêmb e iku me të shpejtë, e tui këcye me vrep në breg, muer rrshqanë edhè mblyshin e t' a hodh në tokë lerg, kû e priti mandej si duhej i zoti i mushkut.

Mblyshi rrnon shum vjet. Motit i vûene në bisht nji mblyshit nji rreth arit e e qitne mbë nji bunár afer Mannheim-it, qi âsht nji gjytet i Alamanjes.

Në vjetë 1497 e xûene at mblysh, e mbë rreth arit këndote: Une jam mã i pari peshk, qi ká qitë këtû me duer të veta Frideriku i II, me 5 të Tetorit në 1226.

Sá vjeç ishte aj mblysh?

120. Levreku.

Qe nji tjeter peshk i mirë. Per bojë, persypri âsht i sykun, si në të thjermë anash e i bardhë rgjânt nên bark.

Ha' e grîn peshqit tjerë, aq sá i ká mbetë êmni peshk ujk.

Por lê të hanë sá të duen; se, tui hângrë, mãjet e del nji kashat' e mirë per njatà, qi e bléjnë, e fitim i madh per sá e sá brègas, qi i xãnë. Tesh ká ardhë rêndi i juej! Këqyrn'je fûnd e mâje ket farë peshkut.

Buzët e tija a ju duken të mëdhaja sá njêna tjetra?

Ça janë njatà gropa mbas kréjet?

Ça janë kapakët e tyne?

Kû janë verzat? Si janë? Shka vijnë?

Kû hĩn uji? Pse hĩn? Kah del?

Pse çilë e mbyllë pá prã kapakët, e pse herë i hapë, herë i rrudhë gropat e verzave? Si ecë levreku? Sá krahë ká e kû i ká?

Levreku xêhet me grep e me rret. Por nuk xêhet fort létas. Me e xânë me grep, hidhet e perplaset, e tui u perplasë, hapë biren, qi i ká bâ grepi e shum herë pshton. Disá herë peshkatari i ngrĩt ngrehë rretin në breg; por mandej çuditet kah shef se nuk ká gjã në tê: levreku ká ikë e ká mârrë ujin.

121. Njala.

Trupin e ká të giatë e shulak, sá me dá nji gjarpen; lëkuren e ká rrshitës e persypri â si në bojë t' ullînit e nên tê zverdhuk. Mã të shumen e herës e kapë 1 *m* giatë.

Gjindet fort nder këneta e nder lumna, kû hĩn prei détit. Mishi i njalës âsht i mirë fort. Në Shkoder xêhen njala shum, qi i thájnë e i nisin perjashta.

122. Qefulli.

Qefulli âsht nji peshk qi gjindet fort nder né. Rritet dý pëllâmb' e jo. Persypri âsht i thjermë e nên tê zbardhuk. Ká do víza të murme per së giatit, mã të shpeshta në shpînë se në bark. Nuk ká dhâmbë; giuhen e ká t' ashper qi gádi gërrishtë. Ká mish të mirë; por sidomos mushkëniët' e tija janë t' ãndëshme. Me voe të qefullit bâhen në Shkoder putarga shum, e i çojnë edhè me i shitë nder dhéna tjera.

123. Shojëza.

Âsht nji peshk shpatuk e i rrasun si kuleç, me sỹ mbë njên' anë, mã të shumen e herës mb' anë të djathtë, me gojë terthuer. Dhâmbët i ká të vocrrë, të vocrra edhè leskërat o paret; perkyeti ká do llacka si të vérdha, e në fûnd âsht

mã e çilët. Në krye ká nja gjasht' o shtatë thepa të giatë; e disá herë bâhet déri pêsëmbëdhet' okësh. Rri gjithmonë në fûnd se nuk ká shikë notare; e kúr ecë, ecë terthuer me të dy sŷtë perpjetë. Lëkuren e ká të lëmuet e rrshitsë, e në korriz ká nji krah, qi i del shi kû janë sŷtë.

124. Blîni.

Nji peshk të kãndëshem si blînin, â vshtír me e gjetë nder vênde t' ona. Mishi i tij i njomë e i krŷpun në shëllinë nuk e ká shoqin. Blîni njifet pikë së parit nder peshq tjerë prei turînit të giatë qi ká, e gojës terthuer nên tê. Gojen e ká të vocerr' e pá dhâmbë; e ká edhè kater mustakë, qi i viëren nên tê, e i vijnë per të prekun. Per së giatit ká pêsë rreshta pullash ashtit, e lëkuren e ká të ngrathtë, si kokrrize. S ká veç se ka 'j fletë nder verza; e në bisht mâjen e eper' e ká mã të giatë se të póshtren. Â i bardhë si tâmbli, e veç në shpînë i surm e si në të thjermë.

Blîni gjindet nder gjith détna e në vérë njitet edhè neper lumna, kû hĩn me çilë; e peshqit e vogjel sá të çilin, kthejnë në dét. Blîni nuk âsht haes fort e nuk sháne kurgjã; në fûnd t' ujit gjẽn krŷmba, bubrreca, të mbetuna shtâzësh e bîmësh të shkatërrueme. Afer Shkodret gjuhet blĩ shum e i madh. Me voe të tij bâhen putarga, qi lypen fort.

125. Lojba.

Âsht nji peshk nder mã të mëdhaj, qi rrijnë nd' ujë t' âmbel; aq sá ka 'j herë i kalon 2 *m* per së giatit e shkon déri mbë 200 okë e pertè. Kryet e ká të madh, shpatuk e të lmuet, me dhâmbë grrêmça. Në buzë t' eprë ká dy mustakë të giatë fort, e në buzë të póshtrë kater mustakë mã të vogjelë. Peshqit tjerë rrêhen ka 'j herë e kujtojnë se mustakët e lojbës janë krŷmba; i aviten me i kapë; por lojba hapë gojen e i perpĩn.

Lojba ká nji bojë të murme persypri me do llacka të zeza, e nên tê â si zbardhuke. Mishin e ká të bardhë, të mâjm, t' âmbel e disì t' ândëshem; por veç peshku i rí hahet, edhè pse donë me thânë se nuk âsht fort i shëndoshët mishi i tij.

126. Tuni.

Tuni âsht nji peshk détit i madh sá, disá herë, i ká 300 okë mish e â giatë dý metra e gjysë. Shpînen e ká të zezë e si në të thjermë, e barkun të rgjânt' e pika pika. Mishi i tunit âsht fort i shiëshem, por çartet me shpejt. Mã të shumen, e regjin e e qesin nder kutîja. Gjindet shum në dét Adriatik.

127. Krapi.

Mâje gurit peshkatari
Tui gjue n' Buen' e xuer nji krap;
Si rrezikun pau qyqari
Peshkatarit i tha vrap:

„Jam i vogel, s ká nji muej
Qi prei voejet dola n' dritë;
Per me m' hângrë si vij kúi,
Gjã s fiton edhè me m' shitë.

M' lëshò prá n' Buen', se per nji vjetë
Kam m' u rritun porsì blîni;
Mbas nji vjetet ké me m' gjetë
Kû me Buen' perpiqet Drîni."

Peshkatari: „Mã mirë sot,"
Tha „nji voe se nji pulë mot."

128. Krŷmbi i mëndashit.

Në vjetë 555 dy kallogjerë të Shë Vasës erdhne në Konstantinopull, hîne te mbreti Justiniani e i thânë: „Na

vîmë prei Serindet, qi âsht nji gjytet i dheut Indit. Atjè kena pá si mbájshin nji krŷmb, qi xieret prei si njajò pelhurë e shendritshëme, e fòrt' e e hollë, qi këtû shitet sá ári. N' urdhnoftë Madhnija e jote, na jena atà qi mûndena me e prûe mbë këto anë, nder atò vênde qi kan mânda, se gjethi i mândit ishte ushqimi i atyne krŷmbave; né, kû të na lypish, na ké gádi."

Mbretit të hollë ja preu mêndja me 'j herë se dobí e madhe do të delte këjò punë per vênde të tija; prandej i muer me të mirë kallogjerët, i levdoj per kujdes, qi kishin per atdhé të vet e ju vûni porosí me shkue prep në dhé t' Indit, e prei andej me prûe ket máll të rí. Kallogjerët u bãne në shênd, e me uzdajë me i vijtë vêndit të vet, u nisne per dhé t' Indit, e atjè u vûene me xânë gjith se si punohej ajò pelhurë aq e bukur, qi i thonë mëndash; e ne e mbrâm mblodhne faren e atyne krŷmbave me e prûe në Evrope. Por m' u diktue se e qiti kush faren e mëndashit jashta dheut t' Indit, i shkote kryet; pse vêndasit doshin me e mbájtë veç per védi, e mos me e pasë tjeter kushi. Shka shkuen e bâne atëherë kallogjerët e shkathët? Shpuene tinës shkopîjt e vet fûnd e mâje e i mbushne, sá xêshin, me farë mëndashit, e kadal kadál me shkop në dorë, si gjithmonë, u nisne prei andej e i kaluene kufîjt. Mbassì patne bã disá muej rrugë, tui hjekë zí sá s thohet, mbërrîtne në Konstantinopull. Shkuene prep te mbreti, i kallxuene at farë, qi kishte pritë me gjith dishír të zêmerës, ju dhâne búlqve e i mësuene si çilin e si rriten atò krŷmba. Justiniani i ndéroj fort e ju fali dhûntí shum, e u kënaq se, pós të miret qi i kishte bã popullit të vet, tui i dhânë kánunin m' u sundue, e qi âsht n' êmen të tij, nji tjetrë të mirë po ju bâte, mos me i lânë me dalë perjashta parja e tyne me blé mëndash.

Ká pak ká pak mëndashi u hap neper gjith Evropë të Jugës; por kerkûnd nuk lulzoj sá n' Italie të mjesme, në Piemonte, në Lombardí, në Tirol të jugës e nder vênde të Venedikut; prandej atŷ mândi u bã nji nder mã të para bëgatí të vêndit.

Na të gjith i njofim krŷmbat e mëndashit. E kush s' i ká pá me çilë atò krŷmba, kúr xehet moti, e m' u lëshue me mija mbë gjeth të mândit, qi ju shtrohet permbî trina të shtrazës?

129. Bleta.

Në prêndvérë kúr zbutet moti e çilin lulet, dalin bletët tui rmue nder livadhe e neper kopshtîje.

Me i pá, s ká si bâhet puna mã me rênd: asnjêna s ngatërron tjetren, gjith e cilla i lëshon vêndin shoqes; jetojnë bashkarisht; godisin shpiën, e shîjnë; rrijnë me ruejtë; i ndigiojnë e i sherbejnë me dashtëní âmës. Âma âsht krajlica e të gjithave, e prei ânës, qi ká në védi, sundon pá mũnd gjith atò rob.

Âma âsht mã e madhja e gjith bletëvet. Ajò vetun bân voet, e në pak javë bân gádi 30.000 voe: prej andej dalin bletët.

T' a këqyrim per séri mã ngiat nji bletë. Qe njitê qi paska dekë. E shkreta!

Luejti éra nji gêmb, i rá gêmbi e e mbyti.

Palè, prá! Shtatin e paska tríjash, do me thânë, paska: kryet. krahnorin e vithet. Këtà tre kurma kênkan dá njêni prei tjetrit me ka 'j të hollë ndermjet. Paska, gjashtë kâmbë; kah ana e bállit paska dý fije si brîna; brî korrîzit i dalkan dy krahë; e me këqyrë mã hollë, dákan kater krahë, dy të mëdhaj e dy të vogjel nên të mëdhát. Sá t' îma i paska fletët e krahve! Parzmi i bletve âsht i kullmë, shtati i murmë.

Me e këqyrë bleten neper îmëqyrë (microscopio), duket e rrebt' e e vshtírë. Shtatin e ká plot me qŷme të ngrathta; kâmbët i ká t' armatisuna me thojza e brushëza; me tà bleta shkûndë pluhunin e luleve e e mbledh.

Bleta ká per mbrapa nji veglë thércë fort, thîmthin, qi ja qet atyne qi e gergasin, edhè nierit. Kúr thérë, lëshon mbrêndë nji lâng djegcë, qi idhnon varren: ájet mishi, e dhîma ngiatë bukur shum.

Fëmijt, qi shkojn' e gergasin bletët te zgjojtë, i xên bleta e aq fort i ha ka 'j herë, sá biën të ligj.

Bletët janë të pá prituеshme per punë, e me mbledhë shka kan nevojë per mot të vshtír: të xãmë edhè na prei atyne urtiën, shesten e punës, cénen e rojen e gjãs.

130. Luâni e dragoni.

Mbas nji luftet nji luã
Po merr rrugen me shkue n' shpí
Kúr prei zjermit shef se shkrî
Ishte shpija e s kish mbet' gjã.

Rrin e qyrë e nuk loton,
As s bân dënes as s bân ankim;
Veç këto fjal' i tha si trim:
Kam fuqiën e këjò me mbaston.

131. Arrçi.

Né na shkon mêndja se pêmët i kena vûe per védi; por në do vjet arçi bâhet aj vetë zot gjãjet. Dalin me kaq shumicë sá me perkulë gêmbat e pêmve. E atë herë i ká marrë óra e zezë pêmët. Nuk lãnë gjeth mbë ta pá grî; e pá u mbushë tetë dit, pêmët dájnë shyt, pá fé gjethit, si me kênë në pikë të dîmnit. Per at vjetë, puna e pêmve ká mbarue, psè pêmës i shkon gjith undyra me qitë gjeth të rí, qi s' mûnd të bâjnë pá ta. Mbas nji javet, o dý, qi kan shfrye mirë mbë pêmë, tui dëlírë gjethtë, sá kan gjetë, fêmnat e arrçave hîjnë në dhé nja 'j pëllâmbë kthéllë, e fillojnë me lëshue mbë dý o trí vênde ká dymbëdhet' e déri

mbë tridhetë voe: mbasandej cofin. Mbas kater a gjashtë javësh voet kan çilë e fillojn' e livrojnë do krŷmba, qi ushqehen me rrâjë bîmësh e shkojnë tui shpue token mbë kater anët.

Në vjeshtë hĩnë mã kthéllët në tokë, e rrijnë fjetë, déri të fillojnë me xé token dielli i prêndvérës, e m'u njállë bîma. Atëherë ja nisin dâmit per së rí e ja ngiasin trí o kater vjet. Búlku i mêçem mûndohet gjith sesi me i qitë faret këto krŷmba; i vjen mirë, se, kúr then tòken me parmêndë, i vêhen mbrapa sòrrat tui qokatë neper vija; sorrat' e shkreta shkojnë tui, mbledhë njasò krŷmbash. Si të dalin të katerten vérë, krŷmbat bâhen flutura; e në prêndvérë mbrapa kan mbarue së rritunit, e dalin' e shetisin me giasë të do anëzave të mëdhá.

Korrĩzin e gjŷmtyrët tjera, së parit i ká te buta e si te zbéta; por me të shpejtë forcohen, e mãrrin bojë. Ç' në Fruer arrçi fillon e lên birat e tokës, por nuk del mballafaqe perpara se me i dalë ushqîmi, njatjè kah mbarimi i Prillit, o në fillim të Mãjit. Disá, qi s kan hĩ fort kthéllë në tokë, dalin buzë dheut qŷsh në dîmen; por qyqarët janë ngutë teper e cofin ũjet e së ftoftit. Por sá do nuk shkojnë pá zã: gazetat rrijnë gádi me i shkrue si nji sênd per bînd. Mëndyra mã e mirë me i qite faret arrçat, qi fluturojnë, âsht me i shkûndë pêmët nádje heret, kúr arrçat janë edhè ngrĩ prei voeset; me i mbledhë mandej mbarë, me i shtĩ mbë nji gropë e me i pervlue me ujë të xét. Gjith kush ká fé burrnijet, i rí e plak, të pasun e të pá pasun do të mundohen me i qitë faret këto kândrra dâmtorë.

132. Kacaleci.

Kacalecat janë shum nduersh, por aj qi shifet mã fort nder vênde t' ona, â kacaleci i thjermë, e mã i madhi në gjiní të vet. Mâje krés ká nji mbëloje si nji shqut, e andej i dalin si dý brîna të holla e të giata.

Atà sỹ të mëdhaj e ajò gojë e haptë sá 'j furrë, nuk i apin hieshim per të vertetë kacalecit. Shtati i tij mbaron me nji bark të madh per së tepermit, e sosë mandej mbë nji thep. Kacaleci lot e lëkûndet si ta lypish. Mûndet me ngã, m' ũ kacavjerrë, me fluturue, me këcye, e, kúr â nevoja, edhè me bã not. Pós dý kâmbve të mbrâma, aq të giata e qi i vyejnë me këcye, kacaleci ká edhè kater kâmbë tjera me do kthetra qi i ndimojnë m' u kapë e m' u njitë kû do. Me kâmbë të mbrâma mûndet me këcye aq lerg qi kurr nji gjã e gjállë tjetrë, pós pleshtit, s mûnd t' i bâjnë báll. Me mûjte káli, me at shtat e fuqí qi ká, m' u hjedhë sá hidhet kacaleci, kishte me vojtë ndo 'j sahat lerg. Pós të gjithave, kacaleci ká dy krahë qi s mûnd të ja shajnë kush per të vogjel.

Kah ndertimi i shtatit, kacaleci nuk ká shoq kerkûnd. Do kandrraje qi shifen me shumicë rrugës e neper fushë, janë, si me thânë, zhgati i këtij kómbit.

133. Búlku.

Ndjerzit e shtâzët janë dekun në gjûmë, e veç kukuvacat e lakuriqat fluturojnë neper terr të natës, ndîhet shpesh nder shpija katundarësh zâni i holle e pershkues i nji gjãs të gjállë. Tý mjeft t' a do zêmra me kênë me e dijtë ç' farë gjãjet âsht ajò, e me e pá ngiat. Por e zeza âsht se këjo gjã ruhet fort, e pak sá me ju avitë, lên zânin me 'j here. Por qe mb' at birë afer voterës, e, në të punojnë sỹtë, këqyre si âsht. I giet brumujve; bojen e ká si në të vérdhë me dý fije të giata perpara, e dý qŷme te bishti. Qaj âsht búlku. Ká per brî dy krahë lëkuret, të mbylltë, e qi sosin mbë dy thepa; këtò krahë janë njitë me dy krahë tjerë ashtit, giatë sá gjysa e tyne. Këta krahë i vijne mashkullit me bâ at zã qi ndîhet. Edhè pse na nuk e mârrim vesht ket zã të merzitshem, si 'j herë 'j herë, shokët e mârrin

vesht. Diten búlqit flẽjnë nder bira të veta, afer votrave e afer furrave, e me pasë sí, afer magjes.

Kúr fillon m' u errë, ju del gjûmi e ngasin' e fluturojnë andej e këndej, tui shtîë kryet mbë gjith sá haena qi hasin. Me i tëhuej búlqit, duhet me mbyllë gjith birat e murit afer voterës e afer magjes. Por nder shpija të mira e qi këqyrin pastriën; pak se gjinden, pse dalin vetë.

134. Thneglat.

Thneglat janë do bubrreca puntore sá bletët. Nên dhé godisin shpijat kû rrijnë vetë e rrisin zogat. Gjith e cilla shpí ká trí farë thneglash: argatet, mashkujt e fêmnat. Argatet o puntoret nuk kan krahë, e rrijnë tui punue pá prã; mashkulli e fêmna janë me krahë. Ródi i thneglave, qi shifet mã fort nder né, âsht thnegla e pýllës.

Këjo thneglë goditë çerdhen e vet me haltha çetinash (me fije gjethsh pishet) me krânde, me gânxhe lulesh, e kësó farë téshash. Prei asajë çérdhes dahen e shperdahen rrugica sá uji kû shkojn' e vîjnë thneglat per punë të vëta. Në Gusht dalin mashkujt e fêmnat me krahë e fluturojnë andej e këndej; por me të spejtë biën në tokë. Fêmna lëshon mbasandej voet në vênd mã të gjãnë qi kan në shpí. Atŷ çilin do krŷmba të bardhë, pá kâmbë; e puntoret ju rrijnë gádi mos me i lânë pá hângrë. Gjîndja gabim kujtojnë se njikëto janë voet' e thneglave, e i mbledhin per zogj këndojsa. Puntoret kan edhè kujdesin e zogave të vogla; i kapin e i çojnë në diell shpesh, e mbasandej i shtîjnë mbrêndë kúr shofin se âsht tui rá shi. M' u ndalë me shikjue nji birë thneglash çuditesh tui pá kujdesin e punës e të mbarët e këtyne bubrrecave. Me i rá ndo 'j thnegles me bájtë nji barrë teper të rândë e dán grimca grimca, o shkon e thërret shoqet me e ndimue. Puna e tyne mã e madhja âsht me bájtë lândë per godí, e me mbledhë ushqîmin e vet, si me thânë; mîza bubrreca tjera, kokrra e lânje bîmësh. Por nuk â gjã ajò fjalë qi thonë, se thneglat bâjnë gádi buken per dîmen; pse dîmnin

e shkojnë nên dhé kthéllë mbë nji farë gjûmit. Thneglat kan nji thîmth e nji shikzë me nji lâng djegëc mbrêndë, e i vjen nji ér' e fórtë, qi i thonë tharm thneglet. Kúr mërret ndo 'j gjymtyrë shtatit, dobí të madhe bân nji bâjë qi kan kênë vëlue mbrêndë çérdhe thneglash. Por me bã e me xânë thneglat nder kopshtîje, bâjnë dâm.

Hera herë mësohen kû mbahen drithnat, e atë herë â vshtír me i xierrë prei andej. Ká thnegla qi rrijne neper pêmë të kranjueme, e atŷ çilin çérdhe e shtona. Ká asish qi rrijnë ndë dhé nder kopshtîje, si âsht thnegla e zezë. Ká ne e mbrâm do thnegla të kuqe qi rrijnë nên gur, nder kallama e nder mure. Këjo farë thneglet ká nji thîmth qi mûndet me therë bukur mirë me tê.

135. Kândrra tjerë.

Me çetë të kândrrave shkojnë edhé xhixhillojat, kungallat, fluturat, mîza, zekthi, mushkaja etj. Këta të gjith kan gjak të bardhë e të ftoftë, e shtatin trîjash: me krye, korrîz e vithe o bark.

Kândrrat, kúr mbarojnë së rritunit, ecin me gjashtë kâmbë, e në krye ju dalin dý fije si brîna, ka 'j herë të giata fort, e shpesh kan edhé krahë.

Pêmë.

136. Pêmët.

„Babë, a po del sot me né në kopshtë?" i thonë fëmija. „Sá fort na k' ãnde me dalë m' u shpî në kopshtë! Ngasim, këcejm, losim; e kúr kallxon ti ndo 'j sênd, o na zhdrivillon ndo 'j punë, ulena e rrijmë në bár, e të ndigiojmë pá mârrë frŷmë." Baba ju pergjegji: „Vên' ja mênden mirë shkollës, rrîni urtë gjith javen në shpí, e per gjith të diele, kúr të zbutet moti.

kam me dalë me jú në kopshtë, mbassì të mbarojmë sherbimet e kishës, e kam me ju mësue ndo 'j sênd.

Fëmija i ndigiuene babës, qi s pat ça m' u ankue per ta, u bânë të mirë, t' urtë, të dhânun mbas këndimit; prandej edhè baba ju ndêj në fjalë. Si hĩne në kopshtë, ju thotë i jati: „Fëmijë, ndigioni tesh; a shifni këtû rreth e rreth? Gjithshka mungullon prei toket e merr ushqîm prei sajë e prei ajrit, i thonë bîmë. Thona se nji bîmë âsht gjállë, pse edhè bîma ká nevojë per ushqim e rritet. Pjesës së bĩmës qi hĩn në dhé e kapet per tê, i thonë rrâjë e rrânxë; kejò thithë prei toket lângun ushqyes. Pjesës të bîmës qi çohet prei toket e qet rrêma, gjeth e lule, i thonë trup. Gjethti âsht nji shênd i nevojshem per bîmë. Gjetht kan do bira t' ima, e neper ta thithin e avullojnë do lândë të shkrĩta e flurore. Prandej thohet se bîma merr frŷmë neper gjeth, si merr frŷmë nieri me mushkëní të bardha. Bîmës të trashë, qi çohet bukur mirë prei toket, e lëshon gêmba prei trupit, i thonë pêmë e lândë. Ká do bîmë, qi, sá dalin mbĩ dhé, qesin gêmba, por nuk kan ndo 'j farë trupit: atyne ju thonë krândça. Permêndni tesh do krândça e do pêmë nder bîmë qi kena në kopshtë.

Lêci: Kena mitrat, boronicat, fermacat, drandofillet, qi janë krândça; kena edhè molla, dardha, kûmbulla, pjeshka, zerdelija e qershija, qi janë pêmë.

Baba: Mollat e dardhat kan mjedis të zêmerës do kokrra, e prandej ju thonë pêmë kokrrize. Pjeshkat, qershijat kan mbrêndë berthâmë; e prandej këtyne ju thonë pêmë me berthâmë.

Lêci. Po si bâhen këtò pêmë kaq të bukura?

Baba. Me shtĩ në dhé nji kòkerr o nji farë, qi ká mbrêndë berthâma, del nji bîmë asì ródit. Fara ká si

nji thûmb, qi i thonë bulë; shì prei andej çilë bima. Nji pjes' e berthâmës shkrîhet e i nep bîmës ushqîmin e parë; e njishtû prei nji kokerrës të vocrrë del nji pêm' e madhe. Ç' mrekullí! Gjith dija e mjeshtrija e nierit nuk mûndet me bâ nji fije barit qi del prei toket. Këqyrni prá, o fëmijë, sá i pushtueshem e i dijshem âsht i madhi Zot! — Por pêma, qi bĩn prei faret, nuk lidhë kokrra të mira; së parit âsht fort e egrë, e do t' a zbusin dora e nierit.

Lêci. Si ká m' u zbutë prá pêma?

Baba. Búlku i mirë, merr prei nji pêmet të butë e qi bân kokrra të mira, nji pip; çán gêmbin e pêmës s egrë e shtjè mbrêndë at pip me shortue. Mbë vênd se me shortue me pipa, búlku merr bulen o sỹthin e nji pêmës të butë, çán lëvoren e pêmës s' egrë, e shtje nên lëvore at bulë, e pêma shortohet gjithnji.

Qishtû prei pêmësh t' egra kan dalë këtò pêmë kaq t' âmbla e të kândshme si dini ju vetë.

Në mal e në pyllë ká lândë të mëdhá gjithfarësh, si me thânë: aha, palnje, lisa, plepa, kështêja, e shum tjéra qi na qesin trén e dërrasa per ndertim të shpijave, të barkëve, të qérreve, të raqjeve të shpís e per almise gjith farësh.

137. Perime, lule e pêmë.

Baba i muer me védi prep nji tjeter herë fëmijët e i çoj në kopshtë. Atëherë ju tha; Bîmës, qi në vênd të trupit, ká nji káll të butë, e nuk çohet fort prei toket; í thonë bár o barishtë; e këtû keni sá uji. Disá bárishta nuk ngiasin mã se 'j vjetë, e atëherë rrâjë e káll thahet; disá tjerave rrâjtë ju ngiasin dý vjet e mã shum, e në prêndvérë qesin per se rí. Ti, moj bijë, qi jé kênë sá herë në kopshtë me nânen t' ânde, a e di shka miellim na në kopshtë?

Liza. Na miellim lakna, rigna, pjepna, sherqîj, kûnguj, kastraveca o tranguj, patrixhana, nênë, sallata, mardanoz, presh, qepë e hudra.

Baba. Nji bîmë e vjefshme fort âsht kertolla. Kertollat janë të kândshme e të mbájshme; qindrojnë mã fort se perimet tjera e mã fort se drithi; e gádi kurr s' të lãn pá gjã. Kush ká mênd e i vên me kujdes me shumicë, nuk hjek kurr zí per buk. Kertollat janë dora e Zotit!

Na miellim edhè biza, groshë, bathë, qiqrra e thjer: këta perime kan kokrra, pshtjellë mbë bishtaje, e ju thonë ashtû mbarë bathënije.

Por tesh po shkojmë në kopshtë të luleve, kû e dij se të k' ãnde tý. Ç' lule të bukura çilin në prêndvérë?

Liza. Çilë vjollca me at érë të mirë, zymbylat.

Baba. Në vérë na kënaqin drandofillet, zamakët, gojëkrapa, lule vâthë, karajfilat. Në vjeshtë shofim lule milanit, lule mullaga, drandofille e shum tjera. Qe si ká mêndue i madhi Zot, per dobí e per gëzim t' onë, me gjith këto bîmë qi dalin nder kopshtîje.

Mollat, dardhat, qershijat, arrat, pjeshkat e tjerat na apin pêmë të shiëshme. Drûni i këtyne pêmëve viën per zjerm e per godína; bâjmë edhè me ta rraqe e almise. Ká do bîmë krândça, qi qesin kokrra o kaliboba, qi hahen. Kopshti ká gjith farë bîmësh, qi hahen. Do i hámë në vérë e në vjeshtë; do ruhen edhè per dîmen me goditë haenat me ta.

138. Qershija.

Qershija âsht nder pêmë mã të bukura qi kena, e shum herë shkon fort nêlt. Trupin e ká mbëlue me nji lëvore të lmuetë, e prei plasash, qet nji rrshinë të murme. Gêmbat e qershiës mbushen në prêndvérë per bukurí me lule të bardha, qi çilin perpara se me dalë gjetht, e dájnë si nji tubë lulesh.

Me i këqyrë ato lule i shef të tâna mbëlue me bletë, qi mbledhin mjalten. Qershija âsht e para pêmë qi piqet,

e prandej edhè e para, qi bâjmë me shëndet. Qershijat janë rrumbullake, të kuqe, të vérdha e të zeza; e kan mbrêndë nji berthâmë me palc të idhtë.

139. Gosta.

I madhi Zot i thotë prêndvérës: „Çou, shpejt e shtroja sofren bletës!“

Mb' at ças mbëlohet qershija me lule të bardha sá s' njehen. T' a pamen çohet nadje bleta, fluturon mbî nji lule e thotë me védi: „Ç' tas i bukur kênka: paskan dashtë me më qitë káfe.“

Shtje mbrêndë giuhen, thithë e pi.

„Sá e âmblë! Këtû sheqeri kênka lír.“

I madhi Zot i thotë vérës: „Çou shpejt e bân' ja gádi sofren trumcakut!“

Mb' at ças qershija mbëlohet me kokrra të kuqe të pá njehuna.

E trumcaku: „Sá mirë! këtû u ngrânka pá márre: këto janë do kashata, qi m' apin gjilles e ma çilin zânin.“

I madhi Zot i thotë vjeshtës: „Shko e çoj sofrat, se tesh mã janë ngî të tânë.“

Atëbotë frŷn prei maleve nji ér' e ftoftë e fillon brŷma. Gjetht kuqen e zbehen, e njêni mbas tjetrit, në tokë do të kthejnë.

Ne e mbrâm i madhi Zot i thotë dîmnit; „Shpejtò e mbëlò ça ká mbetë.“

E dîmni qet bórë gjith kah, si me shtrue nji mbëlojë persypri; e token mbar' e merr gjûmi e flën.

140. Molla.

Ká molla të buta e molla t' egra: Mollat e egra janë të tharbta qi s' i ha gjã; mollat e buta janë t' âmbla. Rrâjt' e mollës hapen fort në dhé; e prandej molla ngulë fort e ushqehet mirë. Permbî dhé âsht

trupi e gêmbat. Trupi ká lëvore, drũ e palc. Gêmbat janë të mëdhaj e te vogjel, e dîmnit nuk kan gjeth. Gêmbat kan bula o sỹtha. Gjetht dalin ne prêndvérë e zbukurojnë pêmen. Nder gjeth mbshehen zogjt e këndojnë, e bâjnë çérdhet. Lulet e mollës janë si në të kuqe. Mbas disá ditsh biën fiezat (gjetht' e luleve), e në kupzë të tyne jesin mollat, e vocrra. Këta molla shkojnë tui u rritë ditë per ditë, e në mbarim të vérës e në vjeshtë piqen. Atëbotë pêma dán per bukurí, si pat dá në Mãj kúr ishte plot me lule.

Mollat, kúr janë pjekë, mblidhen, por duhet me ja vûe mênden mos me i mbretë; çohen në shpí nder kosha o nder thasë, e rrnojnë gjith dîmnin, nder gjith atà muej qi s ká pêmë tjera, si me thânë qershija, vizhnje, pjeshka fiq, dredha e mitra. Mollat edhè shtrydhen e bâhet nji farë vênet me ta.

141. Dardha.

Dardha edhè ajò âsht nji pêmë nder mã të bukura e mã të mëdhá. Rrâjtë i ká me fije shum e hîjnë kthelltë në tokë e xânë vênd shum. Në tokë të mirë dardha e lëshon trupin ndréjt, qi bâhet i giat' e i trashë, e gêmbat edhè atà shkojnë tui u hapë pá prâ. Lëvorja e dardhës, mã të shumen, âsht e ngrathtë. Kúr fillon prêndvéra, gêmbi i dardhës qet dý farë bulash; prei mã të madhes dalin lulet, prei mã te voglave dalin gjetht. Per do dit këjò pêmë dán bukurí prei lulesh, qi ká; por me të shpejtë veshet me gjeth. Gjetht i ká të lëmuetë e të shndritshem. Lulet veshken kadal kadál; éra merr gjethëzat' e tyne, e mâje bishtit jet pêma. Gêmbat perkulen prei shumicet të pêmve; por kúr fillojnë m' u rritë, shum biën në tokë. Por me shkue moti mbarë jesin kokrra sá mûndet me i mbâjtë pêma. Ka 'j herë duhet me i mbájtë me shtylla gêmbat mos m' u shkye prei shrandës të pêmve.

Dardhat hahen të njoma, të thata e të ziëme. Në disá vênde edhè i shtrydhin, si mollat, me bâ nji farë vênet.

Dardhat dimnore të bukura i bâjnë ndérë tryesës të pasunit, e i apin fitim búlkut, qi ká dijtë me i rritë e me i punue.

Mos me pasë dâm, e me qillue në tokë të mirë, dardha rrnon shum; e qet pêmë nji qind vjet e mã teper. M' u thá do degë prei vjetrimit, por të jetë trupi shëndosh, mûndet m' u pertrî tui pré gêmbat mã të poshterë.

Pipat e rí, rriten me 'j herë; e per shum vjet mbrapa të kënaqin me pêmë.

Edhè këjo pêm' e vjefshme na bân dishmí dashtniën e pushteden e të madhit Zot.

Minerala.

142. Gelqerja.

Guri i gelqeres gjindet në dhé si shtroja, si sukë e si mollokë.

Me shterngue me gishta gurin e gelqeres, s' mundesh me e kthye si kthehet, bje fjala, dýlli: prandej thohet se âsht i ngurtë.

Me mâj thehet létas; prandej thohet se âsht theçë. Me mârrë në dorë nji gúr gelqerjet, vjen rândë; âsht mã i rândë se nji copë akull qaq, o se njaq mâsë ujë.

Me këtò gur ngrehet nji furrë, i qitet zjermi, e guri shkon tui u zbutë, tui u lécue, e merr nji farë djegcimit: njshtû bâhet gelqerja. Gelqerja mândej qitet nd' ujë e i thone se fiket; tui pí ujë vëlon e qet duhmë zjermit. Mbasandej shtîhet në punë. Me e shkrî nd' ujë qet nji lâng të bardhë si tâmbli, e viën me zbardhë muret. Gelqerja e fikun, perzie me rânë, qet lloçin qi puntori vên nder gur me i lidhë e me bâ múr. Lloçi, tui ndêjë jashtë, forcohet e forcon edhè godiën.

143. Mermerë.

Gurve qi janë ródit të gelqeres ju thonë gur gelqerës. Njikëso doret janë mermerët e bardhë, o të sykun, o të vérdhë, o të blerët, o të kuq o të murmë. Mâ i bukuri mermér i bardhë âsht mermeri i Carrarës; nder të zez mã i vjefshëmi âsht aj qi xiëret në Varennë brî liqênit të Còmos. Me mermerë të bardhë bâhen rrasa të shkrueme o fugure në kâmbë (ndêjca); me mermerë të sykun o të vérdhë bâhen rrasa shtrojet, tavolinash e rraqesh tjera madhnijet. Nder Kishë të mëdhá e të hieshme rrethzat, krejcat, shtyllat e shum shkrojla janë mermerit.

Allabastri i thjeshtë, njaj i së Lémjes, âsht edhè aj gúr gelqerjet. Âsht nji mermér i fórtë fort, e si i pershndritshem; Kisha e shë Pálit, afer Romës, ká shtylla të bukura kësò allabastrit. Ká edhè nji tjeter allabaster, të bardhë, të butë m' u punue, e bâjnë me tê kandila, saksija e shum çikrrija. Por nuk â nji ródit me të parin, e shkon me allçin.

Allçini i giet fort gelqeres, por nuk âsht çetës të gurit të gelqeres. Me punue me allçin duhet me e pjekë perpara në furrë. Por allçini, qi shitet te na, âsht i pjekun.

Edhè tempeshqiri, qi shkruejmë në shkollë me tê, âsht allçin.

Allçini qitet pluhun ndë tokë të ftofta e mujake me i shëndoshë.

Me i mbëlue me pluhun gelqerjet gjylpânët, gershânët' e gjithshka âsht hekurit të lëmuem e të shndritshem, nũk ndryshken.

144. Krypa.

Krypa ká nji bojë të bardhë e xhixhillon disí. Ka nji shijim të vetin, qi gjithkush e njef, e i thonë i njelmë. Ky shijim i pelqen qellëzës, prandej ju qesim krypë haenave, me na ardhë mã të mira. Në lagshtinë krypa rĩn, e me e qitë nd' ujë shkrîhet aq shpejt sá sheqeri në káfe, e bân shëllinen. Mbë shum vênde del prei toket nji ujë i njelmë, qi e mbledhin mbë do bunarë, e térin e lên krypë. Në shum vênde tjera krypen e xiërin prei ujit të dédit, prandej ká mbetë fjala: e bân në dét e e gjên në krypë. Por shum krypë xiëret edhè prei toket, kû gjindet me shumicë sá me bâ ká 'j herë male krypet. Krypa e tokës âsht e bardhë e e shndritshme; por shum herë gjindet perzie me dhé. Në zã janë gërrimet' e Wieliczkës në Polonie.

Krypa âsht e nevojshme per të gjallët t' onë: ju qitet haeve me i bâ të shiëshme; mish e peshk krypen me i ruejtë. Krypa hĩn në punë edhè në mjekí, me kallajtisë rêmet, me njye, e mbë shum sênde tjera. Edhè baktiës i apim me hângrë krypë.

o o o

Kreu i tretë.

Rruzollimi.

145. Qiella.

Mbĩ né hapet qiella. Atjè nêlt në qiell xhixhillojnë do drita qi ju thonë hyj. Edhè dielli âsht nji hýll. Janë mbasandej rrokollojsit, si toka e jonë; e mbas rrokollojsve sillen ndjeksit. Hâna âsht ndjeksi i tokës. Kúr shifet dielli o drita e tij, âsht ditë; kúr s ja shofim driten aspak âsht natë. Kúr shifen prá dielli, hâna e hyjtë?

Drita e diellit âsht e shkelxyeshme e të mêrr sỹtë, aq qi nuk â burrë, qi mûndet me ja ngulë sỹnin; rrezet e diellit xéjn token. Drita e hânës âsht e zbétë; hâna nuk xén token. Dielli e hâna né na duken si kuleça; por janë si lâsh. Dielli â i shndritshem si 'j herë j' herë. Hâna herë duket e shndritshme, herë e terrshme; herë mã e plotë, herë mã e gjymtë. Kúr hâna shkelxen krejt i thonë hânë plote. Mbas afer pêsembëdhetëditsh erret e i thonë hân' e ré. Kúr nuk âsht per gjysë endè duket si drapen. Atëherë në kjoftë se â ne të rritun i thonë e katerta e parë (çereku i parë); ⁅në kjoftë në t' ulun, i thonë e katerta e mbramë.

Hyjtë ná duken si do gaca të vocrra; por sỹni të rrën ká thânë i moçëmi. Prei së lergut gjithshka duket mã e voglë se â pernjimênd. Sá hýj janë në qiell veç nji Zot e di.

146. Dielli.

Na e mbájmë diellin per mã të madhen dritë qi shndritë në qiell. Rrezet e tija shndrisin e xéjnë token:

u apin jetë shtâzve e bîmve, rrisin e pjekin frytin e tokës. Aq lerg prei nesh âsht dielli, sá me mûjtë me shprazë nji top prei andej, s kishte me mbërrîjtë gjylja te na veç mbas gjashtë vjet rrugë.

Dielli nuk siëllet rreth e rreth tokës, por toka i siëllet rrokull diellit. Dielli me udhë të vet, 'si na duket né, shênjon kater anët e qiellës, do me thânë të Lémjen, Prêndimin, Jugen, Vérin. E Lémje i thonë njasajë anës të qiellës, kah shofim diellin nádje heret. Anës perkûndra, kah prêndon dielli, i thonë Prêndim. Anës të qiellës kû shifet dielli në gjysë t' udhës se vet, i thonë Jugë; e anës perkundra kësaje i thonë Véri. Ç nádje e déri mbrámje shofim diellin, e na duket se shênjon në qiell si nji rreth të madh; atëherë âsht ditë. N' agim e në t' errun dielli nuk shifet; e prá edhè atëherë âsht ditë; njatij të zbardhit i thonë muzg. Mbas prêndimit dielli shndritë vênde tjera, dielli prá nuk shkon me fjetë kurr si flêjmë na. Kúr flasim kena zakon me thânë: lén, çohet dielli; bjè, prêndon dielli.

147. Rrokollojsit e ndjeksit.

Zbardhë drita. Dielli i ká kënaqë mjeft dhénat tjera me dritë e me të xétë të vet. Po fillon per se rí me shndritë njiket anë toket kû rrijmë na: të miren qi e bân, e bân pá zã. Toka, o njikŷ rrokolluesi i jonë i del perpara. Atëbotë malet flakrojnë prei dritës të tij, e shndrisin me gjith farë bojnash; malet e zogjtë duket se po falen me ket dritë-madhin e po i këndojnë vallë. Kúr prêndon dielli, nji drit' e zbétë ju bje maleve, qi ká pak ká pak mbshehen si per trishtim se po niset dielli.

Kúr nuk shofim mã diellin del hãna e dalin hyjtë. Këta shndrisin në qiell dit' e natë, por drita e madhe e diellit nuk na lên me i pá. Mbas prêndimit, njêni mbas tjetrit, dalin

hyjtë per së rí, mã parë mã të shndritshmit, mandej edhë tjerët, aq sá qiella, kúr â kthiellë, xhixhillon mbë tâna anët.

Toka e rrokollojsit tjerë me ndjekës të vet, shkojnë per at rrugë, qi ju ká shênjue i madhi Zot, rreth e rreth diellit.

148. Hâna.

Hâna âsht ndjeksi i tokës. Dielli shndritë hânen e ndjeksit tjerë, qi shkojnë me sheste diellore.

Hâna i vjen rreth tokës e mbaron gjirin e vet krye 29 ditsh o atŷ pari; hâna dredhon mbî né njat dritë qi merr prei diellit; e nuk shndritë, veç se mb' at anë, qi âsht me faqe kah dielli. Kúr hâna shndritë gjithsejt, i thonë se âsht mbushë hâna o âsht hânë plote. Por ditë per ditë toka e hâna ndërrojnë vênd; e atëherë nuk shofim se ndritë veç se ká 'j copë hânë: këta janë ndërrimet e hânës. At kohë ditet qi nuk shifet hâna aspak, thona me hânë ndêjë; kúr del në të paëm, thona me hânë jashtë. Kúr nuk â mbushë hâna edhè, o kúr shkon tui ulë, thohet hânë pisk. Me hânë rritë thona prei kúr bân hâna e ré e déri sá të mbushet; me hânë sos kúr fillon m' u ulë e déri në mbarim.

Hâna na duket nji nder hyj mã të mëdhaj, qi janë në qiell; e prá âsht 50 herë mã e vogel se toka. Hâna na duket kaq e madhe per kûndra hyjve tjerë pse âsht drita mã e ngiatë per tokë; edhè pse i kapë 400.000 *km* (killometra) lerg toket.

149. Të marrunit e hânës e të diellit.

I.

Naten kúr jé nd' odë me kandil, me bã me xânë driten e kandilit me shëplakë të dorës, dora s të lên me e pá

flaken e tij. Por shikjò nji herë, pá hjekë doren, në múr per kûndra; ké me pá se ká lëshue mbë tê nji hije krejt si dora vetë. Merret vesht se ajò âsht hija e dorës, qi pret driten e kandilit e lëshon hijen e vet mb' at báll murit. Rrudhe doren, e ká me të dalë në múr si nji grusht; hape e ké me pá gishtat; ço nji gisht, ço dy, aq gishta ké me pá në múr, sá ké çue. Do me thânë se hija ká gjithmone giasen e sêndit qi lëshon hijen.

E me qillue ndo 'j sênd mjedis asajë hijes, a kishi me e dá mirë? Jo kurr, pse terri i hijes ja merr të pámit, e ndoshta e mbshehë krejt.

II.

Po bâjmë tesh nji provë tjetrë. Të ngrehim nji pë prei hijet, qi â në múr, e déri te kandili, e ká me na dalë se hija, dora e kandili janë në nji fill.

E me shtŷe doren mã andej a ká me ndêjë hija mb' at vênd. Madjè jo. Si t' avitet o të largohet dora, avitet o largohet edhè hija. Me e çue o me e ulë doren, edhè hija shkon mbas sajë: çohet e ulet. Ngrehe prep spágen mbë gjith këto provë, e ké me pá se hije, dorë e dritë janë mbë nji pë. Luej tesh kandilin; me e shtŷe kandilin mã andej, edhè hija largohet; avite kandilin e avitet edhè hija. Edhè këtû, me ja vûe pênin, shef se hija âsht mbë fill me dor' e me dritë.

Në vênd të dorës, me dashtë me vûe nji kokrrë mollë rrumbullake, edhè hija del rrumbullak. E me mûjtë me xânë molla veç gjysen e dritës, gjysa tjetrë kishte m' u pá mb' at anë, e hija s' kishte me qitë veç njat copë mollë qi pret driten.

Por a veç njaj grimë vênd mbë báll të murit, kû bje hija, terratiset? Jo, por gjith kû të ngulish mb' at fill prei murit e déri te drita; e me vûe ndo 'j téshë mb' at fill të dorës e të dritës, keni me pá se nuk shifet.

III.

Tesh të dalim nji herë në kopshtë. Âsht nji mbasdite véret me nám. Por âsht pak teper xétë. T' i rrasena prá

njasajë pêmë, e të rrijmë nên hije të sajë! Bukurí! Qe per tokë hija e pêmës! Me sá hollim njifen të tâna, ká nji ká nji, pjesët e pêmës: trup, degë, gêmba, e gjeth; kurgjâ s' ká mângut.

Po kah vjen këjo hije?

A e mbani mênd ça keni pasë pá nd' odë me kandil?

Këtû, në vênd të kandilit, kena diellin, e pêma âsht ajò téshë, qi ja â vûe perkûndra, e lëshon në tokë hijen e vet. A e shifni? Hije, pêmë e diell janë të gjith ndréjtë mbë nji fije.

Kush di me e kallxue tesh kah vjen këjò hije?

E me qillue mb' at hije nji bubrrecë o nji kânderr i murmë, a kishi me e pá?

IV.

Dielli prêndoj, a po del hâna, e na po rrijmë në kopshtë me gëzue freskun e mbrámjes, e m' u kënaqë tui shikjue bukurín e qiellës mbëlue me gjith atà hyj, e driten e hânës. Me kthye prep nên at pêmë, gjejmë si perpara hijen e sajë, por sjellë mbë tjetrë anë per kûndra, e mã të fórtë se diten. Prandej vshtír se mûndeni me i dá me sỹ sêndet qi janë mb' at hije; e me shkue e me ndêjë ju vetë nên at hije s kishte me mûjtë me ju pá kush del pak lerg. Me vûe nji lâsh nên at hije, s kishte m' u pá. Por me e vûe në zgrip të hijes, kishte me hupë nji copë kaq sá xên hija, e copa tjetrë, qi i bje drita, kishte m' u dukë. Prandej nuk kishte m' u zhdukë lâshi mbarë, por nji copë; o, si me thânë, t' errunit e lâshit nuk kishte me kênë i plotë, por i pjesë-shem.

Tesh prá më kallxoni ju:

Me ndêjë nên at hije, a kishi me mûjtë me e pá hânen neper gjeth kû janë mã të shpestë?

Si vjen ajò hije?

Mbë ç fill do të gjinden hâna, pêma e hija?

Pse ká ndërrue vênd naten hija?

V.

Disá herë edhè pse rráll, shofim se xêhet rrethi i diellit herë mbarë, herë ká 'j copë, e na lên në terr në pikë të ditës, pá kênë qiella vrântë, e pá u dukë fé rẽjet. Si i gjindet fílli kësajë çudë?

Po ju si e qitët hijen e shëplakës në báll të murit, me gjith kandil ndezë?

E në kopshtë pse s e shifshi diellin kúr rrishi atỹ nên hije të pêmës?

Jú tesh ju pret mêndja me 'j herë se ndermjet të diellit e të tokës, dishka ká hĩ atjè nêlt në qiell, ndo 'j trup qielluer, e do të jétë rreshtue per pẽ me diell e me tokë, qi lëshon hije këndej, e prandej ju xên diellin, si jau pritëte pêma kúr rrishi nên hije të sajë.

Pa lè t' a gjẽjmë tesh ça âsht ky trup qielluer qi na xên diellin.

Nji herë, edhè jú ju thotë mêndja se aj trup nuk â nji sênd qi ká ngulë ndermjet të tokës e të diellit, pá luejtë vêndit aspak, pse nuk e pret diellin gjithmonë, por per pak e në të rráll. Do të jenë prá nji sênd qi siellet atjè nêlt ndermjet të tokës e të diellit. A e keni pá ndo 'j herë në qiell ket trup?

Diten nuk e shifni dot, pse drita e diellit kalon driten e gjith hyjve të qiellës e nuk i lên m' u dukë sá të jenë dielli jashtë.

Por, të prênduemen dielli, dalin ká nji ká nji, si befas hyjtë; e shkojnë tui u shtue déri sa mbushin qiellen mbarë e të shndrisin mbë tê, si shndrisin kandilat në báll të nji kishës nji natë festet. E per mjet të hyjve del, si 'j zoj' e rândë, hâna tui shperdá gjithkah driten e vet të pagjtë.

Per të cillin nder atò hyj jeni ju mã fort.

Âsht e dijtun se per hânë, pse na duket mã madhe e na bân dritë naten.

E prá shi hâna âsht njajò, qi na vjedh ká 'j herë diellin. Kah siellet rreth e rreth ndermjet të diellit e të tokës, qillon ká 'j herë e hasë mbë nji fill ndermjet të tyne.

Tesh këqyrni: në kopshtë, kúr kíshi pêmen perpara, a mûjshi me e pá diellin? E a kishi me mûjtë me e pá me ju hî ndermjet hâna? Jo se jo. Njishtû prá xêhet dielli, e kesajë të xânëmes i thonë të mârrunit e diellit. Të mârrunit e diellit âsht i plotë kúr na xên diellin krejt; e i pjesëshem kúr s na pret veç se nji copë diell. Mbán'je mênd punen e lâshit qi patme vûe në zgrip të hijes, qi lëshote pêma!

Por kúr merret dielli as hâna nuk shifet; si mûndena me e dijtë prá se hâna na xên diellin, e nuk e xên tjetrë gjâ?

Me e shikjue mirë, kúr xêhet dielli, keni me pá se permbî rreth të diellit del nji hije rrumbullake; e kejò hije s mûndet me kênë e tjeter kúi veç se e hânës; pse veç hâna i vjen rrokull tokës e kurgjâ tjetrë, e prandej veç ajò mûndet me hî ndermjet të sajë e të diellit, e me ja xânë tokës driten e tij.

Po atëherë pse terratiset edhè hâna aq sá mos me mûjtë me e njoftë?

Ju e dini se hâna nuk ká dritë prei védit, por shka i falë dielli; e dini se nji lâsh i pá dritë në védi — si âsht hâna — s mûndet m' u shndritë prei nji dritet veç per gjysë, mb' at' anë, qi mba kah drita; e dini edhè se gjysa tjetrë rri në terr e nuk shifet. Qishtû edhè hâna, kúr hîn ndermjet të diellit e të tokës, âsht me faqe kah dielli, e né na siell shpînen pá dritë, e s mûnd t'a shofim.

Anì prá sot e mbrapa, me ju qillue me pá të mârrunit e diellit, a keni m' u mnérue si mnérohen gjindja e trashë; a keni me thânë se diçka do të nodhin, o se e ká xânë lungati diellin e me qitë pushkë, si të mãrrët, me trêm lungatin?

VI.

Tesh qi na qilloj mirë, të dalim e të shofim nji çudë naten! Ndodhë disá herë se edhè hâna xêhet, e ça të bîndë

mã fort, shi njatë botë qi âsht mã e mbushun. Kah vjen këjò çudë?

E dini se hâna nuk ká dritë të veten, por e merr prei diellit. Me bã m' u terratisë prá turr e vrep, do me thânë se dishka i ká hĩ ndermjet e i ká xânë driten e diellit. Por shka ká pasë me i hĩ ndermjet?

Nuk â nevoja m' u kujtue fort me e dijtë shka i ká hĩ ndermjet. E keni vûe oroe edhè ju se kúr lén hâna, del gjithmonë prei mbas malesh t' ona, shi mb' at' anë qi âsht kûndra prêndimit të diellit.

Hâna prá mbshehet mbas tokës; e toka rri ndërmjet të hânës e të diellit.

Kúr qillon njishtû toka kûndra diellit, e hâna i mbshehet permbrapa, toka ja pret rrezet e diellit hânës e i lëshon hijen e vet: at herë ndodhë të mârrunit e hânës të mârrunit e plotë o të pjesëshem, si të xêhet hâna mbarë o ndo 'j copë. — Mbassì të mârrunit e hânës nuk ndodhë gjithmonë me hânë plote, ju doni ndoshta me e dijtë ç sharte lypë puna e të mârrunit të hânës. — Por perpara due me ju pvetë une júve diçka qi m' a pret mêndja se e dini.

Pse del rrumbullake edhè hija, qi shifet në rreth të hânës, kúr xêhet hâna?

Sá trupa qiellor duhet me kênë me ndodhë të mârrunit e ndonjênit?

Cilli nder ta ja vjedh driten shoqit?

A i thonë të mârrun diellit gjith sá herë prêndon dielli?

E kúr nuk shofim hânen a thue â gjithmonë nji të mârrun hânet?

Në të mârrunit e ndo 'j trupit qielluer a shifet aj qi ja xên driten shoqit?

A ká ndo 'j trup qielluer qi mbshehet ndo 'j herë? cillët janë e shka ndodhë at botë?

E tesh, kúr të shkoni në shpí, a dini me ju shtjellë vllazneve t' uej, me kandil e dy lâsha, punen e të mârrunit të hânës e të diellit?

Sá fort kan m' u gëzue atà të shkretët kúr të ju ndijnë jú tui kallxue këto sênde, e sá fort kan m' u habitë per ça keni xânë ju në shkollë.

150. Hyjtë me bisht.

Ká do hyj qi duken në qiell hera herë; disá mã spesh, bje fjala, krye 3 o 12 vjetsh; do krye 100, 1000 vjetsh e përtej. Këto hyj kan njitò trí sênde: kryet qi â pjesa mã e mbledhtë; çerpen qi â nji farë dritet rreth e rreth krésë; bishtin, qi âsht nji dritë qi ngrehin rrshqan per mbrapa, por nuk e kan të tânë nji faret. Njikëtyne hyjve ju thonë hyj me bisht.

Âsht mârrí me thânë se kúr dalin këso hyjsh do të nodhin nji gjã e keqe. Edhè këto hyj kan dalë prei dorës të madhit Zot, qi gjithshka ká bâ per të mirë t' onë. Si ká hyj tjerë, sá uji, qi siellen pá prâ në qiell e nuk ndeshin kurr në tokë, njishtû as këta nuk kan pse ndeshen mbë né. Por edhè me hasë mbë tokë, dijetarët mã të mëdhajt kah hyjdija, thonë se toka e e shpon bishtin e këtyne hyjve, e ndoshta edhè kryet. pá e gjetë kurgjã e keqe.

151. Gurt e ajrit.

Qillon rráll, por ká 'j herë ndihen neper qiell do krisme të fórta e fishkëllime, e biën prei andej do gur të ndezun të mëdhaj e të vogjel, e mã të shumen e herës kan hekur, nikel e kobalt. Këtyne ju thonë gur ajrit.

Ndodhinë.

Ishte tui u errë. Nji lypëc mbërrîni mbë nji katûnd. Bâni zã nd' oborr të nji kësollës me e lânë mbrêndë at natë. E shtîne mbrêndë. Nata ishte e kthíllë per bukurí. Të gjith flẽjnë pós lypcit. Merr zjermin kësolla, e â tui ju njitë tjerave.

Gjîndja, mnérue, çohen me të shpéjtë, mbledhin sá rraqe mûnden, e ikin.

Kush ja dha zjermin? Prei asò katûndit askush, pse gjith kúi ju kishte dhîmtë vehtja e gjãja e vet. Ja njitne lypcit. „Ky“ thoshin „ká dashtë me pshtjellue katûndin, e me vjedhë neper at pshtjellim.“ E kapin e e çojnë në saraj.

„Une jam i pá faj!“ bertitte lypci. Ja pritte gjýgjtari: „Kush ja dha zjermin prá?“ „Ká rá prei qiellet. E kam pá vetë.“ — „Rá prei qiellet! Kush t' a xên besë?“

Pleqtë doshin me e gjikue per dekë lypcin, psè ashtû e kan atà qi apin zjerm ndo 'j shpiës. Por, mbassi lypci s prãte tui thânë se zjermi kishte ardhë prei qiellet, perpara se me ja hângrë krýet, pleqtë deshtne me pvetë nji të dishem francez Nollét *).

Nollét tha: „Mûndet me kênë. Në pastë rá prei qiellet, kerkoni në rrênime të kësollës e keni me gjetë nji gúr perzie me hekur, nikel, kobalt e surfull. Njaj ja ká dhânë zjermin.“

Shkuene në vênd, kerkuene; e gjetne per nji mênd gurin e ajrit. Lëshuen lypcin; e qishtû dija i pshtoj jeten nji të pá fajit.

152. Hyjtë rxúes.

Disá herë, me ndêjë tui këqyrë qiellen kúr a kthíllët, shifen do hyj të vocrrë m' u hjekë prei nji vêndit, me ecë nepër qiell si 'j vetimë, e mandej m' u zhdukë. Naten e shë Lorêcit me 10 në Gusht, e afer shë Mertinit me 13 në Nanduer, duken me shumîcë. Disá donë me thânë se këto hyj janë edhè atà gur ajrit; do tjerë kujtojnë se janë si pluhun hyjsh hapë neper havá.

Me giasë gurt' e ajrit e hyjtë rásë janë do trupa qiellorë të vocrrë fort qi siellen rreth e rreth diellit per nji udhë kah ká rrugë edhè toka do herë në vjetë. E këjo âsht arrsýja pse hyjtë rásë e kan me të préme m' u dukë sidomos mb' atò kohna qi thamë.

*) Thohet: Nolè.

153. Toka, lumnat, niegulla, shiu, bóra.

Nieri lén, jeton e des mbë njiket tokë. Toka i qet nierit drithë, pêmë e bár me mbájtë qié, dele, kual e shum shtâzë tjera të dobíshme, njató shtâzë, due me thânë, qi e shkojnë jeten me nieri, e i vijnë per shum punë. Prei toket xíren metalat, gurt, gelqerja, qi na duhen me goditë shpija; shkurt, toka i qet nierit gjithshka ká nevojë me rrnue gjáll, e gjithshka i duhet me shkue jeten hieshem.

Por ç' formë ká toka?

Toka âsht e haptë fort; aq e madhe sá s dij ça me ju kallxue sá atê.

Per punë të formës âsht si 'j lâsh o nji goglë, i gián nji portugalit, veç se âsht pak e rrasun në fûnd e në krye.

A ju ká qillue, o djelmoça, me këqyrë rreth e rreth token prei ndo 'j vêndit të nëltë? Keni pá mâje, gropa, fushë. Njató mâje janë kodrat e malet. Kodrat janë mã t' ulta se malet. — Kodrat e malet me se janë mbëlue?

Prei toket rrjedhin krojet, e prei krojeve bâhen vijat. Shum vija bashkë bâjnë shéna, në kjoftë se nuk thahen kurr, josè përroje. Gjith këto ujna bashkë bâjnë lumîjt. — A keni pá kurr vija, përroje, shéna e lumna?

Gádi gjith ujnat shprazen në dét. Drîni del prei Liqênit t' Ohrit, ecë afer Pezrêndit, del nepër Lesh e shprazet në dét Adriatik. Cilla nder këtò gjytete âsht mã e ultë?

Prei détit e prei toket çohet do avull i ftoftë, qi âsht niegulla. Niegulla âsht e lagshtë. Kúr bje niegulla nuk mûndet m' u pá ndo 'j sênd per së lergut. Kúr niegulla e trashë çohet në qiell bân rëtë. Këtà çohen havá e mbëlojnë qiellen. Dikúr dikúr éra i hjedh rëtë andej e këndej; herë i mbledh, herë i shperdán. Prei rêve të shpeshta e plot me lagshtînë bâhet shiu. Dîmnit në vênd të shiut bjè bórë. Shiu bje pika pika. — Me se e presim shín? — Bóra mbëlon token në pikë të dîmnit e e mba xétë. — A ju k' ãnde mã fort shín a bóren? — Pse?

154. Malet e lugjet në permâsë me tokë.

Ju po e shifni vetë, o djelmoça, sá i mëshírshem ká kênë i madhi Zot, qi ká dashtë me ja hieshue nierit ndêjen me gjith këto të mira. Nder sênde qi i apin hije tokës mã fort, âsht ndërrimi i faqes të sajë: due me thânë të nderlikuemit e maleve, të kodrave e të fushave.

Shifen male kaq të nëlta, sá duken se perkasin në qiell. Këto male na duken nji sênd i pá mâsë pse i peshojmë me vetvédi; e prá me i këqyrë me tokë mbarë, janë si puça. Neper tê, permâsa e maleve me të haptë të tokës âsht si permâsa e rrudhave të lëvores të portugalit me të tânë lëvoren mbarë.

155. Moti.

Tre qind gjashtëdhet' e pêsë dit rresht bâjnë nji vjetë. Nji dit' e 'j natë pershîjnë 24 sahat; nji sahat ká 60 dekika. Vjeta ká 12 muej. Gjith i cilli muej neper tê 4 jave. Se e cilla javë ká 7 dit. Ditve të javës ju thonë: e diele, e hâne, e marte, e merkúrre, e êjte, e prênde, e shtûnde.

Muejve ju thonë: Kallënduer, Fruer, Marc, Príll, Mãj, Qershuer, Korrik, Gusht, Shtatuer, Tetuer, Nânduer, Dhetuer.

Príll, Qershuer, Shtatuer, Nandori
Kan se i cilli dit tridhetë:
Ká veç Frori 'j zet e tetë
E gjith tjerët tridhet' e nji.

Tre muej, o atŷ afer, bâjnë nji stinë. Muejt e prênd vérës janë Marci, Prílli, Mâji. Cillët janë muejt e dîmnit?

Ndjerzt kan vegla posáçe me shênjue orët e ditës. Këta vegla janë sahatat. Sá nduersh sahata ká? Shka vijnë atà dy grepa qi ká sahati?

Nuk janë gjith ndjerzit nji moshet. Â mosha e foshnjes, mosha e fëmijës, mosha e të riut, mosha e burrit, mosha

e plakut. Gjith ça ká falë i madhi Zot nuk ká jetë mbĩ tokë veç se déri mbë nji shêj kohet. Të mûndohena prá me ju bâ gádi mirë jetës tjetrë.

156. Kater pjesët e ditës.

Nat' e ditë nderlikohen njêna me tjetren. Dita âsht e shndritshme, nata e terrshme. Me se mûndena me bâ dritë naten?

Kohës, kúr na duket se çohet dielli, i thonë nádje. Cillës kohë të ditës i thonë mbrãmje? Ndermjet të nádjes e të mbrãmjes âsht mjesdita. Ç' kohë ditet ju k' ãnde fëmijve mã fort? E pse?

Nata e dita nuk ndrrojnë të tânë per nji herë. Kan ndermjet muzgun e nádjes e të mbrámjes.

Sêndet qi ju biën rrezet e diellit, lëshojnë hije. Gjith e cilla pjes' e ditës ká shêjet e veta. Ne e mbrãmje, bje fjala, na duket se ulet dielli: hijet zgiaten mã fort; pakohet vapa e të xétit; ndîhet fresk; rrezet e diellit zbehen, e dielli zhduket. Mbas prêndimit pagj i madh hapet gjith kûnd. Edhè nieri lên punët e veta, e pushon, me fitue me gjûmë fuqí të ré. Zogjtë shkojnë tui kerkue çerdhet e veta. Veç shtâzët e shpêndtë qi jetojnë me grabí, dalin naten me kerkue ndo 'j sênd.

Ç' shêje na difton nádja e mbrãmja? Mbë ç' kohë ditet â mã e shkurtë hija, e kúr âsht mã e giatë? Pse s kujtohen fëmijët per shum sênde qi ndodhin naten?

o o o

Kreu i katertë.

Kallxime historijet.

157. Soloni e Kresi.

Soloni ishte nji nder mã t' urtit, qi permênden në Greqí të moçme. Nji herë, tui bâ rrugë nepër Azí të vogel, i qilloj me dalë kah Sarda, nji gjytet i moçem kû mbretnote Kresi, qi ká lânë nám per gjã e bëgatí të mâdhe qi pat. Kresi e thiri Solonin, e ja kallxoj gjith gjãn e vet e mandej e pveti: „A ké pá kûnd mbî tokë nji mã të lum se mue?“ I shkote mêndja atij se po i thotë Soloni se nuk â në shekull nieri mã i lum se ti, qi ké gjith këto të mira; prandej e pveti.

Soloni u mêndue nji herë, e mbasandej tha: „Mã të lum se të gjith kam pá nji plak, qi rrnoj shum me shëndet, pá e lânë kâmba e dora; pat djelm shum e njênin mã të mirë se tjetrin; i martoj të gjith, pá edhè nipat e sternipat; sá rrnoj nuk pat kurrnji të keq në zêmrë, e kúr diq i la mbrapa të tânë.“

Kresi u çudit, e disi edhè u idhnue, tui pá se Soloni mbájte mã fort at plak se atê, qi kishte gjith at gjã. Por, tha me védi, ndoshta ká me më mbájtë per të dytin e e pveti prep: „E mbas tij, a ké pá ndokênd tjeter?“

„Mbas tij,“ ja priti Soloni, „kam pá dy vllázen të förtë e trîma si zâna, qi kishin nji nânë e e doshin fort. Nji ditë, qi ishte nji e kremt' e mâdhe (fest' e mâdhe) gjith kush çote nânen e vet me qerr mb' at vênd kû u lutshin; këtyne dy vllazneve ju vanuene qiét, e shka bâne? hîne vetë nên zgiedhë e e çúne nânen kû ishin nânat tjera. Atjè gjith burrat

i levduene këta të dy vllazen, e u çuditne prei fuqís, qi kishin; e grátë, mã si atã, u mblodhne rreth e rreth s' âmes të tyne e i thoshin: E lumja ti, moj zojë fat madhja, qi paske kësò farë djelmsh, kaq trîma e të fórtë, e qi të duen e të ndérojnë kaq: por, Zot, i paç! Atëherë e âma çoj duert kah qiella e ju lut Zotit me ju dhânë të bijve ça â mã mirë mbî tokë; po kúr i diqne të dy të bijtë mb' at ças se mã e mira e të gjithave mbî tokë âsht deka me ndérë. Gjytetasit i ndéruene fort ata djelm e ju bâne statuet, mos me ju hupë êmni kurr."

Kresi s duroj mã andej e briti: „E po mue, me gjith këto të mira e këto bëgatí, s po me xêke per të lum?"

„Jeta e nierit," i tha Soloni, „âsht shtatëdhetë vjet a mã shum a mã pak; kësajë jetë ç' do or' e ç' do ditë s' i gián njêna tjeterës; nji nieri qi e shef sot të lum, neser mûnd të bâhet mã i mjeri i të gjithve; edhè të lumtë nuk i bân veç pasa, se shum të pasun janë aq të mjerë sá u kan smirë të vorfneve. Prandej, pá e pá si mbaron jeta e jote s mûnd të tham se jé i lum."

Kresit s i pelqej këjò fjalë, edhè mã s' i vûni vesh t' urtit. Por nuk ngiati shum, e fjalët e Solonit, i duelne të gjitha. Kresi kish dy djelm, i madhi ish shurdhë e i págojë, i vogli ish i mêçem e trîm. Mbas njá disá ditsh, tui gjue thí t' egjerë, ju vrá djali i vogel, e Kresi mbet me nji djalë shurdhë e págojë. Nuk shkoj shum mot e duel Qiri, mbret i mâdh i Persies, e bâni luftë me Kresin, e mũjti, e xũ gjáll e urdhënoj me bâ nji turrë drû, me e vûe Kresin mbî at turrë e me i dhânë zjermin nên tê. Kúr e pá Kresi se po digjej e, pós se me bjerrë gjith gjân e vet e mbretnín, do t' epte edhè shpírtin me tëmér, tha trí herë me zã të nãlt: Solon! Solon! Solon! Qiri e pveti ça âsht ky Solon, qi po thërret; e Kresi ja kallxoj gjith fjalët qi kishte thânë Soloni. Qiri i pelqej ato fjalë e i erdh edhè të dhîmtun per ket të shkretin; prandej urdhnoj me e ulë prei asajë turrë drûesh, kû e kish rrethue flaka, e i fali jeten.

158. Koriolani.

Nji zí buket e mâdhe kishte mârrë nji herë motit gjytetin e Rromës e gjîndja ishin kah disshin ûnit. Me pshtue gjith at rob Zotit, dikush nder të parë tha se ishte nevoja me çilë magazet e me ja dá popullit drithin qi at herë kishte mbërrî me barkë. Por Koriolani, djal' i rí e i parë ushtrijet, nuk ju vûe kësajë fjalë; prandej populli muer dispjek mbë tê e e xuer prei gjytetit. Koriolani s bâni fjal' e duel; por në zêmrë të vet kishte mêndue nji punë të keqe per faqe të zezë. Si duel prej andej, shkoj nder Volshqit, kómb qi ishte keq me Rromakë e i këshilloj me i rá Rromës. Volshqit me zi ç pritne, e Koriolani, qi tjera herë kishte pshtue atdhén prei sá e sá anmiqsh, tesh ju prîni vetë anmiqve me e rrethue. Rroma ishte në rrezik të madh; çoj me pajtue me anmiq, por Koriolani s ndigioj: dote me shfrye.

Atëherë e âma e Koriolanit, me pshtue vêndin e vet, si burrneshë ju duel para anmiqve e shkoj me ja mbushë mênden të birit m' u shporrë asò dhûnet e me këthye dalë ushtrín qi rrethote Rromen. Koriolani, si pá t' âmen, ngau me e mârrë ngrykë; por ajò e priti me dorë e i tha: Largou nji herë, due me e dijtë perpara a të kam anmik a djalë. Kû me qilloj mue rreziku me rrnue kaq shum me të pá tý të tretun e anmik t' atdheut?

Lotët e s' âmës e të lutunat e sája e thyene Koriolanin, e i dhà fjalen me e dá ushtrín. Por ti, o nânë, i tha, njimênd po pshton atdhén, Rromen, por ké me mbetë pá djalë, se njikëto gjînd, të kthyemen, kan me më mbytë. Hoq ushtrín prei andej, por shokët per njimênd e mbytne pse i rrẽjti.

Me pasë dashtë Koriolani edhè atdhén si dote prînden e vet, nuk i kishte shkue kryet.

159. Nji gjýgjtár i hollë.

Rrudolfi i Habsburgut, aj qi temeloj Deren e Madhnueshëme, qi edhè sot urdhnon mbretnín e Nêmces, u kënaqte me folë goja goja me kê do, e me i ndîe prei gjith kúi me veshë të vet nevojët e popullit.

Nji ditë, nder sá tjerë, lypi me hîe nji tregtár i ardhun e i tha: Une, t' u ngiatë jeta, kúr erdha këtû raësh mbë nji lokandë, e i dhaçë të zotit të shpís, me m' i ruejtë, do tésha të mija, me nji kuletë me pare, bukur shum. Tesh qi deshta m' u nisë, ja lypa, por aj shtje veshët në lesh, kin s po dij gjã per at fjalë. Per jetë t' ânde, m' i xier atò pare se jam fikë.

Perêndorit i këcej idhnim per trathtí t' atij faqeziut, e i tha tregtarit: del nji herë jashtë e prit sá grima, se tesh i bíe mbrapa vetë. E kishte mârrë vesht mbreti se nder atò qi doshin me folë at ditë me tê, ishte edhè aj i zoti i Lokandës, e pritte me hîe, e mbreti kishte mêndue nji punë.

Kúr hîni aj faqeziu, Rrudolfi e priti me të mirë, e e pveti me dashtëní si i kishte robtë, si i shkoshin punët, a kishte ndo 'j farë fitîmit. Mbasandej, si kot, ju suell e i tha: Oh ç kësulë paske! A e ndërron me t' êmen? Lokandsit ju duk pun' e madhe me e bájtë aj kësulen e mbretit: kû e merr! e ja dha me 'j herë. — Rrudolfi e vûni në krye at kësulë e duel sá ndóra prei odet; thiri nji asîsh të vêndit e i tha: „Shko te e shoqja e të tillit lokandës e thuej se burri lypë kuleten e pareve t' atij tregtarit; e per shêj, thuej, qe më ká dhânë kësulen e vet.“ Grues qyqes s' i shkoj mêndja kerkûnd se âsht ndo 'j lojë; i dha paret atij nierit e ky ja prûni Perêndorit. Rrudolfi muer kuleten e e futi në xhep, mandej thiri tregtarin. Tregtari bâni váj prep nder sỹ të lokandasit per pare, qi ky dote me i hupë; por faqeziu mbë

nji ju bite mohit. At botë Rrudolfi xuer prei xhepit kuleten e ja dha të zott, tui ja qitë per fushë tjetrit faqen e zezë, e edhè i vûni me lá nji giobë të rândë.

160. Buka e Shqyptarit.

Mustaf Pasha i Derës të Bushatlíve, qi motit sundoshin Skodren, çoj me xânë nji cub në Malcí, qi gjâ pá bã s kishte lânë. Djelmt e Pashës bãne si bãne e e xûene e ja pruene lidhë Mustaf Pashës. Pasha e qiti në gjýgj, e si duel fajtuer per sá e sá të zeza, qi kishte bã, Pasha e gjikoj per dekë e me ja pré kryet. Malcori e pau se kish mbarue puna e tij; por s i luejti sŷni kerkûnd. Mustaf Pashës ju dha me e pvetë: Po m' a thuej nji fjalë; a e ké pá védin kurr mã ngusht se sot? E kam pá, ja bâni malcori, kúr me ká ardhë miku te dera e s më ká gjetë buk në shpí. Mustaf Pashës, si Shqyptár qi ishte, i pelqej fort këjo fjalë, e ja preu mêndja me 'j herë se ky i shkreti, edhè pse mbrapshtí shum kishte bã, kishte zêmren e mirë e fisnikí të madhe. Prandej i erdh keq me e pré, e e fali.

161. Nji bajraktár trim.

Nji bajraktár prei Nêmcjet, tui rá mbë nji luftë, u plague e mbet permbyz në buzë të nji vís. Si u dá lufta, smuetarët e tjeterës anë duelne me qerr me kerkue të varruemit, e si hasne mbë këtê doshin me ja mbushë mênden me i lânë me e vûe mbë qerr e me e çue per mjekí. Por ky ju lut sá kû mûjti, mos me e ngã, se ky ujë i freskë, tha, qi ecë mbë ket ví, disì m' a pushon dhîmen e varrve. Edhè atà s ju vûene mã e u nisne e shkuene. Por mã vonë, kúr kthyene prep aty pari, e gjetne dekun. Kah bâne me e luejtë vêndit e me e vûe në qerr, ça me kênë? gjetne nên trup të ti

pshtjellë bajrakun e ushtrís, qi bajraktari i shkretë me trimní të mâdhe ishte mûndue me e mbëlue me trup të vet, mos me i rá në dorë amnikut.

162. Pjeter Mika *).

Në vjetë 1706 Franceztë kishin rrethue gjytetin e Torinit n' Italie e ditë per ditë shkoshin tui e shterngue mã fort. Mb' at të veten, edhè vêndasit ishin mûndue me u forcue, e mos tjeter, gjytetëthin e kishin ndreqë bukur mirë; e nder sá punë tjera, kishin çilë nji shtonë (llagem) në të hîëmit e mbushë me barot, me i dhânë zjerm kúr t' u avitëte anmiku me i sŷe; veç mungote me lidhë konopin, qi t' i epej zjerm barotit pá u bâ dâm puntori.

Kúr nji natë nji tubë ushtarë francez kishin hĩ squtas në hendek rreth e rreth gjytetthit e, pá u kujtue rob i gjáll, ja behne derës së madhe. Kishte mbarue per gjytetth, mos të kênke Pieter Mika.

Kŷ ishte nji ushtár prei katûndit, e zyrja e tij n' asqer ishte mbas punësh shtonash e gërrimesh, qi ká ushtrija. Atëbotë ky trim i çartun ishte tui punue mb' at shtonë. Per nji sá pau se anmiku i kishte vojtë gjytetthit mbë tê e gjã s mund t' a pritte „Largou" i tha nji zyrtarit (milazimit) qi ishte me tê, „hiqu këndej e më lên vetun, se veç deka e ême ne e pshtoftë atdhén se kurgjã tjetrë. Veç nji fjalë më ja thuej Sunduesit: te jau njesin doren fëmijve të mí, e grues se nuk kan kerkênd mã." U largue zyrtari e aj trim i pá shoq i futi zjermin barotit, e sá kjenë ushtarë shkuene cop' e grîmë perpjetë. Torini pshtoj edhè nji herë prei nji nierit, qi dijti me vûe atdhén perpara robve të vet e gjakut të vet. E ky katûndár, qi s ishte ndîe zâni i tij, si mos me pasë kênë gjáll kurr, sot permêndet mbë kater anët e rruzollimit e faqja e bardhë e tija s ká m' u harrue sá të jétë shekulli.

*) Shkruhet: Micca.

163. E êjtja e madhe.

E êjtja e madhe, pós tjera sêndeve, i permêndë kështênimit mësîmin e pervûjtniës të madhe, qi Jezu Krishti ju la gjith atyne qi donë me shkue mbas sì, kúr ju lau me duer të veta kâmbët dymbëdhet' Apostujve. Qýsh motit, Dera e Habsburgut e ká pasë zanát mb' at ditë me ju lá krajli kâmbët dymbëdhetë pleqve e krajlica dymbëdhetë plakave; e mbasandej ju shtrojnë buken e i falin. Nder plaka të shênjueme me ju lá kâmbët ajò Perêndorja e madhe qi kje Maria Terezja, kishte pasë kênë edhè nji plakë 108 vjeç. Por at ditë e shkreta, prei së mbetunit s mûjt me shkue. E muer vesht Krajlica, e shkoj vetë në shpí të sájë; e gjet rátë, pá mûjte me luejtë vêndit as se si.

Krajlica u fal me tê, e muer me të mirë; e plaka e shkretë kaq u çudit sá s ishte e zoja me çilë gojë. Krajlica ndêj me të nji copë herë, e mandej i la nji dhuntí të mâdhe.

Plaka rrnoj edhè nja dý javë e s prâte tui urue at farë krajlicet e tui lutë Zotin per shëndet e jetë të sájë.

164. Dashtënija per atëdhé.

Mbë kohë të nji luftës, anmiku kishte mênden me sŷe Beçen; e me ju ecë puna mã mirë, ushtarët ishin nisë naten per nji lojë të vet. Prîsit e ushtrís, qi dalin para me shikjue rrugen, ndeshne mbë nji katûndár, e i thânë me ju prîe.

„Mo, Zot" jau priti katûndari, „ket punë s' e bâj kurr." Zyrtari i asajë çetë ushtarësh s ju dá e i lutet mbë nji me ju prî; por katûndarit s i lodhej mêndja kerkûnd. Atëherë zyrtari i dha fjalen se kishte me fitue shum per at punë, e xuer e i dha nji kuletë me pare të vérdha. Por, fol me múr: katûndari s lote. Nder atò fjalë ja mbërrini ushtrija e madhe e i Pari i sájë u idhnue bukur mirë tui pá se prîsit nuk ishin shtŷe mã andej. Por mbassi muer vesht se puna ishte qi aj katûndari, qi dite rrugen, s dote me i prî ushtrís e thiri afer e i tha: „O më prîjë o të vrava."

„Bân gjith si të duesh," ja këthej katûndari, „un s e ankoj at fjalë: mã parë ap shpírtin se me shitë atdhén."

I Pari i ushtrís u çudit per at trimní, e tui ja shterngue doren katûndarit i tha: „Shko në punë t' ânde, o daië, se nuk e paske shoqin: na tesh mûndohena me e gjetë shtegun vetë."

165. Zêmra e gjãnë.

Gjon Gualbertit i kishin pasë vrá të vllán. Gjoni ishte nji djalë i pasun, shpijet të madhe, i kênun e nder shokë i fórt sá kërkush. Pá prâ i vêhej në shpînë gjaksit të vet, aq sá s' i bâte, me thânë, dý net te shpija. Nji ditë, ishte e Prêndja e madhe, shkote i armatisun sá s ká mã, neper do male; e e qiti rruga mbë nji shteg të giatë e të ngushtë fort, brî malit, e nên tê ishte nji blérim i madh. Atŷ, mbas nji të sjellmes, ndeshi mbë gjaksin e vet, pá kurr farë ndórjet. Gjaksi s' ishte as aj qi qitte as aj qi ikte; s pat tjeter veç rá në giuj e i tha: „Pásh ket ditë të madhe, qi kena sot na kështênimi, më fal edhè nji herë e mos m' a merr shpírtin." Gjonit i shkoj neper mênd, si 'j vetimë, se at ditë kështênimi lusin deken e Jezu Krishtit, qi tui dhânë shpirtin u lut per anmiq të vet, e desht me ju dalë zot. Gjoni, burrnue prei hírit të Tenzot, „kjosh falë per gjith herë" i tha „per ket ditë qi më shtîne ndermjet." Atŷ e mbrapa filloj madhnija e këtij djalit.

Me e pasë mârrë gjakun e vet, ndoshta kerkush s e kishte dijtë se dikúr ká kênë gjáll, mbë sá njifen sá e sá qi vriten e priten si berre mbas gjaqesh. Trimnija me e falë gjaksin e vet në lavd të Zotit e çoj Gjonin mbë nji kâmbë tjetrë, i dha tjetrë rrugë e sot âsht shêjt i njoftun e i ndéruem gjith kû mbahet féja e Krishtit.

166. Menen Agrippa.

Nji herë Vogjëlija e Rromës së moçme ishte çue kûndra Pariës, pse ju dukte se Parija ishte tui ju bâ pá rrugë.

Prandej, gjithshka ishte popull i îmë, u dáne mbë nji krah e doshin me ngulë shpijat e veta në Mal shêjt afer Rromës. Këjo dásë kishte mûjtë me fikë Rromen; anì prá Parija çoj e muer Menen Agrippen, qi e doshin Vogjëlija, me i zbutë. Meneni s u kurrsye, shkoj e njishtû i tha Vogjëlís. „Nji herë gjymtyrët e korpit u çuene të tâna kûndra zgrofit. Na punojmë, thoshin, e ky ha mbë shpînë t' onë, pá bã kurr nji farë punet; sot e mbrapa s do t' i apim me hângrë: t' a fitojnë vetë, në dashtë. Zgrofi, nepër se nuk pat shka me hângrë, u rrudh; por edhè gjymtyrët tjera u këputne. Kúr e páne se gjith fuqija ju kishte pasë ardhë prei zgrofit, u pênduene të mjerat, e prep muerne me i dhânë me hângrë zgrofit."

Vogjëlija e muer vesht kû vritte fjala, e pajtuene me shoqi shojnë; mbassì edhè Parija dishka ju lëshoj me ju ardhë te rruga.

Pá dashtëní me shoqi shojnë, pá bashkim nuk ká qândrrë nji shpí, josè nji popull. Kush do të miren e vêndit të vet, do të mûndohet me shkue mirë me shokë. E ká dhânë Zoti me shkue i padijshmi mbas të dijshmit o mbas atij qi di mâ teper, i vogli mbas të mâdhit, e i mâdhi me ja këqyrë të voglit.

o o o

Mësalla e sêndeve.

(Të shinjume me * janë vjersha.)

Kreu i parë.

Mësime e kallxime.

Nr.		Faqe
*1.	Të madhit Zot	1
2.	Nádja	1
3.	Lêci	2
4.	Agimi	2
5.	Nata e Këshndellave	4
6.	Të mirat	5
7.	Të nëltit e qiellës	5
*8.	Dy e nji	5
9.	Harapi	6
10.	Mã e para lule	6
11.	Delja e dallëndysha	7
12.	Kallxit	7
13.	Mîni i shkathtë	8
14.	Trumcaku e zogu i pulës	9
15.	Puna	10
16.	Káli e mëzati	10
17.	Vllaznija	11
*18.	Pushimi	11
19.	Drandofillja e bóra	12
20.	Krénarja	12
21.	I shë Mertini	12
*22.	Nji kash' e 'j lashë	13
23.	Vilet e rrushit	13
24.	Prindja	14
25.	Të ndéruemit e prîndve	14
*26.	Dashtënija ndej Prînden	14
27.	Stuhija	15
*28.	Sŷni i Zotit	16
29.	Ndéroni pleqníën	16
30.	Zot' ynë shef gjithshka	17
31.	Të perkúrmit	18
32.	Mësime	18
33.	Mêtë havá	18
34.	Pshtjellimi	20
35.	Víen me kênë i ndérshem	21
36.	Kush e bân e gjënë	21
37.	Këpurdhat	22
38.	Gjâma e malit	23
39.	Kroni	24
40.	Arra	24
*41.	Kash' e lashë	25

Nr.		Faqe
42.	Kuleçi	25
43.	E verteta	26
44.	Rrêna	27
*45.	Rrêna	27
46.	Gomari e luâni	28
47.	Gurt' e paçmueshem.	28
48.	Nji shetí	29
49.	Cirikoka	29
*50.	Thnegla e pëllûmbi .	30
51.	E dréjta	30
52.	Krŷmbat	31
53.	Dardha e madhe	31
*54.	Mîni	32
55.	Dardhat	33
56.	Thûmbi i patkonit	34
*57.	Vjollca	35
58.	Ndjerzija	35
59.	Truesa e madhe	36
60.	Mos e bân gjýgjin vetë	36
61.	Hyp ky zdryp aj	38
62.	Shoku i mirë	38
63.	I dréjti	39
*64.	Kujdesi i të madhit Zot	42
65.	Vincenci de' Paoli	42
66.	E dielja	43
*67.	Gjithkush me krygja	44
68.	Urata e fëmijës	44
69.	Zêmr' e pá ngîeme .	45
70.	Trimnija	46
71.	Unaza	46
*72.	Gruni e egjra	47
*73.	Guxò	48

Kreu i ditë.

Historija e natyrës.

Nr.		Faqe
74.	Nieri	49
75.	Të mësuemit	49
*76.	Ndéra e fëmijve per mjeshtra	50
77.	Korpi i nierit	50
78.	Shtati e të mirat e nierit	50
*79.	Zotit	51
80.	Shiset	51
81.	Të pámit	52
82.	I verbti prei të lémit	52
83.	Vetullat e kapakët e sŷve	53
84.	Ujtimi i lotëshem	54
85.	Sŷni	54
*86.	Sŷnî i Zotit	54
87.	Të ndiemit	55
88.	Të mârrunit érë	56
89.	Shisja e të kerkuemit	56
90.	Nika	56
91.	Zot' ynë, bâmirsi i madh	57
*92.	Zoti	58
93.	Lopa e kau	59
94.	Káli	59
95.	Gomari	61

Nr.		Faqe
96.	Delja	63
97.	Dhija	64
*98.	Edhi e ujku	65
99.	Qêni	65
100.	Mica	67
101.	Lepuri	69
102.	Dhelpna	70
*103.	Dhelpna e bretkoca	71
104.	Shqarthi	71
105.	Vjedulla	72
106.	Iriqi	72
107.	Urîthi	72
108.	Pula e gjeli	74
109.	Korbi	74
110.	Cirikoka	75
111.	Trincka (dylmerja, çobani i deleve)	75
112.	Ferrci	76
*113.	Djali e balta	76
114.	Kujdesi i shpêndve per zogj të vet	76
115.	Të nisunit e zogjve	78
116.	Viset e peshqve, të rrnuemit gjáll e dobít e tyne	79
117.	Krapi	86
118.	Trofta	87
119.	Mblyshi	87
120.	Levreku	88
121.	Njala	89
122.	Qefulli	89
123.	Shojëza	89
124.	Blini	90
125.	Lojba	90
126.	Tuni	91
*127.	Krapi	91
128.	Krŷmbi i mëndashit	91
129.	Bleta	93
*130.	Luâni e dragoni	94
131.	Arrçi	94
132.	Kacaleci	95
133.	Búlku	96
134.	Thneglat	97
135.	Kândrra tjerë	98
136.	Pêmët	98
137.	Perime, lule e pêmë	100
138.	Qershija	101
139.	Gosta	102
140.	Molla	102
141.	Dardha	103
142.	Gelqerja	104
143.	Mermerë	105
144.	Krypa	106

Kreu i tretë.

Rruzollimi.

Nr.		Faqe
145.	Qiella	107
146.	Dielli	107
147.	Rrokollojsit e ndjeksit	108

Nr.		Faqe
148.	Hâna	109
149.	Të marrunit e hânës e të diellit	109
150.	Hyjtë me bisht	115
151.	Gurt e ajrit	115
152.	Hyjtë rxúes	116
153.	Toka, lumnat, niegulla, shiu, bóra	117
154.	Malet e lugjet në permâsë me tokë	118
155.	Moti	118
156.	Kater pjesët e ditës	119

Kreu i kátertë.

Kallxime historijet.

Nr.		Faqe
157.	Soloni e Kresi	120
158.	Koriolani	122
159.	Nji gjýgjtár i hollë	123
160.	Buka e Shqyptarit	124
161.	Nji bajraktár trim	124
162.	Pjeter Mika	125
163.	E êjtja e madhe	126
164.	Dashtënija per atëdhé	126
165.	Zêmra e gjânë	127
166.	Menem Agrippa	127

o o o

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH